

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента Фургала Дениса Юрійовича

академічної групи 281м-22-2 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: *«Цифрове моделювання в публічному управлінні
конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону»*

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Старушенко Г. А.			
розділів:				

Рецензент				
-----------	--	--	--	--

Нормоконтролер	Вишневська О. В.			
----------------	------------------	--	--	--

Дніпро
2023

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Цифрове моделювання в публічному управлінні конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону».

99 с., 20 рис., 21 табл., 4 додатки, 91 використане джерело.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ,
ЦИФРОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ, КОНКУРЕНТНІ ПОЗИЦІЇ,
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ РЕГІОН, СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ.

Об'єктом дослідження є процес формування конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів.

Предметом дослідження є цифрове моделювання в публічному управлінні конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення та визначення практичних аспектів підвищення ефективності публічного управління конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону з впровадженням сучасних інструментів цифрового моделювання.

У першому розділі магістерської роботи визначені нормативно-правові засади публічного управління конкурентоспроможністю регіону. Другий розділ присвячено оцінці ефективності управління конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів. У третьому розділі обґрунтовано впровадження цифрових технологій в публічне управління конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону на світових товарних ринках.

Сфера практичного застосування результатів дослідження – органи публічної влади, підприємці та їх об'єднаннями, наукові організації, бізнес-спільноти.

ABSTRACT

Explanatory note of the qualification work of the master's degree on the topic «Digital modeling in public management of competitiveness of the Dnipropetrovsk region».

99 pages, 20 figures, 21 tables, 4 applications, 91 sources.

COMPETITIVENESS, PUBLIC ADMINISTRATION, DIGITAL MODELLING COMPETITIVE POSITIONS, DNIPROPETROVSKY REGION, WORLD MARKET OF GOODS.

The object of the study is the process of formation of competitive positions of the Dnipropetrovsk region on the world market of goods.

The subject of the study is digital modeling in the public management of the competitiveness of the Dnipropetrovsk region.

The purpose of the research is theoretical generalization and determination of practical aspects of improving public management of the competitiveness of the Dnipropetrovsk region with the advancement of modern digital modelling tools.

In the first chapter of the master's thesis, the normative and legal principles of public management of the competitiveness of the region are defined. The second chapter is devoted to the evaluation of the effectiveness of managing the competitiveness of the Dnipropetrovsk region on the world market of goods. The third chapter substantiates the introduction of digital modeling in the public management of the competitiveness of the Dnipropetrovsk region on global commodity markets.

The field of practical application of research results is international organizations, public authorities, entrepreneurs and their associations, scientists, public associations, financial and credit institutions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ.....	10
1.1. Сутність, значення та фактори конкурентних позицій регіону.....	10
1.2. Вплив Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг.....	24
1.3. Державне регулювання процесів здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів.....	34
РОЗДІЛ 2	
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ТОВАРІВ.....	45
2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону.....	45
2.2. Аналіз управління експортною діяльністю Дніпропетровського регіону.....	59
2.3. Дослідження конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів.....	69
РОЗДІЛ 3	
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ НА СВІТОВИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ.....	78
3.1. Пропозиції щодо стратегічних напрямів державної регіональної політики зміцнення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону.....	78
3.2. Впровадження цифрового моделювання управління ризиками як оцінки ефективності інвестицій у конкурентоспроможність регіону.....	86
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність теми магістерського дослідження зумовлена сучасними економічними умовами України, які характеризуються скороченням темпів зростання валового внутрішнього продукту в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації та неможливістю підвищення конкурентної позиції країни виключно на основі традиційних конкурентних переваг, без опори на регіональні чинники зростання конкурентоспроможності.

За таких умов українська економіка не може забезпечувати конкурентоспроможність, базуючи її в основному на ресурсних конкурентних перевагах, які досі є головними. Тому враховуючи сучасну реальність та необхідність майбутнього повоєнного відновлення української економіки, невідкладним стає пошук напрямів зростання конкурентоспроможності регіонів, розвиток яких дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності країни в цілому.

У зв'язку з цим у кожному регіоні України зростає необхідність додатково виявляти, розвивати та підтримувати пріоритетні шляхи зростання конкурентоспроможності на світових ринках відповідно до особливостей регіональної економіки.

Пошук найбільш пріоритетних напрямів зростання конкурентоспроможності українських регіонів слід пов'язувати з виробництвами, що мають великий потенціал і значний мультиплікаційний ефект, який виявляється у різних галузях та приводить до збільшення валового регіонального продукту.

Існує також потреба у вдосконаленні формування та реалізації державної політики, спрямованої на зростання конкурентоспроможності регіонів, розвитку інструментів їх державної підтримки, що стимулює регіональну конкурентоспроможність на світових товарних ринках.

Враховуючи сучасні реалії й орієнтуючись на майбутнє повоєнне відновлення української економіки, актуалізується питання щодо інноваційних

напрямів зростання конкурентоспроможності регіонів, заснованих на повсюдному впровадженні й використанні новітніх інструментів цифрових технологій.

Проблема дослідження полягає в тому, що формування ключових конкурентних переваг, які забезпечують довготривале випереджальне зростання економіки регіону, базується на стратегічних факторах, які не лише надають довгострокові гандикапи регіону, а й дозволяють проявити стійкість до можливих внутрішніх викликів та несприятливих для розвитку території змін зовнішнього середовища. Поточна стійкість та перспектива майбутніх конкурентних позицій регіону обумовлена значною мірою поведінкою стратегічних факторів розвитку, а їх активізація вимагає застосування новітніх управлінських технологій та механізмів, у тому числі цифрових.

В сучасних умовах основним стратегічним фактором, що забезпечує побудову стійкої конкурентоспроможності регіону, виступає інноваційна активність підприємницького сегменту, яка супроводжується чинником людського розвитку. Інноваційний розвиток регіону та відповідний людський потенціал є умовами як формування конкурентоспроможності, так і її утримання в довгостроковому періоді. Однак вказані фактори не можуть бути ефективними без створення відповідної організаційно-економічної платформи, яка виступає умовою та чинником, що забезпечує ефективність державного управління стратегічним розвитком області, раціональне використання необхідних для цього ресурсів, продуктивність дій публічної влади стосовно досягнення покладених стратегічних цілей управління регіоном.

Дослідженню проблематики стратегічних факторів розвитку регіону присвятили свої наукові доробки дослідники В. І. Геєць, В. В. Гоблік, В. Г. Жаворонкова, О. В. Зарічна, Р. Каплан, Н. Ю. Кубіній, Д. Нортон, М. Портер, І. З. Сторонянська, К. Ю. Ягельська та ін.

Дослідження конкурентних позицій регіону у різних аспектах здійснюють такі українські вчені: О. М. Алимов, В. Н. Ємченко, З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська, В. Д. Кожевникова, І. В. Брикова, І. М. Вахович,

Т. О. Праченко, В. О. Шпильова, О. В. Робакова, Н. М. Жилияєва, Г. Я. Антонюк, І. О. Дегтярєва, І. Г. Бріченко, В. С. Філонич, Ю. І. Головня, А. І. Мокій, Т. Г. Васильців та ін.

Водночас, питання публічного управління конкурентоспроможністю регіонів в умовах та із врахуванням ризиків, які спричинило повномасштабне вторгнення російської федерації, потребують окремого та деталізованого розгляду. Враховуючи науково-практичну актуальність теми та її висвітлення в науковій літературі, дослідження моделювання ризиків в публічному управлінні конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону є затребуваним та актуальним.

Об'єктом дослідження є процес формування конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів.

Предметом дослідження є цифрове моделювання в публічному управлінні конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення та визначення практичних аспектів підвищення ефективності публічного управління конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону з впровадженням сучасних інструментів цифрового моделювання.

Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити сутність, значення та фактори конкурентних позицій регіону;
- вивчити вплив Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг;
- охарактеризувати державне регулювання процесів здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів;
- дослідити сучасний стан та тенденції розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону;
- провести аналіз управління експортною діяльністю Дніпропетровського регіону;

- надати оцінку конкурентним позиціям Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів;
- розробити пропозиції щодо стратегічних напрямів державної регіональної політики зміцнення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону;
- обґрунтувати впровадження цифрового моделювання управління ризиками як оцінки ефективності інвестицій у конкурентоспроможність регіону.

Теоретичною й методологічною базою дослідження є праці українських і зарубіжних вчених та фахівців у сфері публічного управління і галузі конкурентних позицій регіону.

У магістерській роботі застосовано **методи** фундаментальної та загальнонаукової методології пізнання соціально-економічних процесів. Було використано такі методи: історико-економічний метод дослідження дозволив вивчити сутність, значення та фактори конкурентних позицій регіону; метод нормативного аналізу застосований для розгляду впливу Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг; метод компаративного аналізу використовувався для дослідження державного регулювання процесів здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів.

Порівняльний метод застосований для оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів; аналіз управління експортною діяльністю Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів проведений із використанням коефіцієнтного методу; індексний метод, метод експертних оцінок та метод SWOT-аналізу застосовані для дослідження конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів.

Метод аналізу та синтезу, інституційний метод використані з метою обґрунтування стратегічних напрямів державної регіональної політики щодо зміцнення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону; методи економіко-математичного моделювання застосовані для обґрунтування

впровадження цифрового моделювання ризиків для оцінки ефективності інвестицій у конкурентоспроможність регіону. Для оброблення результатів побудованої цифрової ризикової моделі був використаний математичний редактор Maple 18.

Новизна отриманих результатів дослідження полягає в такому:

- *отримали подальший розвиток* теоретичні питання публічного управління розвитком конкурентних позицій регіонів України на світових товарних ринках;
- *удосконалено* методи аналізу управління експортною діяльністю Дніпропетровського регіону із застосування інтегрального показнику конкурентоспроможності;
- *запропоновано* впровадження цифрового моделювання ризиків та оцінки ефективності інвестицій у конкурентоспроможність регіону з використанням сучасних цифрових технологій;
- *розроблено* цифрову модель управління ризиком оцінки ефективності інвестицій.

Теоретична значимість роботи полягає у розвитку наукових напрацювань стосовно теоретичних засад дослідження конкурентних позицій регіонів України на світовому ринку товарів в сучасних умовах повномасштабної війни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використаними органами публічної влади, підприємцями та їх об'єднаннями, науковими організаціями, бізнес-спільнотою для формування та реалізації політики посилення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону України на світовому ринку товарів.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Список використаних джерел налічує 91 найменування. Кваліфікаційна робота магістра містить 21 таблицю, 20 рисунків, 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ

1.1. Сутність, значення та фактори конкурентних позицій регіону

Нестабільне економічне становище України в умовах широкомасштабної агресії Росії виникло під впливом таких негативних тенденцій, таких як значні економічні та людські втрати, відтік капіталу, скорочення реальних доходів населення, падіння попиту, зниження курсу національної валюти та ін. Одним з основних напрямів покращення і стабілізації поточного стану є підвищення конкурентоспроможності регіонів, оскільки їх рівень має прямий вплив на економіку України у цілому.

Формування та ефективне управління конкурентними перевагами регіону сприяє підвищенню рівня та якості життя населення, раціональному та більш інтенсивному використанню наявних ресурсів, а також призводить до покращення соціально-економічного розвитку територій.

У зв'язку з цим проблеми зростання конкурентоспроможності набувають особливого значення на всіх рівнях національної економіки: на макро- (конкурентоспроможність країни), мезо- (конкурентоспроможність регіону) та мікрорівні (конкурентоспроможність підприємства).

Конкурентоспроможність регіону є однією з найбільш ємних і складних економічних категорій, це призвело до виникнення низки проблем, серед яких можна виділити: відсутність загальноприйнятого трактування даного поняття та єдиної методики оцінки з обґрунтованою системою показників, що використовуються, критеріїв визначення її рівня та типових управлінських рішень, реалізація яких призведе до поліпшення поточного стану та усунення недоліків у розвитку об'єкта дослідження.

Відсутність єдиного підходу до розуміння сутності цієї категорії призводить до фрагментарності досліджень та різноаспектності визначень (додаток А).

Так, М. Портер розглядає це поняття в контексті продуктивності використання регіональних продуктів, переважно капіталу та робочої сили, порівняно з іншими регіонами, що результуються у величині валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення та його динаміці [82, с. 1106].

Фахівці регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові, вважають, що в методологічному плані зміна об'єктного фокусування поняття конкурентоспроможність в умовах посилення внутрішньо національних і міждержавних (глобальних, мегарегіональних, двосторонніх) інтеграційних тенденцій потребує доповнення термінологічного апарату дослідження (виміру і засобів зміцнення) конкурентоспроможності поняттям «просторово-структурна конкурентоспроможність регіональної соціально-економічної системи».

Таким чином, численні визначення поняття «конкурентоспроможність регіону» сучасними науковцями можна згрупувати за двома основними підходами. Згідно з першим, регіональна конкурентоспроможність розглядається авторами як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Даний підхід базується на визнанні розбіжності в економічних інтересах фірм та регіонів, в яких вони функціонують. На наш погляд, це не зовсім правильно, оскільки діяльність підприємств регіону відбувається у тісному взаємозв'язку з їхнім зовнішнім середовищем.

В основу другого підходу покладено твердження про те, що конкурентоспроможність регіону розглядається як похідна функція від показника макроекономічної, тобто національної, конкурентоспроможності.

Враховуючи все вище згадане та те, що на даний момент відбувається тотальна зміна парадигми регіональної політики в напрямку сталого розвитку, ми підтримуємо наступне визначення конкурентоспроможності регіону. Відтак, конкурентоспроможність регіону можна розуміти як здатність регіональної

системи створювати та реалізовувати конкурентні переваги в усіх сферах людської діяльності (соціальной, економічній та екологічній), забезпечуючи сталий розвиток для себе та країни в цілому.

Конкурентоспроможність товарів – це частина конкуренції, яка означає властивість об'єкта, що характеризує ступінь задоволення конкретної потреби порівняно з кращими аналогічними об'єктами. На додаток до цього визначення можна додати пояснення щодо конкурентоспроможності фірми – реальна та потенційна можливість фірм у існуючих умовах проектувати, виготовляти та збувати товари, які за ціновими та неціновими характеристиками привабливіші для споживачів, ніж товари їх конкурентів.

В економічній літературі прийнято виділяти такі рівні конкурентоспроможності:

- конкурентоспроможність товару;
- конкурентоспроможність товаровиробника;
- галузева конкурентоспроможність;
- регіональна конкурентоспроможність;
- конкурентоспроможність країни [77, с. 6].

Ці рівні конкурентоспроможності тісно пов'язані прямим зв'язком. Адже конкурентоспроможність на макроекономічному рівні (рівні регіону, країни) зазвичай визначається конкурентоспроможністю на мікроекономічному рівні (рівні товару, фірми, галузі). Цей взаємозв'язок детально досліджено і показано М. Портером у його теорії конкурентоспроможності нації. Однак існує і зворотний зв'язок. Наприклад, висока конкурентоспроможність країни створює сприятливі передумови підвищення регіональної, галузевої конкурентоспроможності, і навіть конкурентоспроможності лише на рівні підприємств і товарів.

На підтвердження цього можна навести такі слова М. Портера: «...у нових умовах глобалізації регіон стає ключовою одиницею, тому що саме на локалізованих територіях створюється значна частка доданої вартості всіх

країн, і регіональні умови багато в чому визначають конкурентоспроможність вироблених товарів» [57, с. 119].

Конкурентоспроможність регіону можна розглядати як здатність регіону виробляти конкурентоспроможні товари та послуги в умовах ефективного використання існуючих факторів виробництва (економічного потенціалу), залучення існуючих та створення нових конкурентних переваг, збереження (підвищення) рівня життя за дотримання міжнародних екологічних стандартів. Суть цього визначення полягає у здатності забезпечити стабільне виробництво та споживання товарів та послуг в умовах конкуренції з товарами та послугами, що виробляються в інших регіонах.

Результативність конкурентоспроможного розвитку регіону та його перспективи передбачає взаємозв'язок трьох показників: соціальної спрямованості, якості довкілля, виробництва товарів та послуг.

Підвищити конкурентоспроможність регіону можливо за рахунок підвищення ефективності функціонування господарського механізму регіону (конкурентоспроможність на ринку товарів чи конкурентоспроможність суб'єктів господарювання).

Отже, суб'єкт господарювання виживає на ринку у довгостроковому плані лише тоді, що його повні середні витрати нижче ринкової ціни, що відповідає умовам рівноваги на конкурентному ринку. Можна назвати п'ять основних підходів до вирішення питання операціоналізації концепції конкурентоспроможності. Одним із них є підхід, заснований на розрахунку показників конкурентоспроможності галузі/фірми через показники конкурентоспроможності товарів.

Економічне зростання можливе за рахунок збільшення кількості ресурсів, інтенсивності їх використання, тоді як технологія може залишатися незмінною, так само як і асортиментний ряд виробленої продукції, застосовувані організаційні форми, набір використовуваних ресурсів, а також склад ринків товарів і послуг, на які працюють суб'єкти господарювання. У такій ситуації

навряд чи варто очікувати на підвищення конкурентоспроможності без економічного розвитку, навіть якщо спостерігається економічне зростання.

За результатами оцінки поняття «конкурентоспроможність регіону» визначено критерії, що лежать в основі цієї категорії, такі як:

- становище регіону в економічному просторі країни;
- досягнуті високі результати територій порівняно з «регіонами-конкурентами»;
- наявність та ефективне управління економічним потенціалом регіону;
- високе значення та позитивна динаміка ВРП;
- забезпечення гідного рівня та якості життя населення регіону;
- позитивна тенденція у рівні соціально-економічного розвитку регіону;
- високий рівень привабливості регіону для потенційних інвесторів;
- наявність умов розвитку регіональних підприємств [40, с. 40].

Розглянуті критерії свідчать про багатогранність та різноаспектність даного поняття. Відсутність єдиного підходу до трактування ускладнює розуміння його економічної сутності.

Узагальнивши розглянуті критерії, можна відзначити, що під цією категорією розуміється становище регіону, сформоване в результаті використання конкурентного потенціалу, яке дозволяє досягти оптимального співвідношення в галузі економічних та соціальних досягнень, а також рівень життя, який задовольнить населення, що проживає на його території.

На конкурентоспроможність регіону впливають різноманітні чинники. Вчені-економісти в основу конкурентоспроможності регіону закладають різні фактори і використовують при цьому підходи, що принципово відрізняються.

Поняття «фактор конкурентоспроможності» у межах даного дослідження сформулюємо як причину, яка може надавати як позитивний, так і негативний вплив на соціально-економічний розвиток регіону та визначати «поведінку»

регіону в конкурентних відносинах з іншими територіями. Позитивний вплив факторів трансформується у конкурентні переваги регіонів, негативний – стримує його розвиток.

Отже, управління рівнем конкурентоспроможності регіону має ґрунтуватися на розгляді тих факторів, які сприяють чи перешкоджають забезпеченню привабливості регіону.

Крім того, ефективна система управління даними критеріями та показниками дозволить забезпечити більш високу позицію регіону щодо інших територій у ході оцінки суб'єктами, у взаємодії з якими зацікавлений регіон.

Залежно від того, які методи використовують у ході оцінки, чинники поділяються на «жорсткі» (кількісні методи) і «м'які» (якісні методи),– дану класифікацію у своїх роботах розкрили К. Асплунд, Ф. Котлер та інші.

Регіональна конкурентоспроможність – це не статичне поняття, воно має динамічний характер. Розглянемо приклад використання динамічного підходу, покладеного в основу класифікації чинників конкурентоспроможності регіону.

У звіті європейської комісії з регіонального розвитку класифікація факторів конкурентоспроможності територій представлена у вигляді «циліндра», верхній рівень якого займає ВРП на душу населення або його похідні (дохід, валова додана вартість тощо).

У доповіді, складеній Євразійським інститутом конкурентоспроможності (Eurasia Competitiveness Institute) у взаємодії з компанією Strategy Partners Group, представлена широка класифікація факторів, що впливають на конкурентоспроможність територій (табл. 1.1).

Всебічна та комплексна інформація про кількість, рівень впливу різних факторів, наслідки їх впливу дозволить домогтися підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю територій. У зв'язку з цим необхідно розробити класифікацію факторів конкурентоспроможності регіону з урахуванням досвіду у галузі досліджень регіональної конкурентоспроможності.

Таблиця 1.1

Фактори, що впливають на конкурентоспроможність регіону

Класифікаційна ознака	Групи факторів
За об'єктом впливу	– конкурентоспроможність регіональних органів управління; – конкурентоспроможність регіону; – конкурентоспроможність територіальних комплексів; – конкурентоспроможності регіональних галузей, галузевих та міжгалузевих комплексів.
За тривалістю впливу	– короткострокового впливу; – середньострокового впливу; – довгострокового впливу.
За спрямованістю впливу	– позитивні фактори; – негативні фактори.
За ступенем впливу	– сильні; – слабкі.
Щодо охоплення впливу факторів	– комплексні; – локальні.
За напрямком сфери впливу	– економічні; – політичні; – соціальні; – екологічні та ін.
За способом впливу	– безпосереднього впливу; – опосередкованого впливу.
За можливістю суб'єктів управління впливати на підсистеми регіональної конкурентоспроможності	– які мають об'єктивний характер; – носять суб'єктивний характер
Залежно від причини зростання конкурентоспроможності регіону	– екстенсивні; – інтенсивні
Залежно від можливості контролювати вплив	– контрольовані; – неконтрольовані

До одного з основних критеріїв класифікації факторів, що застосовуються в оцінці та можливості регулювання впливу на конкурентоспроможність регіону, належить рівень їхнього впливу (мікро-, мезо- та макрорівень) [24, с. 49].

Крім того, необхідно враховувати можливість фактору формувати потенційні та реальні конкурентні переваги. В рамках даного дослідження використано класифікацію факторів, яка представлена на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Взаємозв'язок факторів у процесі формування реальної та потенційної конкурентоспроможності

Вплив факторів мезо- і макрорівня може як стимулювати, так і стримувати розвиток регіону. Їхній позитивний вплив формує потенційну конкурентоспроможність. Причому необхідно враховувати, що регіон не завжди може прямо впливати на формування цих факторів.

Управління регіоном є основним чинником, що впливає на рівень його конкурентоспроможності. Система управління регіоном включає наступні напрями:

- аналіз поточного економічного стану регіону та виявлення його потенційних можливостей;
- планування основних напрямів та стратегії розвитку регіону;

- визначення методів управління та їх використання;
- розробка та впровадження управлінських рішень; контролю над реалізацією цих рішень тощо.

Наступним чинником є географічне розташування. Вигідне географічне розташування наділяє регіон певними перевагами, наприклад:

- переваги прикордонних регіонів, які пов'язані з потенційною можливістю транскордонного співробітництва;
- переваги регіонів, розташованих поряд із основними центрами споживання конкурентоспроможної продукції;
- переваги регіонів, розташованих на транспортному коридорі, які зумовлюють розвиток вантажного та пасажирського транспорту, а також вигідну співпрацю з різних напрямків;
- розташування поблизу мегаполісу або полюса зростання наділяє територію перевагою за рахунок можливості використовувати ефект надлишку, який створюється зростаючою економікою [7, с. 68].

Крім того, необхідно враховувати кліматичні умови, вплив яких може стимулювати зростання конкурентоспроможності, так і стримувати його. Сприятливий клімат у регіоні призводить до підвищення рівня конкурентоспроможності, а, наприклад, пожежі внаслідок посухи чи повені є стримуючим чинником.

Якісний склад трудових ресурсів істотно впливає на рівень конкурентоспроможності регіону. Під час оцінки впливу даного фактору необхідно враховувати ефективність робочої сили, середній вік працездатного населення, основні тенденції міграційних потоків, гнучкість трудових ресурсів і т. ін. Чим якісніший склад трудових ресурсів, тим більша ймовірність того, що регіон вироблятиме продукти з високою доданою вартістю.

Крім того, якість трудових ресурсів є основним критерієм, який визначає появу та розвиток нових технологій та є передумовою зростання економічного потенціалу регіону щодо сприйняття інновацій.

Основою поточного рівня конкурентоспроможності та резервом його зростання є природно-ресурсний потенціал території, оскільки він характеризує забезпеченість, розміщення та ефективність використання природних ресурсів, а також впливає на галузеву спеціалізацію регіону.

Інвестиційна привабливість регіону є фактором, на основі якого визначається рівень конкурентоспроможності регіону: чим привабливіший регіон для інвесторів, тим вищий його рівень конкурентоспроможності. В основі вибору напрямів з розміщення вкладень інвесторів лежать такі критерії:

- відстань від ринків збуту,
- доступність регіону для постачальників,
- розвинена інфраструктура,
- нормативно-правова база,
- вартість і кваліфікація робочої сили, якість життя населення;
- нормативно-правова база,
- соціально-політична та економічна нестабільність та ін. [6]

Тому необхідно усунути стримуючі фактори та посилити сприятливі, що призведе до залучення інвестицій у регіон.

Здатність економіки на рівні регіону бути конкурентоспроможною та адаптуватися до змін технологій пов'язані з їх інноваційним потенціалом. До інновацій відносяться як нові технології, так й будь-які нововведення на рівні виробництва, управління, маркетингу тощо. Зростання обсягу інновацій позитивно позначиться на конкурентоспроможності регіону.

Значення інфраструктури у забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності полягає у формуванні умов для нормального функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення.

Особливу увагу необхідно приділити такому фактору, як галузева структура, оскільки рівень доданої вартості варіюється по галузях. Кваліфіковані трудові ресурси прагнуть працевлаштуватися у галузях з високим рівнем доданої вартості, що свідчить про більш високий рівень

продуктивності у них. Необхідно враховувати, що галузі з високою доданою вартістю (наприклад, торгівля, сфера послуг) чутливі до наслідків економічної кризи. У таких випадках диверсифікований промисловий сектор та значна питома вага малого бізнесу стабілізує регіональну економіку та створює можливості її зростання в умовах кризи.

Регіон як ключовий елемент національної економіки прагне зайняти стійке становище як на вітчизняному ринку, так і за його межами. У рамках тенденції глобалізації особливу роль набуває конкурентоспроможність на рівні регіону, посилення якої можна досягти шляхом створення оптимальних умов його розвитку.

Формування конкурентоспроможності регіону – динамічне явище, спрямоване на створення, підтримку та розвиток конкурентоспроможності регіону, орієнтоване на забезпечення стійкого становища регіону в умовах його функціонування.

Для більш точної оцінки потрібно розглядати всю сукупність елементів потенціалу регіону, тому що конкурентоспроможність – це складна багатоаспектна категорія, яка не обмежується лише впливом одного елемента (рис. 1.2).

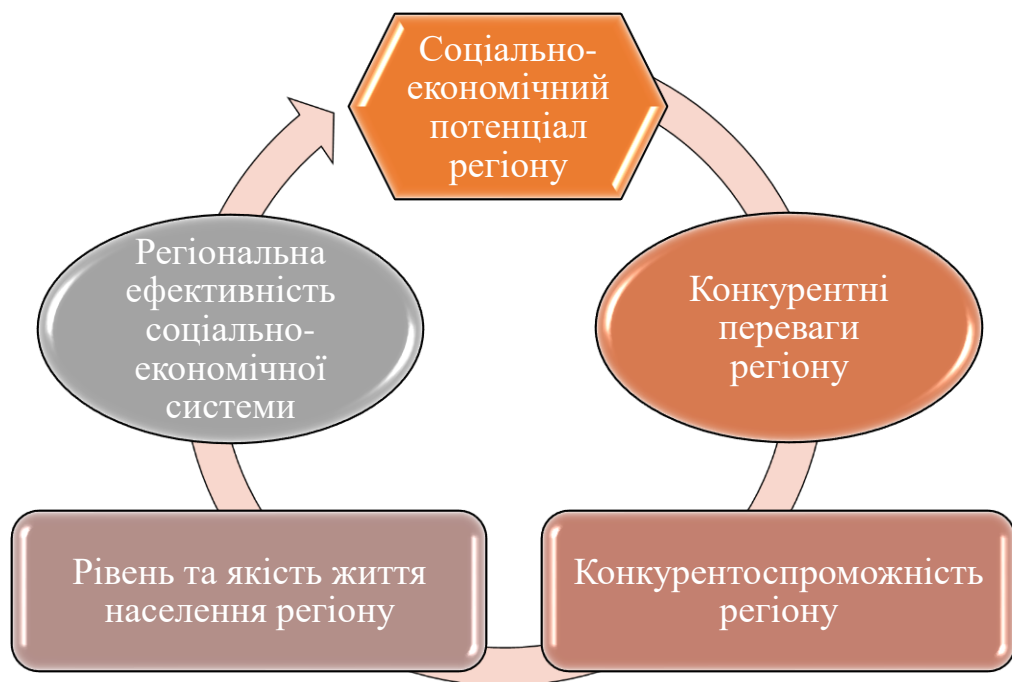

Рис. 1.2. Формування конкурентоспроможності регіону

З рис. 1.2 видно, що основним елементом у системі формування конкурентоспроможності на мезорівні є виявлення та ефективно використання переваг території, які визначаються не тільки за рахунок позитивного впливу факторів, а й за рахунок наявності, використання та розвитку потенціалу регіону.

Конкурентна позиція формується під впливом усієї сукупності елементів потенціалу регіону. Крім того, конкурентні переваги, потенціал і загалом конкурентоспроможність регіону є внутрішньою складовою соціально-економічної системи регіону. Процес формування конкурентоспроможності регіону повинен мати певну орієнтованість, а саме, сприяти забезпеченню гідного рівня життя населення, що проживає на території регіону.

Конкурентний потенціал – це наявні можливості території, що визначають рівень його конкурентоспроможності та конкурентні переваги. Конкурентний потенціал як економічна категорія має складну структуру, яка включає [18]:

- економічний потенціал;
- людський потенціал;
- інноваційний потенціал;
- організаційний потенціал;
- інфраструктурний потенціал;
- інвестиційний потенціал;
- освітньо-науковий потенціал;
- екологічний потенціал.

Кожен із структурних елементів конкурентного потенціалу регіону діє не відокремлено, а тісному взаємозв'язку між собою. Сукупність розглянутих елементів утворює конкурентний потенціал регіону.

Конкурентний потенціал регіону характеризується через систему якісних критеріїв. Якісна характеристика конкурентного потенціалу території є унікальною та індивідуальною залежно від об'єкта дослідження.

Наявність конкурентного потенціалу не гарантує високий рівень конкурентоспроможності, лише за умови ефективного управління можна досягти позитивної динаміки у розвитку регіону.

Конкурентний потенціал регіону є джерелом конкурентних переваг, що визначають конкурентоспроможність територій.

Для теоретиків стратегічного менеджменту 1960-х – 1980-х рр. умови організаційного оточення були основою вибору стратегії. Класичним прикладом конкретизації цієї ідеології є модель п'яти сил конкуренції, розроблена М. Портером на початку 1980-х років. Відповідно до цієї моделі, конкурентна позиція підприємства – у даному випадку, регіону, та рівень конкуренції в галузі визначаються наступними п'ятьма силами:

- сила покупців або їх здатність впливати на умови угод в галузі;
- сила продавців або їх здатність впливати на умови угод в галузі;
- умови для проникнення до галузі нових регіонів-конкурентів;
- наявність і доступність замінників;
- гострота суперництва між конкуруючими в галузі регіонами.

Наступна важлива ідея, яка впливає з портерівського аналізу конкурентних сил – визначення родових (генеричних) стратегій для регіону, вибір однієї з яких визначається конкретним набором цих сил зовнішнього середовища:

1. Мінімізації витрат (регіон прагне стати в своїй галузі виробником з мінімальними витратами, за рахунок, наприклад, економії масштабу і / або використання кривої досвіду та іншого).

2. Диференціації, яка визначається як спроби регіону «зайняти унікальне положення в тій чи іншій індустрії, надаючи своїм продуктам такі характеристики, які будуть гідно оцінені великою кількістю покупців (за рахунок технологічних, маркетингових та інших інновацій і кращого знання потреб споживачів).

3. Фокусування, коли регіон націлений на вибір вузького конкурентного простору в області виробництва через селекцію сегмента ринку або групи сегментів і обслуговування споживачів тільки в цих сегментах.

Використовуючи цей інструмент, запропонований концепцією аналізу п'яти сил, можна оцінити потенціал прибутку виробництва і стратегію для регіону, яку вона повинна здійснити, щоб створити конкурентоспроможну позицію, враховуючи структурні характеристики середовища.

Як правило, ця модель передбачає, що регіони зможуть отримувати прибутки вище середнього, пропонуючи або спрощені вироби за низькими цінами (стратегія мінімізації витрат) або диференційовані товари, які замовники готові купувати за підвищеною ціною (стратегія диференціювання).

З позицій цієї моделі формулювання і здійснення стратегій, які не дозволятимуть регіону експлуатувати можливості ринку або знижувати вплив ризиків, є діями необачними. Регіон не може досягти стратегічної конкурентоспроможності без розуміння співвідношення між стратегічними операціями і впливом загального, галузевого і конкурентоспроможного середовищ. Коли регіон успішно співвідносить свої ресурси і можливості, що надаються навколишнім середовищем, або використовує їх, щоб знизити або усунути вплив ризиків, це приносить їй успіх [14, с. 49].

Таким чином, високий рівень конкурентоспроможності можливий в умовах розвитку традиційних для території галузей спеціалізації в сукупності з динамічним розвитком галузей, що швидко зростають. Вплив цих чинників формує реальну конкурентоспроможність регіону. Поряд із реальною необхідно виділити потенційну конкурентоспроможність, яка формується в результаті позитивного впливу факторів мезо- та макrorівня.

Представлені групи чинників є основними у забезпеченні високого рівня конкурентоспроможності регіону. Запропоновану класифікацію факторів можна використовувати для розробки моделей факторного аналізу конкурентоспроможності регіону, застосування яких дозволить оцінити вплив факторів окремо (ізольовано) та у взаємозв'язку між собою.

Крім того, в процесі оцінки необхідно враховувати можливість формування реальної та потенційної конкурентоспроможності регіону під час впливу цих факторів, що дозволяє своєчасно та ефективно адаптуватися до нових умов функціонування за рахунок активізації факторів, що позитивно впливають на конкурентоспроможність регіону.

Впливаючи на чинники конкурентоспроможності, можна перетворити потенційну конкурентоспроможність на реальну. Дослідження конкурентоспроможності регіону, зокрема факторів, що на неї впливають, є важливою інформаційною базою для органів управління регіоном, а також інвесторів, партнерів та інших контрагентів. Отримана інформація може бути використана для розробки та ухвалення управлінських рішень, реалізація яких призведе до зміцнення конкурентної позиції регіону.

Результати оцінки можна використовувати для усунення стримувальних факторів та посилення конкурентних переваг. Водночас конкурентний потенціал є резервом зростання конкурентоспроможності регіону, що дозволяє забезпечити високі темпи розвитку та блокувати негативний вплив факторів.

Результати оцінки конкурентного потенціалу можуть стати інформаційною основою розробки конкурентної політики та формування ефективних рішень органами управління задля забезпечення сталого розвитку території. Розвиток конкуренції на регіональному рівні має як позитивний, так і негативний вплив, сприяючи посиленню одних територій та послабленню інших. Водночас посилення конкуренції є каталізатором активації внутрішніх потенціалів (резервів) регіону та додатковим стимулом у забезпеченні сталого регіонального розвитку.

1.2. Вплив Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг

Поглиблена та всеосяжна угода про вільну торгівлю (ЗВТ+) між Україною та ЄС – це широкомасштабна за змістом торговельна угода, яка

спрямована на зменшення та скасування тарифів, що застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність правилам та регламентам ЄС з метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС.

Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, укладена 21 березня 2014 р. (повністю підписана 27 червня того ж року) [83].

ЗВТ+ складається з 15 глав, 14 додатків та 3 протоколів і охоплює широке коло комплексних питань, включаючи наступні, які безперечно мають вплив на регіони:

- доступ до ринку (тарифи): ЄС та Україна скасують ввізні мита на більшість товарів, що імпортуються;
- правила визначення походження товарів: українські товари, що ввозяться до ЄС на умовах безмитної торгівлі, зможуть містити вхідні складові з України, ЄС та окремих середземноморських країн, що підвищить їх конкурентоспроможність;
- технічні регламенти: Україна забезпечить відповідність своїх регламентів та процедур регламентам та процедурам ЄС, сертифіковані товари вважатимуться такими, що відповідають вимогам ЄС і не потребуватимуть додаткових перевірок;
- санітарні та фітосанітарні заходи: Україна забезпечить відповідність європейським вимогам власних заходів в сфері сільського господарства та заходів щодо безпеки харчових продуктів, сертифікована продукція вважатиметься такою, що відповідає вимогам ЄС та не потребує додаткових перевірок;

– торгівля послугами: українські регіони та окремі підприємства отримають можливість продавати послуги в країнах ЄС на кращих умовах, ніж будь-які інші країни, а в деяких випадках отримають право на застосування національного режиму. Угода надає українським постачальникам послуг право на заснування представництв та автоматично поширюється на нові послуги в майбутньому;

– державні закупівлі: Україна буде запроваджувати правила ЄС щодо державних закупівель, що дозволить українським підприємствам змагатися за отримання державних замовлень в країнах ЄС на таких самих умовах, що і європейські компанії;

– спрощення митних процедур: митні органи України та ЄС співпрацюватимуть з метою спрощення митного оформлення та митних процедур на кордоні за умови впровадження адекватних заходів для недопущення шахрайства [83].

Інші питання в межах ЗВТ+ стосуються:

- торгівлі та енергетичних питань;
- інструментів торговельного захисту;
- інтелектуальної власності;
- конкурентної політики;
- руху капіталу;
- прозорості;
- торгівлі та сталого розвитку.

Угода базується на взаємному зобов'язанні підтримувати транскордонне та міжрегіональне співробітництво. Власне, заходи щодо практичної реалізації цього зобов'язання знайшли закріплення у главі 27 Угоди.

Зокрема, учасники угоди обіцяли:

1. Сприяти взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації наступних регіональних політик:

- багаторівневе управління та партнерство, з особливим наголосом на розвитку відсталих територій та на територіальне співробітництво;

- створення каналів зв'язку та активізація обміну інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства.

2. Підтримувати та посилювати залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва та відповідних управлінських структур з метою посилення співробітництва шляхом:

- створення сприятливої законодавчої бази;
- підтримка та нарощування потенціалу розвитку;
- забезпечення зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства.

3. Зміцнювати та заохочувати розвиток таких складових транскордонного та регіонального співробітництва, як:

- транспорт;
- енергетика;
- комунікаційні мережі;
- культура;
- освіта;
- туризм;
- охорона здоров'я.

4. Модернізацію, забезпечення обладнанням та координацію роботи служб надання допомоги за умов надзвичайних ситуацій [85, с. 131].

Серед керівників регіонів України багато хто вважає, що ЗВТ+ не впливатиме на них, особливо, якщо ці регіони не є прикордонними або не торгують та не збираються торгувати з ЄС у значних розмірах.

Разом з тим, навіть за таких умов, ЗВТ+ та тісніші зв'язки з ЄС впливатимуть на всі регіони, підприємства та споживачів в Україні в процесі

гармонізації багатьох законів і процедур із законодавством та процедурами ЄС та подальшого застосування цих законів і процедур на національному рівні по всій країні.

Це забезпечить низку конкурентних переваг для усіх регіонів України. Перш за все, це створить чіткі та прозорі правила та процедури ведення бізнесу в багатьох сферах, в яких зараз склалася непроста ситуація. Це означатиме, що українські регіони отримають ділове середовище, в якому матимуть можливість ефективно планувати та розвивати бізнес.

Оскільки нові закони і правила мають бути прозорими і зрозумілими та запроваджуватися відповідно до європейських стандартів, існуватиме менше можливостей для зловживань, у першу чергу корупції, які збільшують витрати для законного бізнесу.

Вплив Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг в Україні:

1. Лібералізація митного режиму для більшості українських товарів. Так, ЄС повністю скасував ввізні мита для 94,7 % українських промислових товарів, 82,2 % для сільськогосподарської продукції та 83,4 % для харчової продукції.

Тільки для 3 % експорту (деякі сільськогосподарські товари) ввізні мита не будуть повністю скасовані. Навіть для цих товарів певна частина експорту в межах тарифних квот буде здійснюватися на безмитній основі. Разом з тим, така частка обмеженого експорту (відома як тарифна квота) є досить суттєвою і після набуття чинності ЗВТ+ відразу більше ніж 99 % існуючого українського експорту до ЄС ввозиться без сплати імпортного мита.

Що стосується економічних показників, то у довгостроковій перспективі обсяг експорту українських регіонів до ЄС має зрости щороку приблизно на 6,3 %, обсяг імпорту товарів з ЄС – збільшитися на 5,8 %, а середня заробітна плата в Україні – зрости на 5,5 %.

У табл. 1.2 і 1.3 наведена детальна інформація про тарифну економію внаслідок запровадження ЗВТ+ для основних експортних товарів з України (на які припадає майже 60 % усього експорту до ЄС) [43].

Таблиця 1.2

Експорт сільськогосподарської продукції до ЄС

Товари	Мито ЄС, що зараз сплачує Україна	Мито/квота за ЗВТ+
Овочі, фрукти та горіхи	До 20,8 % + 8,4€/100kg/net	0%
Пшениця	До 186 €/т	0 % для перших 950 тис. тон зі збільшенням до 1 млн тон протягом 5 років
Кукурудза	До 94 €/т	0 % для перших 400 тис. тон зі збільшенням до 650 тис. тон протягом 5 років
Соеві боби, насіння та олійне насіння	До 9,6 %	0 %
Вироби з шоколаду	До 43 %	0 % для перших 2 тис. тон зі збільшенням до 3 тис. тон протягом 5 років
Фруктовий сік	До 33,6 % +20,6€/100kg/net	0 % для перших 10 тис. тон зі збільшенням до 20 тис. тон протягом 5 років
Спирт	До 1%/об/гкл+6.4 €/hl	0 % для перших 27 тис. тон зі збільшенням до 100 тис. тон протягом 5 років

Незважаючи на те, що країни ЄС відкривають українським товарам доступ до їхніх ринків, вітчизняний ринок не може бути повністю відкритим, адже українські виробники не готові до серйозної зовнішньої конкуренції.

Таблиця 1.3

Експорт несільськогосподарської продукції до ЄС

Товари	Мито ЄС, що зараз сплачує Україна	Мито/квота за ЗВТ+
Мінеральне паливо	До €2,6/t/net	0 % перехідний період до 3-х років
Хімічна продукція	До 17,3 %	0 % перехідний період до 7-ми років
Вироби з пластику	До 6,5 %	0 % перехідний період до 3-х років
Деревина та вироби з дерева	До 10 %	0 % перехідний період до 5-ти років
Текстиль та одяг	До 12 %	0 %
Устаткування та електроприлади	До 14 %	0 % перехідний період до 7-ми років

Товари	Мито ЄС, що зараз сплачує Україна	Мито/квота за ЗВТ+
Транспортні засоби та обладнання	До 7,7 %	0 %
Медичне обладнання	До 5,6 %	0 %
Спортивне обладнання	До 4,7 %	0 %

Інша проблема, яка не дозволяє використовувати всі можливості від ЗВТ+ – це повномасштабне російське вторгнення в Україну, яке, крім прямих економічних збитків, суттєво порушило торговельні зв'язки з нашими зовнішніми партнерами;

2. Кращий доступ до великого ринку на рівних умовах конкуренції. Європейський Союз – це найбільший єдиний ринок в світі, який складається з 28 країн та охоплює населення, чисельність якого в 11 разів перевищує чисельність населення України. Це понад 500 мільйонів споживачів, середній дохід яких складає 39000 доларів США. Після гармонізації та впровадження ЗВТ+, більш тісна економічна інтеграція забезпечить українським товарам кращі умови доступу до ринку ЄС.

З початку застосування ЗВТ+ митними органами видано 322 тис. сертифікатів EUR.1, за допомогою яких надаються тарифні преференції експортерам та імпортерам. Збільшується кількість, орієнтованих на Європу експортерів, які отримали статус уповноваженого експортера та можуть експортувати до ЄС без оформлення сертифікату EUR.1.

3. Доступ до державних закупівель в країнах ЄС. Гармонізація законодавства та процедур в сфері державних закупівель надасть можливість українським підприємствам приймати участь на рівних умовах з європейськими підприємствами у проведенні робіт за державним замовленням, наданні послуг та у проведенні тендерів на рівні ЄС, національному та регіональному рівні. Обсяг цього ринку складає майже 2,5 трлн доларів США;

4. Збільшення обсягу виробництва. Угода ЗВТ+ позитивно вплине на зростання виробництва в Україні, розширивши зовнішній ринок для експорту

вітчизняних товарів. За розрахунками фахівців, у довгостроковій перспективі ЗВТ+ між регіонами України та регіонами країн ЄС забезпечить зростання ВВП України на 0,5 % щороку, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1,2 % на рік. Дослідження науковців дозволили визначити низку галузей економіки в Україні, в яких існує можливість збільшення обсягу виробництва внаслідок гармонізації законодавства з правилами та нормами ЄС. У табл. 1.4 наведені такі галузі [53].

Таблиця 1.4

**Зростання обсягу виробництва в Україні внаслідок гармонізації
законодавства з правилами та нормами ЄС**

Галузь	Обсяг
Сільське господарство, рибне та лісове господарство	+1,1 %
Злакові/олійне насіння	+1,1 %
М'ясо	+2,2 %
Цукор/кондитерські вироби	+4,7 %
Рослинні та тваринні жири	+5,5 %
Фрукти та горіхи	+3,8 %
Устаткування та електроніка	+7,4 %
Автомобілі/запасні частини	+4,7 %
Транспортне обладнання	+3,3 %
Чорні метали	+2,6 %
Вироби з металу	+5,8 %

5. Зниження цін та підвищення рівня життя. Зниження Україною тарифних ставок на імпорту з ЄС призведе до збільшення імпорту з країн Європейського Союзу, що забезпечить більш широкий вибір для споживачів та зниження цін. Виробники в Україні отримають доступ до широкого спектру більш дешевих промислових товарів, комплектуючих та обладнання.

Крім того, кращі стандарти охорони здоров'я та безпечності продукції також будуть вигідними для українських споживачів, оскільки для них буде гарантована якість товарів, що продаються, а також більша безпечність для всіх.

6. Покращення доступу до ринків третіх країн. Кращий доступ до ринків третіх країн буде забезпечений завдяки гармонізації технічних регламентів та стандартів згідно з вимогами ЄС та перехід на прийнятні в усьому світі стандарти шляхом укладання з ЄС угод про взаємне визнання, що також передбачатиме перспективу визнання відповідних українських товарів на ринках США, Японії, Канаді та Кореї.

7. Фундамент для проведення подальших реформ. Приведення українського законодавства в багатьох сферах комерційної діяльності у відповідність вимогам ЄС за програмою, визначеною у ЗВТ+, встановить графік поліпшення внутрішнього інвестиційного клімату та перехід до більш прозорих правил ведення бізнесу, які б зробили внутрішнє економічне середовище більш привабливим для іноземних та вітчизняних інвесторів. Це дозволить зменшити витрати та рівень ризику в бізнесі, а також підвищити передбачуваність інвестування в Україні [43].

Однак зазначене не означає, що переваги ЗВТ+ будуть реалізовані автоматично. Український уряд, Верховна Рада та бізнес повинні працювати разом, щоб забезпечити впровадження цієї угоди, визначити перспективні напрями та забезпечити, щоб регіони максимально скористалися можливостями, що надаються в рамках ЗВТ+.

ЗВТ+ вимагає від України приведення значної частини її законодавства та процедур у відповідність вимогам ЄС. Це означає, що уряд та місцеві органи публічної влади повинні переглянути свої нормативні акти та адміністративні процедури та змінити їх таким чином, щоб забезпечити відповідність нормам та процедурам ЄС. Очікувані переваги ЗВТ+ можна реалізувати тільки в рамках цього процесу.

Наприклад, зменшення витрат та підвищення передбачуваності в бізнесі може бути забезпечено через удосконалення адміністрування бізнесу. Це означає, що українські органи влади мають спланувати, узгодити та впровадити всеосяжну програму державних реформ, для чого необхідно забезпечити

необхідну технічну компетентність та ініціативу на регіональному рівні, спрямовану на забезпечення виконання зобов'язань України в рамках ЗВТ+.

Глибокі реформи передбачатимуть запровадження та реформування значної частини законодавства України, що належить до сфери компетенції та відповідальності парламенту України.

Наприклад, українські підприємства отримають такі ж умови доступу до ринку державних закупівель ЄС, що й європейські компанії, тільки після того, як Україна сама ухвалить відповідні директиви ЄС [56].

Тому протягом наступних декількох років необхідно буде реалізувати в Україні всеосяжний пакет законодавчих реформ, який би віддзеркалював відповідне законодавство ЄС. Більш того – для забезпечення реалізації вигід від ЗВТ+ необхідно буде весь час переглядати українське законодавство з метою відображення змін в директивах ЄС в тих галузях, яких стосується ЗВТ+.

Тому від Верховної Ради вимагається забезпечення співробітництва між представниками різних партій, координації та аналізу відповідних зобов'язань, обов'язків та відповідності чинного та нового законодавства з тим, щоб забезпечити відповідність українського законодавства вимогам ЗВТ+ для реалізації переваг цієї угоди для бізнесу та суспільства в цілому.

Міжнародні торговельні угоди та ефективне внутрішнє бізнес-середовище є важливими складовими економічного зростання та розвитку. Вигода від торгівлі реалізується підприємствами, які користуються наявними можливостями.

Тому підприємства у кожному регіоні мають розробляти, планувати та реалізувати стратегії, необхідні для того, щоб скористатися відповідними можливостями. Для цього необхідно [43]:

- добре вивчити та зрозуміти угоду та всі її відповідні норми;
- проаналізувати загальні та відповідні регіональні можливості, які відкриває ЗВТ+;

- проаналізувати ринкові вимоги, яких необхідно дотриматися для реалізації цих можливостей (надати необхідну інформацію), наприклад, стосовно ринків ЄС для товарів, для яких скасовуються тарифи;
- проаналізувати, які зміни у відповідних регіонах необхідно буде реалізувати з часом для того, щоб забезпечити ведення торгівлі з ЄС або в межах України після приведення українського законодавства у відповідність стандартам ЄС;
- здійснювати стратегічне планування з тим, щоб скористатися можливостями, що виникатимуть у короткостроковій, середньо та довгостроковій перспективі;
- здійснювати необхідні інвестиції в регіони для задоволення потреб внутрішнього та європейського ринків;
- забезпечувати постійний моніторинг та підтримку можливостей, що відкриваються для регіонів в межах транскордонної та регіональної співпраці.

Особливо актуальною реалізація переваг ЗВТ+ для вітчизняних регіонів є в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, оскільки це є шляхом відбудови та відновлення української економіки.

1.3. Державне регулювання процесів здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів

Процес здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів з України здійснюється відповідно до вітчизняного законодавства, зокрема, Конституції України, Митного кодексу України, інших законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з підзаконних нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання чинного законодавства.

Так, ст. 70 Митного кодексу України (далі – МК) запроваджує такі види митних режимів:

- імпорт (випуск для вільного обігу);
- реімпорт;
- експорт (остаточне вивезення);
- реекспорт;
- транзит;
- тимчасове ввезення;
- тимчасове вивезення;
- митний склад;
- вільна митна зона;
- безмитна торгівля;
- переробка на митній території;
- переробка за межами митної території;
- знищення або руйнування;
- відмова на користь держави [42].

Митний режим експорту може бути застосований до товарів, що призначені для вивезення за межі митної території України, та до товарів, що вже вивезені за межі цієї території та перебувають під митним контролем, за винятком товарів, заборонених до поміщення у цей митний режим відповідно до законодавства.

Для поміщення товарів у митний режим експорту особа, на яку покладається дотримання вимог митного режиму, повинна:

- подати митному органу, що здійснює випуск товарів у митному режимі експорту, документи на такі товари;
- сплатити митні платежі, якими відповідно до закону обкладаються товари під час вивезення за межі митної території України у митному режимі експорту;
- виконати вимоги щодо застосування передбачених законом заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

– у випадках, встановлених законодавством, подати митному органу дозвіл на проведення зовнішньоекономічної операції з вивезення товарів у третю країну (реекспорт) [42].

Товари, поміщені у митний режим експорту, втрачають статус українських товарів з моменту їх фактичного вивезення за межі митної території України.

Під час надання митному органу попереднього повідомлення про намір здійснити переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України цьому митному органу надаються відповідні документи та / або відомості, у тому числі засобами інформаційних технологій

Переміщення товарів через митний кордон України здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Митні органи контролюють також переміщення товарів, які є забороненими та обмеженими для вивезення з України.

Товари, щодо яких діють заборони – це товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено законом або міжнародним договором України.

Заборонено до вивезення з України:

- зброю військових зразків всякого роду, боєприпаси до неї та військове спорядження;
- наркотичні та психотропні речовини;
- сильнодіючі отруйні, радіоактивні, вибухові речовини;
- витвори мистецтва, культурні та історичні цінності (картини, скульптури, малюнки, акварелі, різноманітні види гравюр, мініатюри, вироби з фарфору, кристалу, кераміки, дерева, шкіри, коштовного та не коштовного каміння, дорогоцінних та недорогоцінних металів, кістки, предмети народних художніх промислів, гобелени, меблі, художній одяг та взуття, нумізматики,

художня зброя, книги, рукописи, платівки, музичні інструменти, поштові марки тощо) та інші предмети, що складають значну художню, історичну, наукову та іншу культурну цінність;

- анульовані цінні папери;
- товари, експорт яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності [42].

У випадках, передбачених законом, на окремі товари встановлюються обмеження щодо їх переміщення через митний кордон України. Пропуск таких товарів через митний кордон України та / або їх випуск залежно від вимог відповідного закону здійснюються митними органами на підставі отриманих від державних органів, інших установ та організацій, уповноважених на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна», відповідних дозвільних документів та / або відомостей про включення (виключення) товару до відповідного реєстру у формі електронних документів, на які накладено електронний підпис, які підтверджують дотримання встановлених обмежень щодо переміщення таких товарів через митний кордон України, якщо використання таких дозвільних документів та / або відомостей для здійснення митних формальностей передбачено законами України.

Товари, щодо яких діють обмеження – це товари, які можна перевозити тільки за наявності відповідних дозвільних документів. Функції регулювання експорту, імпорту та транзиту таких видів товарів здійснюються відповідною урядовою комісією, а безпосередня видача дозволів на переміщення цих товарів через митний кордон України покладена на Міністерство економіки України.

Для зручного користування Державна митна служба України зібрала в одному місці весь перелік товарів, щодо яких діють обмеження та заборони [42].

Згідно зі ст. 4 Митного кодексу України заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це не пов'язані із застосуванням мита до

товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

Ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає основними заходами нетарифного регулювання ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій. При цьому експортна (імпортна) квота є граничним обсягом певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях (ст. 1 цього Закону).

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів.

Ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі:

– значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагоме значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;

– необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- експорту золота та срібла, крім банківських металів;
- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника в разі обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів вітчизняної переробної промисловості протягом періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості;
- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;
- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України [61].

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);
- різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;
- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;
- імпорту золота та срібла, крім банківських металів;
- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити

завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України;

- необхідності застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань [61].

Ставки митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється встановлюються законодавством, зокрема, Єдиним митним тарифом України. Ставки Єдиного митного тарифу України мають бути єдиними для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, організації господарської діяльності і територіального розташування. Їх розмір визначається згідно з Додатком до Закону України «Про Митний тариф України» від 19 жовтня 2022 р. № 2697-IX [43].

Згідно зі ст. 19¹, на період дії воєнного, надзвичайного стану Кабінет Міністрів України має право запроваджувати режим експортного забезпечення з метою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та особливостей здійснення зовнішньоекономічних операцій з експорту товарів, включених до окремих товарних позицій (табл. 1.5) [43].

Митному органу в пункті пропуску через державний кордон України подаються документи, що містять відомості про товари, достатні для їх ідентифікації та необхідні для прийняття рішення про пропуск їх через митний кордон України.

Граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення у пунктах пропуску через державний кордон України не може перевищувати 30 днів, а для автомобільного транспорту –

п'ять днів з моменту прибуття у пункт пропуску через державний кордон України для здійснення митних процедур.

Таблиця 1.5

**Здійснення зовнішньоекономічних операцій з експорту товарів
в умовах режиму експортного забезпечення**

Код	Назва	Ставки мита, %	
		пільгова	повна
1001	Пшениця і суміш пшениці та жита (меслин)	10	10
1003	Ячмінь	5	5
1005	Кукурудза	10	10
1021	Соеві боби	-	-
1205	Насіння ріпаку або кользи	10	10
1206	Насіння соняшнику	10	10
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна та їх фракції, рафіновані або нерафіновані, але без зміни їх хімічного складу	8-30	8-30
2306	Макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час добування рослинних або мікробних жирів і олій	5-20	5-20

Після надання митним органом дозволу на пропуск товарів через митний кордон України власник товарів або уповноважена ним особа зобов'язані доставити товари та документи на них без будь-якої зміни їх стану у визначене митним органом місце і забезпечити перебування їх у цьому місці до прибуття посадових осіб митного органу.

Товари і транспортні засоби, якими вони перевозяться, після прибуття у місце доставки розміщуються у зонах митного контролю. Зміна місця стоянки (прибуття) транспортного засобу, вивантаження, перевантаження товарів, розпакування, пакування чи перепкування товарів, зміна, вилучення чи пошкодження засобів забезпечення ідентифікації допускаються лише з дозволу митного органу. У разі відмови у наданні дозволу митні органи зобов'язані невідкладно, письмово або в електронній формі, повідомити власника товару або уповноважену ним особу про причини і підстави такої відмови [43].

Метою митного оформлення є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів.

Для виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення застосовується автоматизована система митного оформлення, яка в автоматичному режимі з урахуванням результатів аналізу ризиків та залежно від типу митної декларації, митного режиму, особливостей, засобів і способів переміщення товарів через митний кордон України визначає перелік таких митних формальностей та необхідність участі у їх виконанні посадової особи митного органу.

Інформація про виконання митних формальностей автоматизованою системою митного оформлення в автоматичному режимі вноситься до єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України та передається декларанту або уповноваженій ним особі.

Декларування експортних товарів здійснюється шляхом заяви за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення.

Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, на яку накладено електронний підпис, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках, а також електронних (сканованих) копій паперових документів, на які накладено електронний підпис декларанта або уповноваженої ним особи. Формат митних декларацій, що подаються як електронні документи, базується на міжнародних стандартах електронного обміну даними.

Форми митних декларацій для декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України підприємствами шляхом вивезення, а також для декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами та декларуються за митною декларацією, передбаченою для підприємств, визначаються Конвенцією про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенцією про процедуру спільного транзиту.

Перелік відомостей, що підлягають внесенню до митних декларацій, обмежується лише тими відомостями, які є необхідними для цілей справляння митних платежів, формування митної статистики, а також для забезпечення додержання вимог цього Кодексу та інших законодавчих актів.

Товари, що переміщуються через митний кордон України підлягають оподаткуванню митними платежами.

Мито – це загальнодержавний податок, який нараховується та сплачується відповідно законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [43].

В Україні застосовуються такі види мита: ввізне мито; вивізне мито; сезонне мито; особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпорتنний збір. Вивізне мито встановлюється законом на українські товари, що вивозяться за межі митної території України.

Законодавство також передбачає можливість встановлення системи преференцій для експорту товарів. Загальна система преференцій – це система митних пільг, які надаються розвинутими країнами тим державам, що розвиваються. Ці пільги полягають у зниженні митних зборів на готові вироби з країн, що розвиваються, або в повному їх скасуванні. Розвинені країни не повинні вимагати у відповідь будь-яких поступок для своїх товарів на ринках країн, що розвиваються.

У відповідь на дружні дії держав щодо реалізації законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, держав, з якими Україною укладено міжнародні договори про вільну торгівлю, як захід з національної безпеки, що запроваджується відповідно до статті XXI

Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року, Кабінет Міністрів України відповідно до статті 29¹ Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» може прийняти рішення про тимчасове застосування аналогічних заходів – встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) у вигляді звільнення від оподаткування митом, зниження ставок мита або встановлення тарифних квот – до товарів, що походять з держав, які здійснили дружні дії щодо реалізації законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, держав, з якими Україною укладено міжнародні договори про вільну торгівлю, та які в односторонньому порядку застосували тарифні пільги (тарифні преференції) до товарів, що походять з України [61].

Різновидом преференційної системи є прикордонна торгівля як вид міжнародного товарообміну між підприємствами та організаціями, що розташовані в прикордонних районах сусідніх країн.

На жаль, на сьогоднішній день сучасна митна політика України є недосконалою і відзначається:

- переміщенням товарів з приховуванням інформації від фіскальних органів або шляхом контрабанди;
- великою кількістю правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- невідповідністю існуючої системи митного контролю сучасним стандартам пропускнує спроможності;
- наявністю певних шахрайських і корупційних схем у системі державного управління митною справою;
- великим обсягом тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ТОВАРІВ

2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону

Аналіз сучасного стану та тенденції розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів розпочнемо з дослідження показників експорту, імпорту товарів країни в цілому (рис. 2.1) [52].

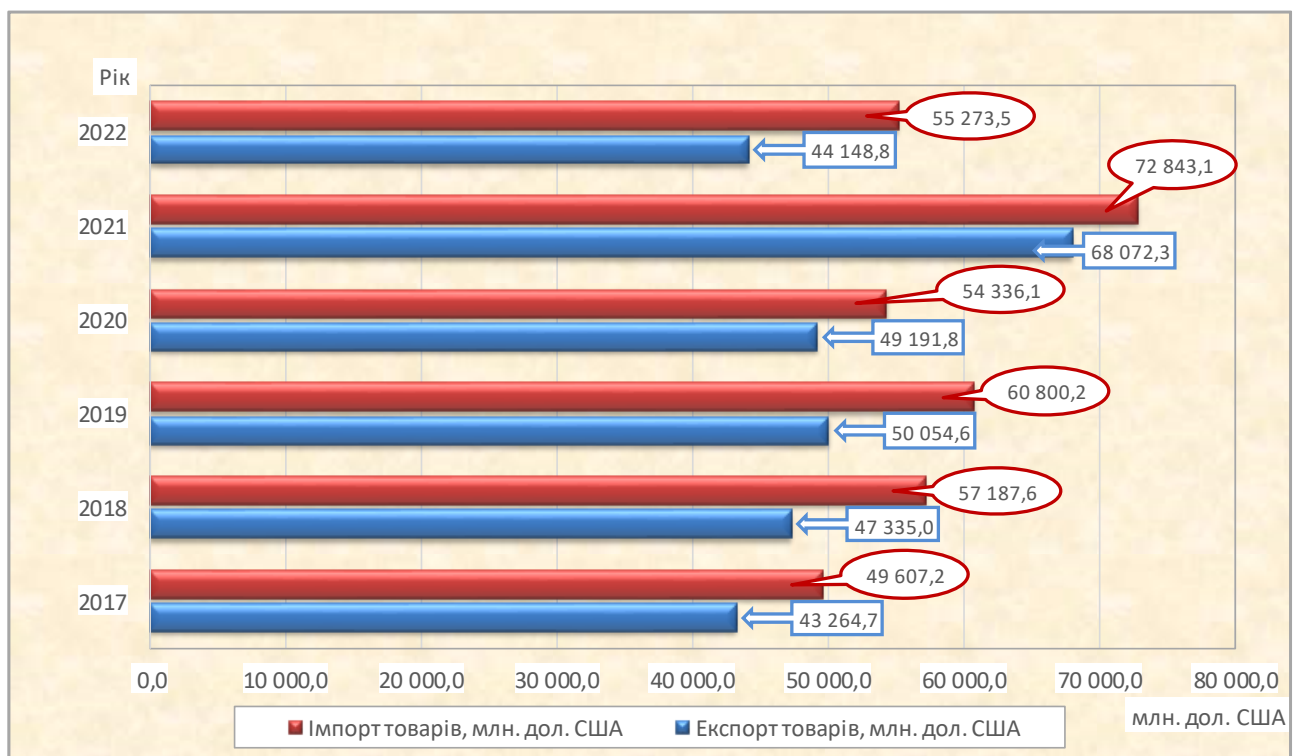

Рис. 2.1. Динаміка експорту та імпорту України на світовому ринку товарів, 2017–2022 рр.

Як можна побачити, Україна стабільно збільшувала показники експорту та імпорту товарів протягом 2017–2019 рр., зокрема, протягом періоду обсяг експорту показав зростання на 15,7 %, а обсяг імпорту – на 22,6 %; у 2020 р.

сталось помітне скорочення експорту-імпорту товару, через вплив пандемії коронавірусу нового типу, що спричинив масштабні локдауни, які практично «заморозили» ділову активність.

Порівняно із попереднім роком, у 2020 р. відбулося скорочення експорту на 1,72 % та імпорту – на 10,63 %. У 2021 р. відбулося поживлення ділової активності, через що показники експорту та імпорту помітно збільшилися – на 38,4 % показник товарного експорту та на 34,1 % показник імпорту, однак після очікуваного відновлення економіки протягом 2021 р. сталося повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року, внаслідок чого значного скорочення зазнали як показники імпорту, так і показники експорту.

Зокрема, скорочення товарного експорту становило майже 24 млрд дол. США, що склало лише 65 % від рівня 2021 року; що стосується імпорту, то його скорочення становило 17,6 млрд дол. США, що відносно показнику 2021 року становило 75,9 %. Слід зазначити, що на вимогу національного регулятора імпорт був обмежений через необхідність утримання курсу національної валюти, який зазнав значної девальвації.

Далі розглянемо динаміку товарного експорту та імпорту Дніпропетровського регіону.

За даними рис. 2.2 слідує, що протягом 2017–2022 рр. відбулося скорочення як товарного експорту Дніпропетровського регіону на світовому ринку з 7 052 760 тис. дол. США у 2017 р. до 6 250 732 тис. дол. США у 2022 р., що є скороченням на 11,37 % (802 028 тис. дол. США) [52].

Як можна побачити з отриманої кривої на графіку, товарний експорт Дніпропетровської області протягом періоду змінювався нерівномірно – так, найбільшого розвитку товарний експорт Дніпропетровської області дістав саме у 2020 р., після відновлення ділової активності після пандемії. Водночас, вже наступного, 2022 р., обсяг експорту Дніпропетровського регіону скоротився майже вповнину – на 5 913 060 тис. дол. США або на 48,6 %, даних щодо динаміку ВРП за 2022 р. поки що немає, але очікується значне його скорочення через вплив повномасштабного вторгнення російської федерації. Таким чином,

проведений аналіз вже дає підстави казати, що зовнішньоторговельна діяльність Дніпропетровської області є значущою та активною.

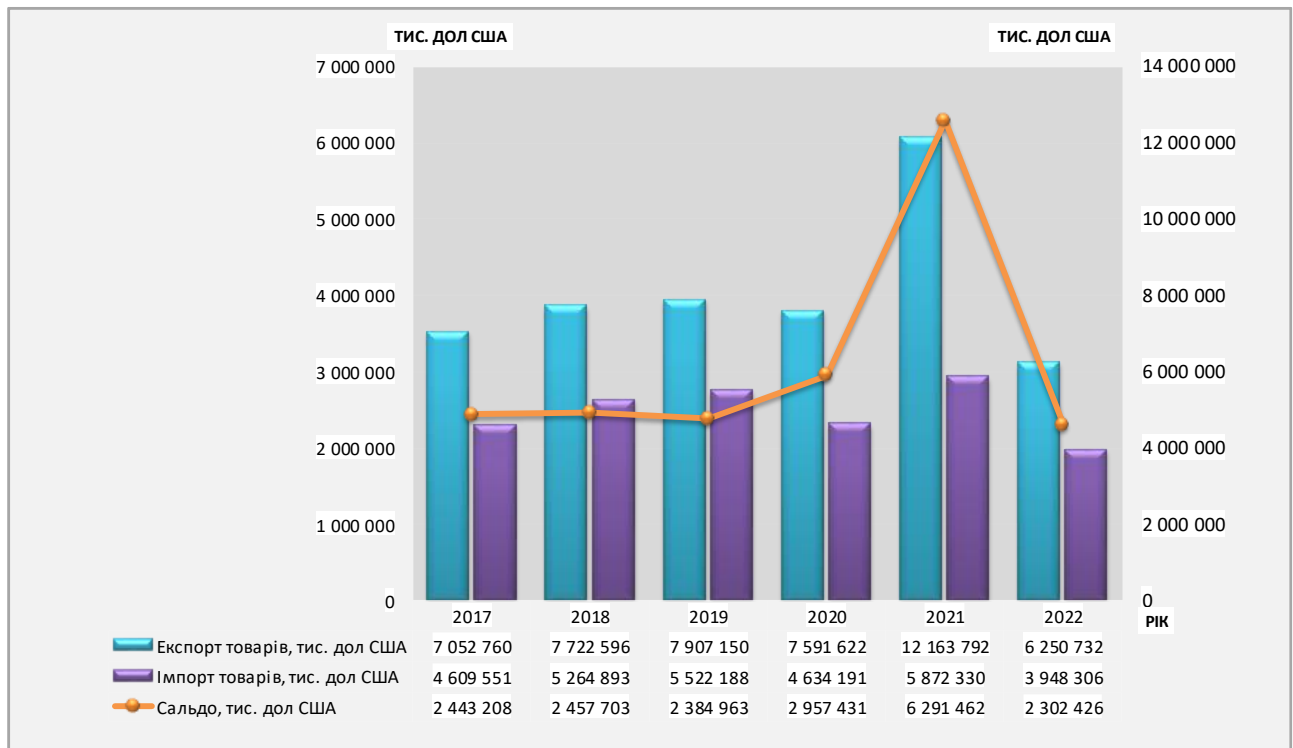

Рис. 2.2. Динаміка експорту та імпорту Дніпропетровського регіону у 2017–2022 рр.

Якщо подивитися на динаміку імпорту, то слід зазначити, що протягом 2017–2019 рр. вона, як і для показників експорту, була стабільно зростаючою, водночас скорочення обсягу імпорту у 2020 р. становило 887 996 тис. дол. США, що порівняно з 2019 р. виявило скорочення у 16,08 %.

Після 2020 р. на тлі надії на відновлення докризових постпандемійних показників сталося пожвавлення ділової активності, яке стосувалося передусім світових товарних ринків.

Для Дніпропетровського регіону у 2021 р. спостерігалось значне зростання товарного імпорту порівняно не лише з 2020 р., а й всім попереднім періодом 2017–2019 рр. Зокрема, обсяг товарного імпорту зріс порівняно із 2020 р. на 1 238 139 тис. дол. США, що у відносному вимірі становить 26,7 %, що вказує на «ривкоподібне» зростання імпорту після пандемії. Однак у 2022 р.

також відбулося значне скорочення обсягів товарного імпорту через повномасштабне вторгнення. Так, якщо порівнювати стан імпорту регіону у 2022 р. з 2021 р., то загальне скорочення становить 1 924 024 тис. дол. США, що становить у відносному виразі 32,76 %.

Що стосується показника сальдо торгового балансу, який також представлений на рис. 2.2, то для Дніпропетровського регіону спостерігається позитивне сальдо за період протягом шести років, 2017–2022 рр. Це є досить нетиповим, оскільки для нашої економіки є характерним від'ємне сальдо торгового балансу, що вказує на залежність від імпорту.

Однак, що стосується нашої області, хоча і спостерігається скорочення у 2021–2022 рр., оскільки початок воєнних дій вплинув і на Дніпропетровську область, яка фактично стала прифронтовою, однак перевищення експорту над імпортом спостерігалось протягом всього періоду, а не тільки у 2022 р., коли нормативно був обмежений імпорт та валютні розрахунки за ним. Наведене вказує на розвиненість місцевих виробників, протягом всього періоду регіоном продавалося більше товарів, ніж ввозилося – кошти надходили до регіону з-за кордону.

Зазначене також вказує на достатньо позитивне становище регіону стосовно міжнародної торгівлі товарами у досліджуваному періоді.

Наступним показником, який важливо розглянути в межах представленого аналізу – є показник частки товарного експорту регіону у загальному експорті нашої країни.

Буде доречним скласти рейтинг регіонів нашої країни за внеском у загальний товарний експорт на світових ринках (рис. 2.3). Результати дослідження свідчать, що у I кварталі 2023 р. загальний обсяг експорту товарів з України становив 10 305,5 млн дол., що значно менше, ніж відповідний обсяг експорту, що спостерігався у відповідному періоді 2022 р., коли українська економіка розпочала своє відновлення після негативного впливу наслідків пандемії COVID-19 [53].

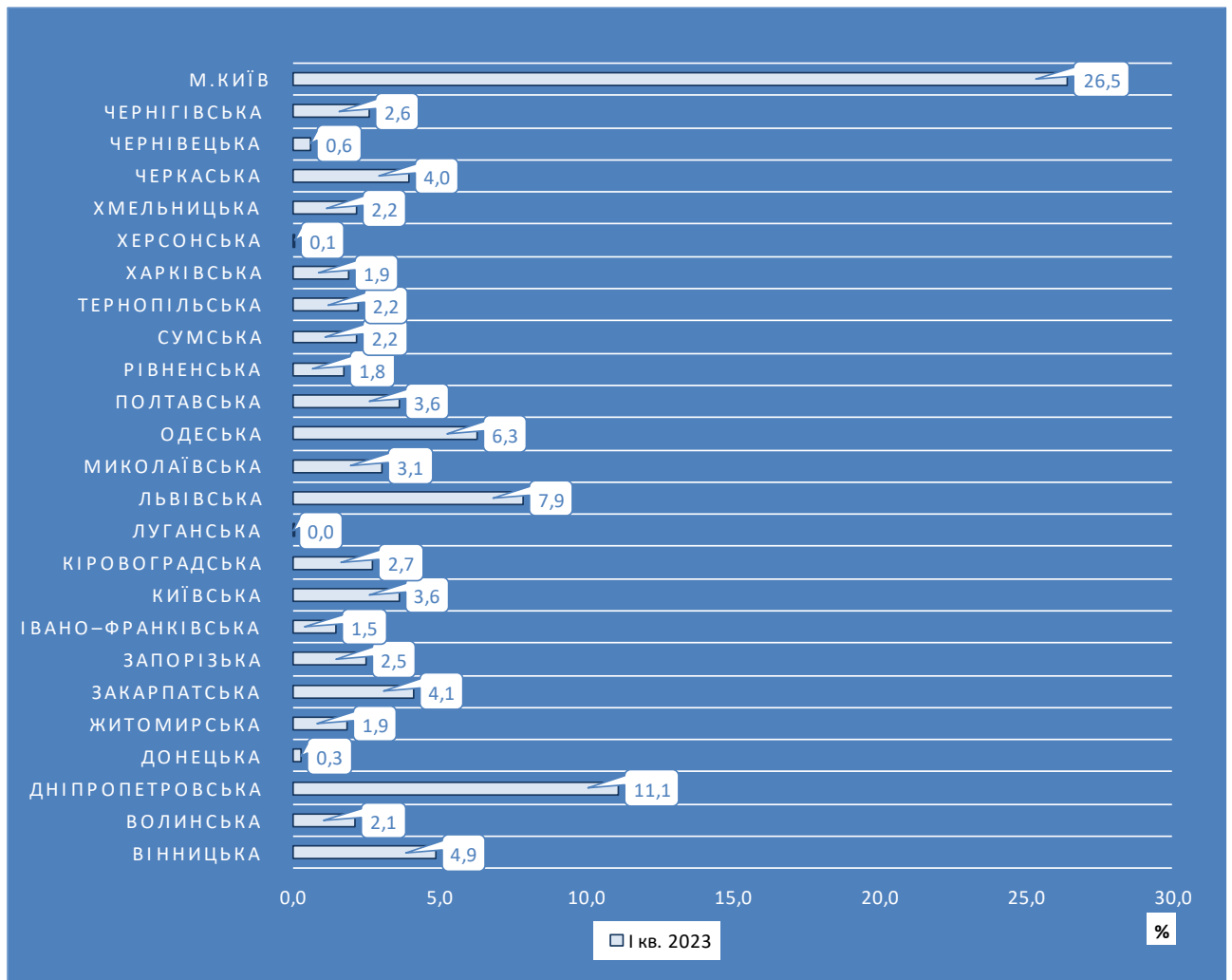

Рис. 2.3. Внесок регіонів у загальний експорт України, I квартал 2023 рр.

Так, якщо подивитися на довоєнний період 2022 р., обсяг національного експорту за січень 2023 р. (додаток Б) склав лише 52,1 % тогорічного обсягу, однак за підсумком I кварталу 2023 р. його обсяг становив 73,9 % від торічного обсягу товарного експорту.

При цьому обсяг експорту з Дніпропетровського регіону у січні 2023 р. «просів» ще сильніше та склав 41,8 % від обсягу експорту у січні 2022 р., однак за підсумками I кварталу 2023 р. «відставання» від відповідного періоду минулого року становило 45,8 відсоткових пунктів.

Відповідно до отриманих даних на рис. 2.3, складемо рейтингову таблицю регіонів за їхньою роллю на світовому товарному ринку у загальному експорті країни (табл. 2.1) [53].

Таблиця 2.1

**Рейтинг участі регіонів України у загальному обсязі експорту,
I квартал 2023 р., %**

Регіон	% у загальному експорті	Ранг
м. Київ	26,5	1
Дніпропетровська	11,1	2
Львівська	7,9	3
Одеська	6,3	4
Вінницька	4,9	5
Закарпатська	4,1	6
Черкаська	4,0	7
Київська	3,6	8
Полтавська	3,6	9
Кіровоградська	3,1	10
Запорізька	2,7	11
Чернігівська	2,6	12
Волинська	2,5	13
Тернопільська	2,2	14
Миколаївська	2,2	15
Хмельницька	2,2	16
Житомирська	2,1	17
Рівненська	1,9	18
Харківська	1,9	19
Сумська	1,8	20
Івано-Франківська	1,5	21
Чернівецька	0,6	22
Донецька	0,3	23
Херсонська	0,1	24
Луганська	0,0	25

Таким чином, з наведеного ранжування регіонів за ступенем їхньої участі у загальнонаціональному експорті слід зазначити, що Дніпропетровський регіон утримує лідерство за обсягами експорту, поступаючись лише столиці, як за підсумками січня 2023 року, так і за підсумками I кварталу 2023 року в цілому.

Покажемо динаміку частки експорту Дніпропетровського регіону у загальному експорті України на рис. 2.4.

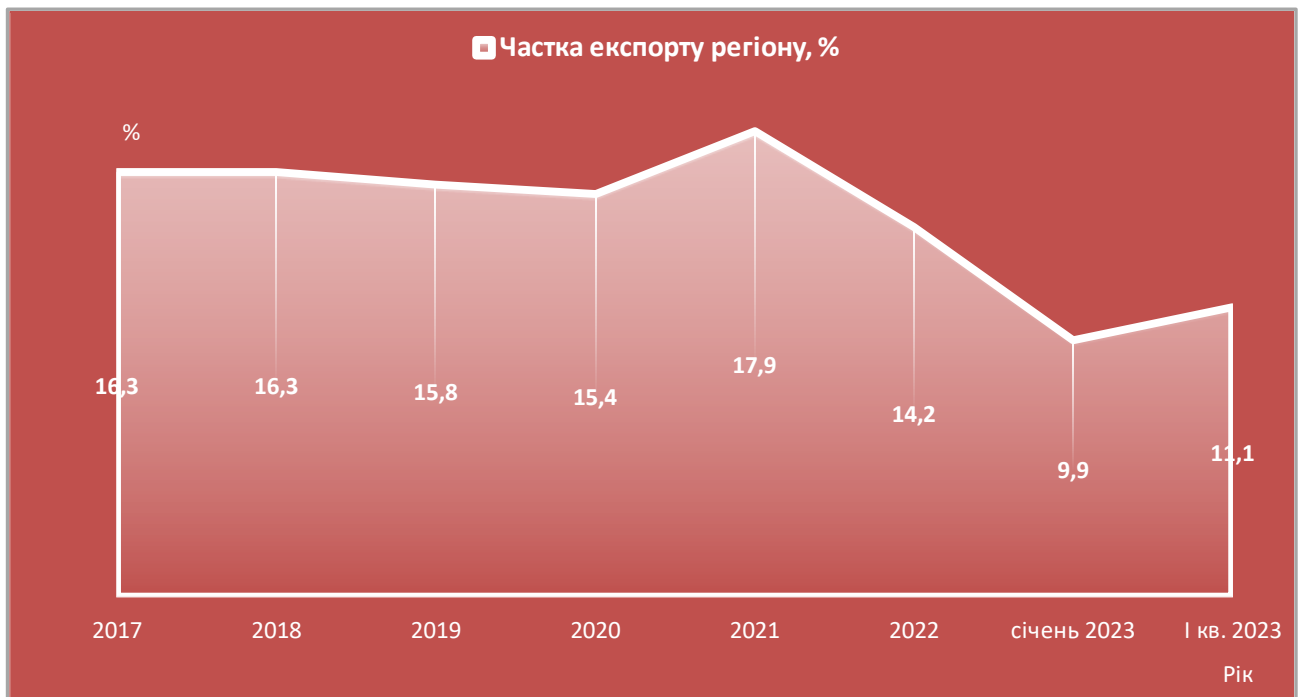

Рис. 2.4. Частка експорту Дніпропетровського регіону у загальному експорті України, 2017–2023 рр. [63, 64]

В цілому, протягом 2017–2022 рр. частка експорту Дніпропетровського регіону у загальному експорті України відповідала загальній тенденції, що визначена щодо обсягів товарообороту та сальдо торгівлі товарами. Так, протягом 2017–2019 рр. вона дещо зменшилася від 16,3 % у 2017–2018 рр. до 15,8 % у 2019 р.

У «ковідний» рік частка регіону у загальному експорті також скоротилася – до 15,4 % [52].

У 2021 році відбулося зростання частки експорту Дніпропетровського регіону у загальному експорті України до 17,9 %, що є дуже вагомим показником, який означає, що з кожних 100 дол. США, які наша країна отримувала від експорту у 2021 році – 17,9 дол. США були отримані за рахунок продажу товарів, вироблених у Дніпропетровському регіоні.

Після початку війни обсяги експорту очікувано знизилися порівняно із 2021 р., то частка експорту Дніпропетровського регіону у загальному експорті України становила 9,9 % за підсумками січня 2023 р. та за підсумками I кварталу 2023 року – 11,1 %.

Вказане свідчить про те, що складно переоцінити, який внесок експортне виробництво у нашій області вкладає у розвиток української економіки в умовах воєнного часу.

Це є особливо важливим через те, що вторгнення Росії спричинило різке зниження експорту, насамперед через заблоковані чорноморські порти та руйнування об'єктів транспортної і виробничої інфраструктури. Це скоротило експортні надходження валюти.

Таким чином, роль Дніпропетровського регіону у формуванні експортних надходжень нашої країни є дуже важливою – в умовах неспровокованого вторгнення російської федерації до нашої країни. Слід розуміти, що вторгнення також значно і негативно відбилося і на економіці Дніпропетровського регіону, водночас він залишається одним з найзначніших виробників та експортерів.

Для того, щоб оцінити, яку частку має наш регіон у глобальному обсязі світової торгівлі, слід скористатися даними Trade Map, які поки що не містять оприлюдненої інформації за 2022 рік, тому доведеться використати для порівняння період 2017–2021 рр.

Так, за наведених даних представимо табл. 2.2. Як можна зазначити, протягом 2017–2021 рр. частка експорту з Дніпропетровського регіону у глобальному продажі товарів змінювалася від 0,04 % (у 2018 р.) до 0,055 % у 2021 р. Тобто, значущість Дніпропетровського регіону у глобальному вимірі хоча й є невеликою – загалом сумарний український експорт становив 0,31 % глобального експорту на світовому товарному ринку, водночас, як видно з наведених даних, спостерігається збільшення частки нашого регіону у глобальних товаропотоках [52].

**Динаміка товарного експорту Дніпропетровського регіону
у глобальному обсязі експорту, 2017–2021 рр.**

Рік	Світовий експорт, тис. дол. США	Експорт Дніпропетровського регіону, тис. дол. США	Частка експорту Дніпропетровського регіону у світовому експорті, %
2017	17 562 854 502	7 052 759,5	0,0402
2018	19 327 850 785	7 722 596,4	0,0400
2019	18 747 560 729	7 907 150,3	0,0422
2020	17 492 204 376	7 591 621,9	0,0434
2021	22 143 579 327	12 163 791,9	0,0549

Хоча частка експорту Дніпропетровського регіону змінюється нерівномірно, оскільки напряму залежить від впливу зовнішніх чинників, серед яких такі загрозливі виклики, як пандемія та спричинена нею світова економічна криза, у 2021 р. зростання частки становило 0,0148 процентні пункти.

Якщо порівняти, максимальний показник експорту Дніпропетровського регіону на глобальному ринку становив 12 163 791,9 тис. дол. США у 2021 р. та аналогічна тенденція відбувалася на глобальному ринку – 22 143 579 327 тис. дол. США. Важливо зазначити, що зміни товарного експорту Дніпропетровського регіону відповідали загальносвітовим тенденціям, що панували на глобальному ринку у зазначеному періоді. Хоча наразі відсутня відповідна статистика за 2022 р., є всі підстави вважати, що російсько-українська війна також суттєво вплинула і на світові ринки та глобальний товарооборот. Далі доцільно розглянути географічну структуру торгівлі нашого регіону (табл. 2.3).

Згідно даних табл. 2.3 зауважимо, що найзначніше зростання спостерігалось для зовнішньої торгівлі регіону з країнами Америки, зокрема, протягом періоду відбулося зростання у майже 5 разів. Наступною за динамікою є група країн Азії, з якими Дніпропетровський регіон збільшив

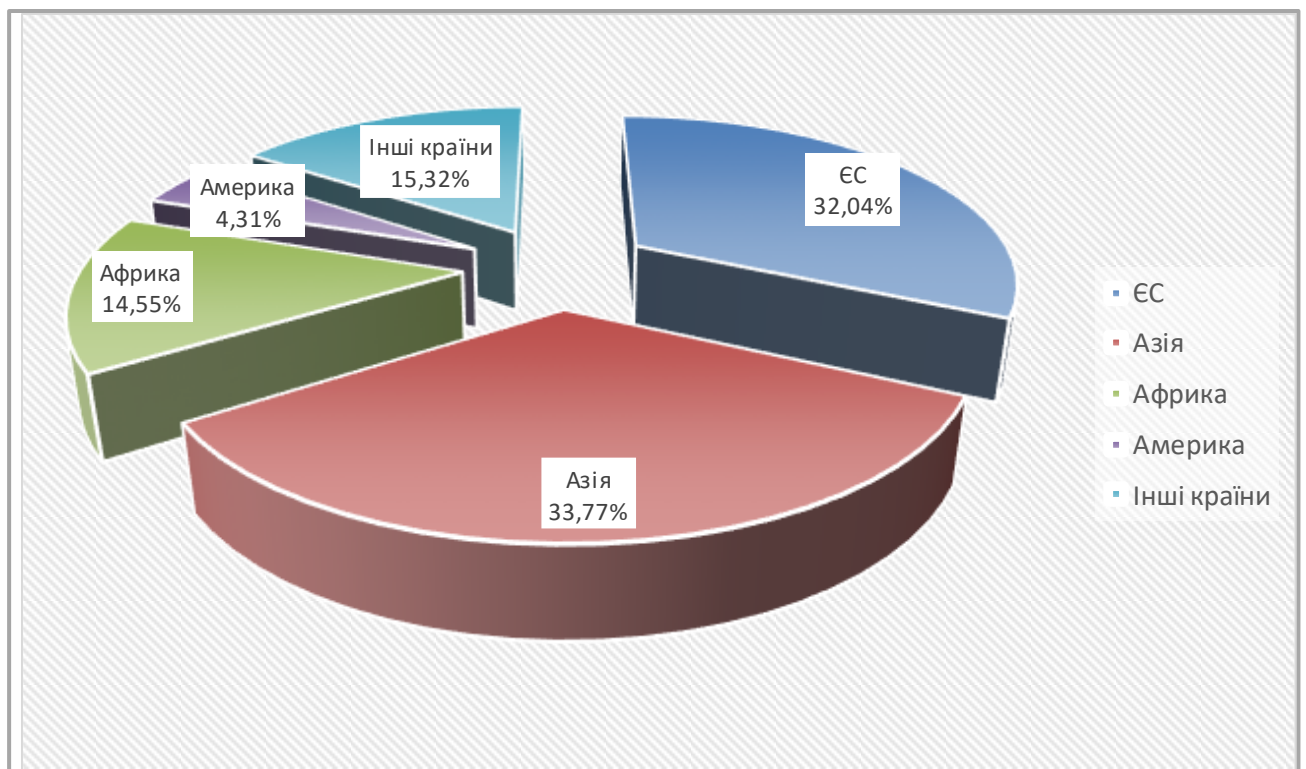
торгівлю товарами на 81,55 % протягом періоду. Збільшення торгівлі товарами з країнами ЄС становило +80,63 % протягом періоду [52].

Таблиця 2.3

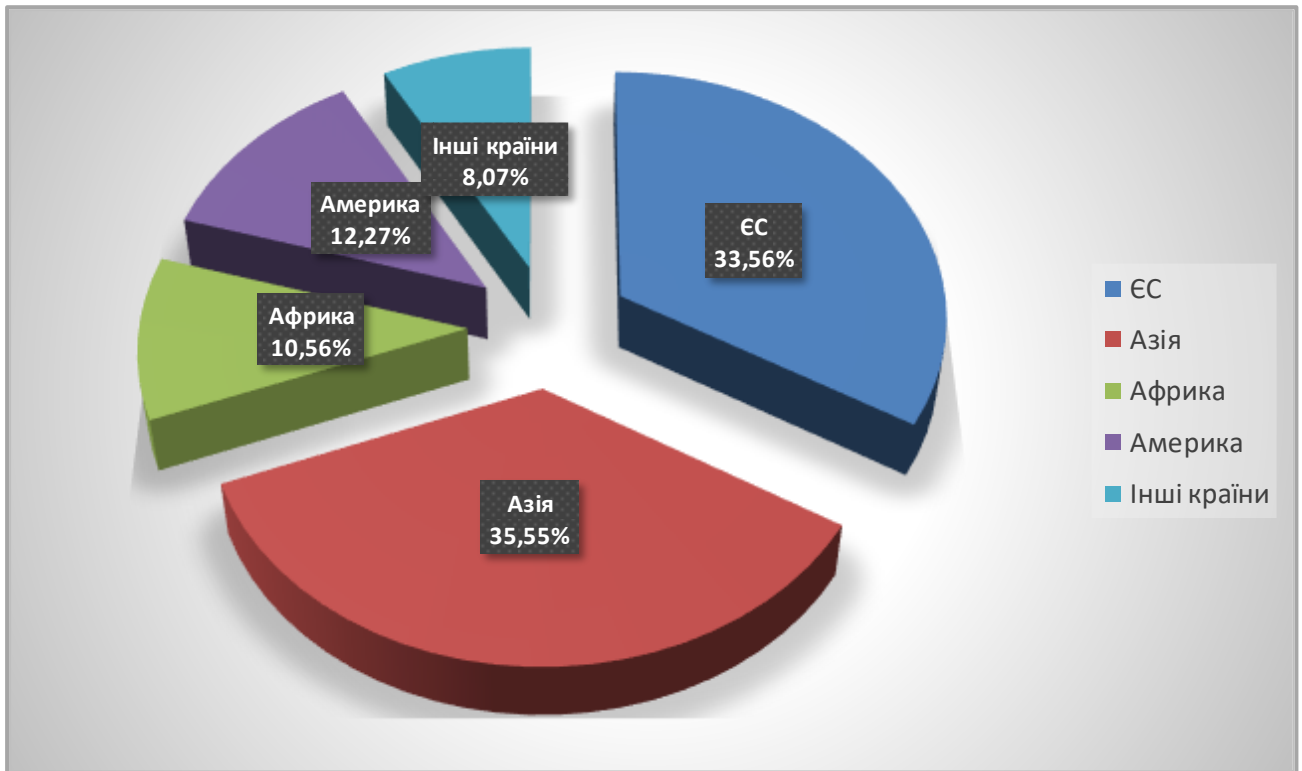
Товарна торгівля Дніпропетровського регіону по основних країнах у 2017–2021 рр. (згідно оприлюднених даних, млн дол. США)

Країна \ Рік	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, %
ЄС	2259,7	2675,6	2494,5	2013,9	4081,8	80,63
Азія	2382,0	2224,8	2632,6	3599,9	4324,6	81,55
Африка	1026,3	1176,1	1169,4	708,8	1284,1	25,12
Америка	304,0	427,5	424,5	441,4	1492,0	390,79
Інші країни	1080,8	1218,6	1186,2	827,6	981,3	-9,21
Разом	7052,8	7722,6	7907,2	7591,6	12163,8	72,47

Скороченні зовнішньоекономічної торгівлі відбувалося лише за іншими країнами (-9,21 % протягом періоду). На рис. 2.5 наведено динаміку структури товарної торгівлі регіону з основними групами країн світу [52].

а) 2017 рік

б) 2021 рік

Рис. 2.5. Географічна структура товарної торгівлі Дніпропетровського регіону (згідно оприлюднених даних, %) по основних країнах

а) 2017 р.; б) 2021 р.

Зазначимо, що протягом 2017–2021 рр. частка товарної торгівлі Дніпропетровського регіону з країнами ЄС залишилася практично незмінною, так, у 2021 р., частка товарної торгівлі з країнами ЄС становила 33,56 % і склала 4 081,8 млн дол. США у 2021 р. Для порівняння, у 2017 р. обсяг товарної торгівлі Дніпропетровського регіону з країнами ЄС становив 2 259,7 млн дол., що свідчить про значне зростання обсягів товарної торгівлі із країнами ЄС, однак за структурою ця частка становила 32,04 %, що лише на 1,52 процентні пункти менше, ніж у 2021 р.

Також незначних змін зазнала частка товарної торгівлі з країнами Азії – у 2017 р. вона становила 33,77 %, у 2021 р. збільшилася до 35,55 %. Найзначніше зростання частки у товарній торгівлі Дніпропетровського регіону відбулося для країн Америки – так, якщо у 2017 р. на торгівлю із цими країнами приходилося

4,31 % загального обсягу товарної торгівлі регіону, то у 2021 р. частка зросла до 12,27 %.

За визначеними даними відбулося скорочення зовнішньої торгівлі регіону товарами із Африкою (скорочення з 14,55 % до 10,56 %) та з іншими країнами (з 15,32 % до 8,07 %) [52].

Таким чином, динаміку географічної структури товарної торгівлі Дніпропетровського регіону можна вважати позитивною – якщо подивитися на структуру торгівлі, то пріоритетними для нашого регіону були країни Азії, зокрема, Китай; на другому місці – країни ЄС, на які протягом всього періоду приходилося понад третини всієї зовнішньої торгівлі. За динамікою зростання спостерігається аналогічна тенденція – найзначніше зростання за обсягами торгівлі у регіоні виявили країни Азії, потім – країни ЄС.

Таким чином, географічна спрямованість зовнішньої торгівлі Дніпропетровського регіону свідчить про значну взаємопов'язаність його економіки із світовою економікою, що свідчить про тенденцію наближення нашого промислового, аграрного потенціалу та інфраструктури до світового рівня.

Далі дослідимо товарну структуру експорту Дніпропетровського регіону (табл. 2.4). Для дослідження оберемо товарні групи, частка експорту яких становить вагому частку у загальному обсязі експорту – згідно даних ГУС у Дніпропетровській області.

Розглянемо наочно зміни, що сталися у товарній структурі експорту протягом досліджуваного періоду – інструментарієм стане питома вага у загальному обсязі регіонального експорту 2017 р. і 2022 р.

У додатку В представлено графічно порівняльну структуру товарного експорту регіону.

Як можна побачити, найбільшу значущість у експорті регіону має товарна група «XV. Недорогоцінні метали та вироби з них», яка за підсумками 2017 р. становила 3 891 824,1 тис дол. США або 55,2 % у загальному експорті регіону.

За підсумками 2022 р. обсяг експорту регіону за цією групою товарів скоротився до 2 891 155,9 тис. дол. США та становив 46,3 %.

Таблиця 2.4

**Товарна структура експорту Дніпропетровського регіону
у 2017 р. та 2022 рр., тис. дол. США**

Товарні групи УКТЗЕД	2017 рік		2022 рік	
	Обсяг, тис. дол. США	%	Обсяг, тис. дол. США	%
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	3 891 824,1	55,2	2 891 155,9	46,3
V. Мінеральні продукти	1 882 161,8	26,7	2 052 700,5	32,8
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	283 204,0	4,0	468 810,7	7,5
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	221 647,8	3,1	63 650,2	1,0
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	166 524,8	2,4	135 054,8	2,2
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	116 238,1	1,6	67 422,1	1,1
II. Продукти рослинного походження	112 021,0	1,6	283 770,7	4,5
IV. Готові харчові продукти	93 229,3	1,3	81 838,3	1,3
Інші товари	285 908,6	4,1	206 328,3	3,3
Загальний обсяг експорту	7 052 759,5	100,0	6 250 731,5	100,0

Загальне скорочення цієї групи протягом досліджуваного періоду становило 25,7 % у вартісному вимірі та 8,9 процентні пункти за структурою.

Наступною найзначнішою за обсягом є група V. Мінеральні продукти, яка має частку 26,7 % у загальному обсязі експорту регіону у 2017 р. та 32,8 у 2022 р. За цією групою відбулося зростання: загалом протягом досліджуваного періоду на 9,1 % у вартісному вимірі та 6,1 процентні пункти за структурою.

Замикає «трійку лідерів» товарів, що експортуються з Дніпропетровського регіону група товарів «Жири та олії тваринного або рослинного походження», які протягом досліджуваного періоду зросли з 283 204 тис дол. США (4 % у загальній структурі експорту) до 468 810,7 тис.

дол. США (7,5 % у загальній структурі експорту). Такий значний приріст за період (+65,6 %) свідчить, що поступово наш регіон дещо змінив свою виробничу та експортну спрямованість – надаючи більше уваги аграрному виробництві [52].

Звісно, це частково зумовлене тим, що у 2022 р. до Дніпропетровської області було переміщено частину виробництв з фронтних та окупованих територій. Також значне зростання за період показали продукти рослинного походження, які показали зростання за обсягами у 2,5 рази та за структурою експорту регіону зросли на 2,9 процентні пункти.

Наведемо частку товарного експорту Дніпропетровського регіону у загальному обсязі загального українського експорту (табл. 2.5) [52].

Таблиця 2.5

**Частка товарного експорту Дніпропетровського регіону
у загальному товарному експорті України, 2017 р. і 2022 рр., тис. дол. США**

Товарні групи УКТЗЕД	2017 рік		2022 рік	
	Національний експорт, тис. дол. США	% регіону у загальному експорті	Національний експорт, тис. дол. США	% регіону у загальному експорті
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	10 124 613,3	38,44	6 004 098,5	48,15
V. Мінеральні продукти	3 947 721,9	47,68	4 323 469,3	47,48
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	4 605 666,2	6,15	5 949 360,7	7,88
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1 660 611,8	13,35	1 287 184,2	4,94
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	625 886,0	26,61	359 418,2	37,58
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4 276 832,1	2,72	3 735 990,3	1,80
II. Продукти рослинного походження	9 215 707,9	1,22	13 478 480,9	2,11
IV. Готові харчові продукти	2 826 723,0	3,30	2 496 966,0	3,28
Інші товари	5 980 973,8	4,78	6 513 806,6	3,17
Загальний обсяг експорту	43 264 736,0	16,30	44 148 774,6	14,16

Як видно з наведених даних, Дніпропетровський регіон має найзначніші обсяги експорту за товарними групами у складі національного експорту за групою «Недорогоцінні метали та вироби з них» – 38,44 % загальнонаціонального експорту та 48,15 % загальнонаціонального експорту у 2017 р. та 2022 р. відповідно [52].

До складу цієї групи товарів за УКТЗЕД, як відомо, входять такі товари, як чорні метали та вироби з них, кольорові метали та вироби з них та інша металургійна продукція. Під час повномасштабного вторгнення ця група «просіла» як за загальним обсягом, так і за вартістю, оскільки вона є дуже вразлива до воєнних дій та ракетного терору, який руйнує виробничі та видобувні потужності підприємств нашого регіону.

Таким чином, якщо оцінювати найзначнішу за обсягом реалізації товарну групу у загальному експорті Дніпропетровського регіону, то це буде група Недорогоцінні метали та вироби з них, яка протягом досліджуваного періоду виявила скорочення на 25,7 %, а її експортна вартість у 2022 р. становила 2 891 155,9 тис. дол. США. За цією групою регіон у 2022 році отримав 48,15 % загальної вартості експорту зазначеної групи товарів.

2.2. Аналіз управління експортною діяльністю Дніпропетровського регіону

Розпочнемо дослідження з аналізу вітчизняного експорту товарів на світовому ринку товарів за період 2017–2021 рр., скориставшись ресурсом Trade Map (табл. 2.6) [90].

Дослідження виконаємо за тими товарними групами, які найбільше представлені у експорті регіону – оскільки ресурс Trade Map надає статистику товарного експорту в цілому по Україні, але знаючи, за якими товарними групами лідирує саме Дніпропетровський регіон, є можливість дослідити саме його внесок у світовий експорт.

Таблиця 2.6

Товарна структура вітчизняного експорту у 2017 р. і 2021 рр. на світовому товарному ринку за окремими товарними групами, тис. дол. США

Товари та товарні групи	2017 рік		2021 рік	
	Світ	Україна	Світ	Україна
Чорні метали	372 802 080	8 667 345	557 931 181	13 137 289 (15 місце у світі)
Руди, шлак і зола	199 186 931	2 736 137	379 159 462	7 027 239 (10 місце у світі)
Жири та олії тваринного або рослинного походження	99 185 499	4 612 615	149 582 632	6 897 683 (5 місце у світі)
Добрива азотні	18 773 334	129 826	35 501 492	625 418 (19 місце у світі)
Засоби наземного транспорту	1 446 435 080	135 523	1 510 135 726	161 333 (69 місце у світі)
Електричні машини та обладнання	2 525 224 941	2 548 237	3 399 125 740	3 167 277 (47 місце у світі)
Злаки	104 084 274	6 501 877	152 805 646	11 843 938 (4 місце у світі)
Готові харчові продукти з зерна, злаків	71 433 889	296 589	88 504 859	405 769 (37 місце у світі)
Мед натуральний	2 391 837	133 943	2 717 780	144 858 (6 місце у світі)

Як можна побачити, найзначніші позиції за товарним експортом Україна має за товарною групою «Злаки» – 4 місце у світі за обсягами експорту, яка за підсумками 2017 р. становила 6 501 877 тис. дол. США, а за підсумками 2021 р. (дані за 2022 р. ще не оприлюднені) обсяг українського експорту становив 11 843 938 тис. дол. США, що на 82,16 % більше, ніж у 2017 р.

Динаміку структури українського експорту за зазначеними товарами та товарними групами наведено на рис. 2.6 [90].

Наступною найзначнішою за обсягом є група «Жири та олії тваринного або рослинного походження», за якою Україна за підсумками 2021 р. має 5 позицію у світі за експортом. Загальне зростання загального обсягу експорту за цією позицією протягом 2017–2021 рр. становило 49,54 %, що поступається темпам зростання за групою «Злаки». В цілому за всіма зазначеними товарами

та товарними групами відбувалося зростання, окрім групи «кокс та напівкокс з кам'яного вугілля», обсяг експорту за якою скоротився на 13,04 %.

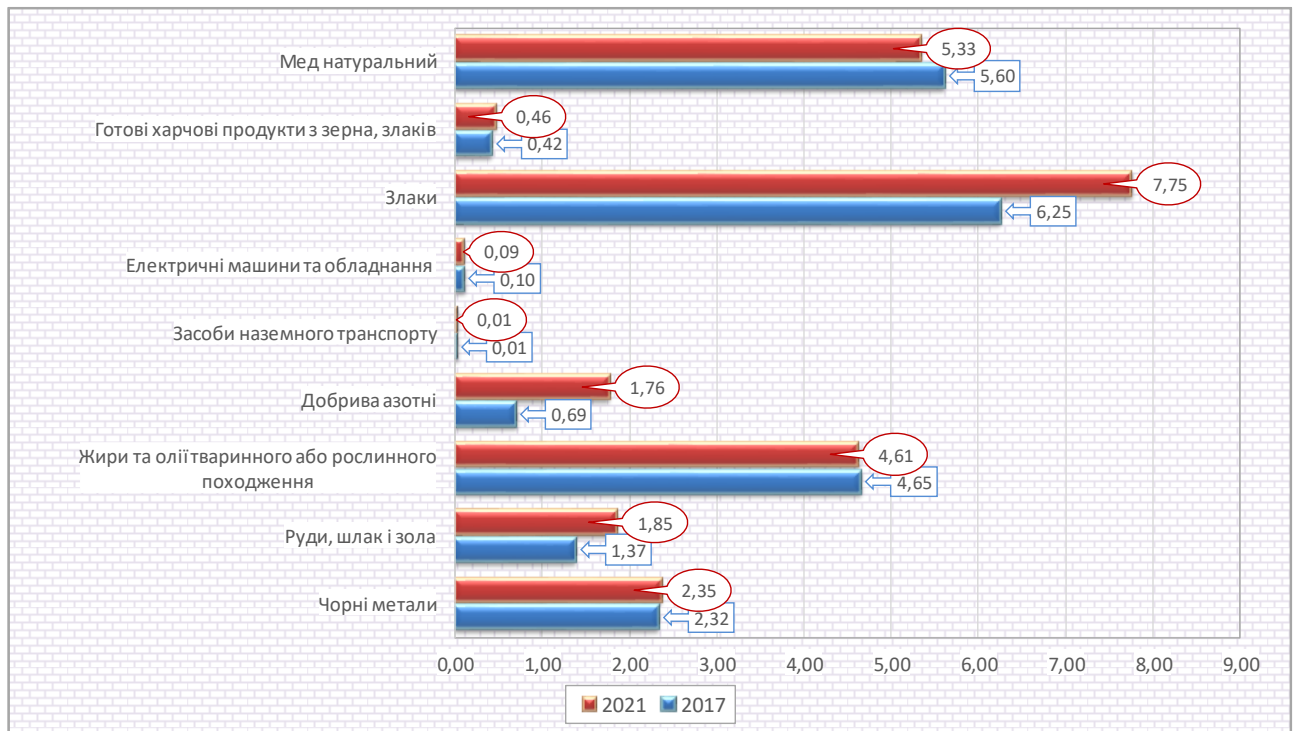

Рис. 2.6. Структура товарного експорту України за окремими позиціями у світовому експорті, 2017 р. і 2021 р.

Якщо подивитися на структуру товарного експорту за визначеними товарами та товарними групами, то найзначнішу частку у світовому експорті посідає група «Злаки», яка в 2021 р. отримала частку 7,75 %, для порівняння, у 2017 р. ця група мала частку 6,25 %.

Наступною є товар «Мед натуральний»: 5,6 % і 5,33 % обсягу загального світового експорту у 2017 р. та 2021 р. відповідно. Слід зазначити, що протягом періоду відбулося незначне скорочення за структурою, що становило 0,27 процентні пункти.

Третім за часткою у світовому експорті є український експорт за товарною групою «Жири та олії тваринного або рослинного походження», його частка протягом досліджуваного періоду дещо зросла та за підсумками 2021 р. становила 4,61 % загальносвітового експорту.

Враховуючи, за якими товарами та товарними групами Україна отримала найвагоміші світові позиції за обсягом товарного експорту, можна визначити, що поступово відбувається відходження від сировинного експорту на користь аграрному.

Тепер проведемо аналогічний аналіз для товарної структури експорту Дніпропетровського регіону (табл. 2.7) [52].

Таблиця 2.7

Товарна структура експорту Дніпропетровського регіону у 2017 р. і 2021 рр. на світовому товарному ринку за окремими товарними групами

Товари та товарні групи	2017 рік		2021 рік	
	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%
Чорні метали	3 267 612,6	0,877	4 792 918,6	0,859
Руди, шлак і зола	1 636 660,9	0,822	4 688 109,6	1,236
Жири та олії тваринного або рослинного походження	283 204,0	0,286	283 204,0	0,189
Добрива азотні	55 484,5	0,296	179 183,6	0,505
Засоби наземного транспорту	156 515,3	0,011	217 712,0	0,014
Електричні машини та обладнання	116 238,1	0,005	108 054,4	0,003
Злаки	64 140,0	0,062	144 912,6	0,095
Готові харчові продукти з зерна, злаків	13 202,8	0,018	12 205,2	0,014
Мед натуральний	14 820,1	0,620	6 043,1	0,222

Також наочно покажемо структурні зміни позицій Дніпропетровського регіону за відокремленими товарами та товарними групами на рис. 2.7.

Як можна побачити з даних табл. 2.7 і рис. 2.7, Дніпропетровська область за товарним експортом на світовому ринку дещо відрізняється від загальнонаціональних тенденцій. Так, станом на 2021 р. найзначніша частка товарного експорту Дніпропетровського регіону у світовому експорті належала товарній групі «Руди, шлак і зола», частка якої становила 1,236 % (для порівняння, у 2017 р. вона становила 0,822 %) [52]. Як було зазначено,

національний експорт мав найзначнішу свою частку на світовому ринку за групою «Злаки». Для Дніпропетровського регіону частка світового ринку за цією групою складає лише 0,095 %.

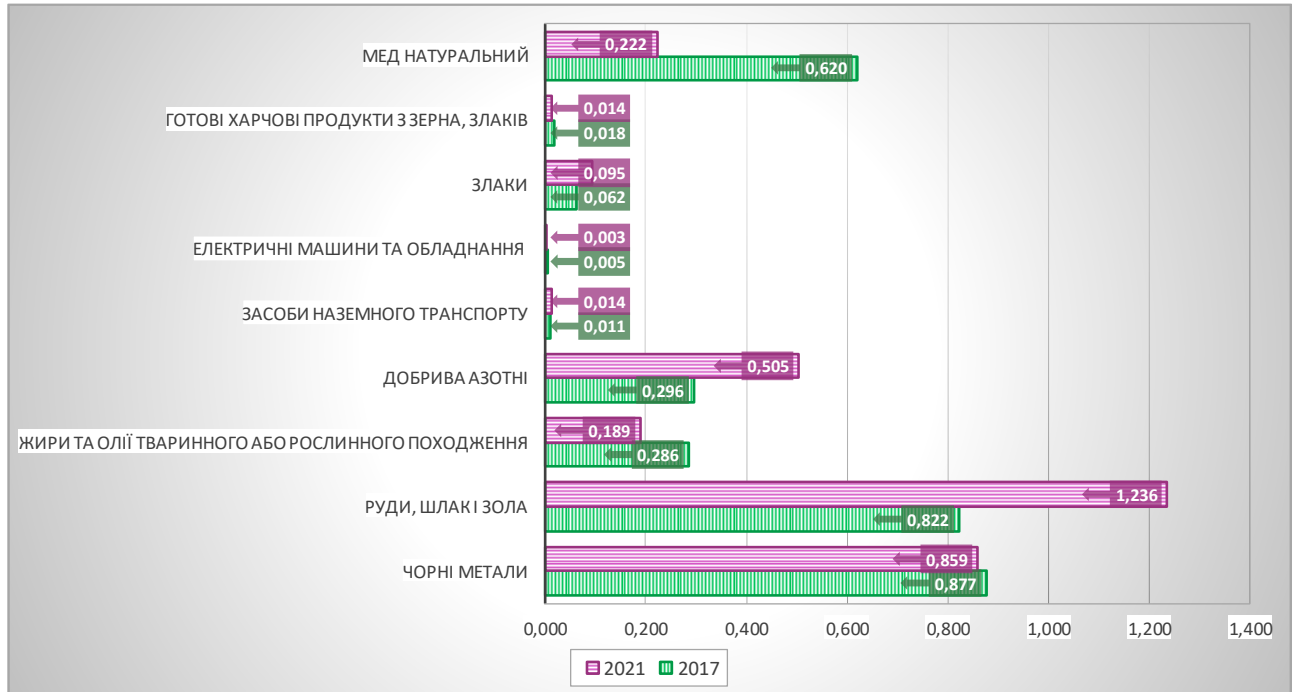

Рис. 2.7. Структура товарного експорту Дніпропетровського регіону за окремими позиціями у світовому експорті, 2017 р. і 2021 р.

У свою чергу, наступною за значущістю є частка товарного експорту Дніпропетровського регіону у світовому експорті за групою «Чорні метали»: 0,877 % та 0,859 % у 2017 р. та 2021 р. відповідно. Якщо порівняти із національним експортом, то там друга за значущістю товарна група була «Мед натуральний». Для Дніпропетровського регіону експорт меду у 2021 р. становив 6 043,1 тис. дол. США, що на 59,2 % менше, ніж у 2017 р.

Третьою найзначнішою за часткою у світовому експорті є група «Добрива азотні», за якою регіон за підсумками 2021 р. отримав 0,505 % світового експорту.

Якщо порівняти із 2017 р., коли третю позицію за часткою у світовому експорті отримав товар «Мед натуральний» із часткою світового експорту 0,62 %, то слід визначити, що товарний експорт Дніпропетровського регіону

зберігає свій переважно сировинний характер та характер експортування продукції із низькою доданою вартістю. За товарною групою «Жири та олії тваринного або рослинного походження», Дніпропетровський регіон експортував товарів у обсязі 0,189 % від загального світового експорту. Ця частка скоротилася протягом періоду на 0,096 проценті пункти.

Отже, можна скласти висновок, що наш регіон все ще дотримується більш застарілої структури товарного експорту, чим відрізняється від загальнонаціонального експорту.

Ключовим експортним товаром, який Дніпропетровський регіон постачає на світовий ринок – є руди та концентрати залізни.

Розглянемо, як змінювалася їх експортна ціна на світовому ринку протягом досліджуваного періоду (рис. 2.8) [52].

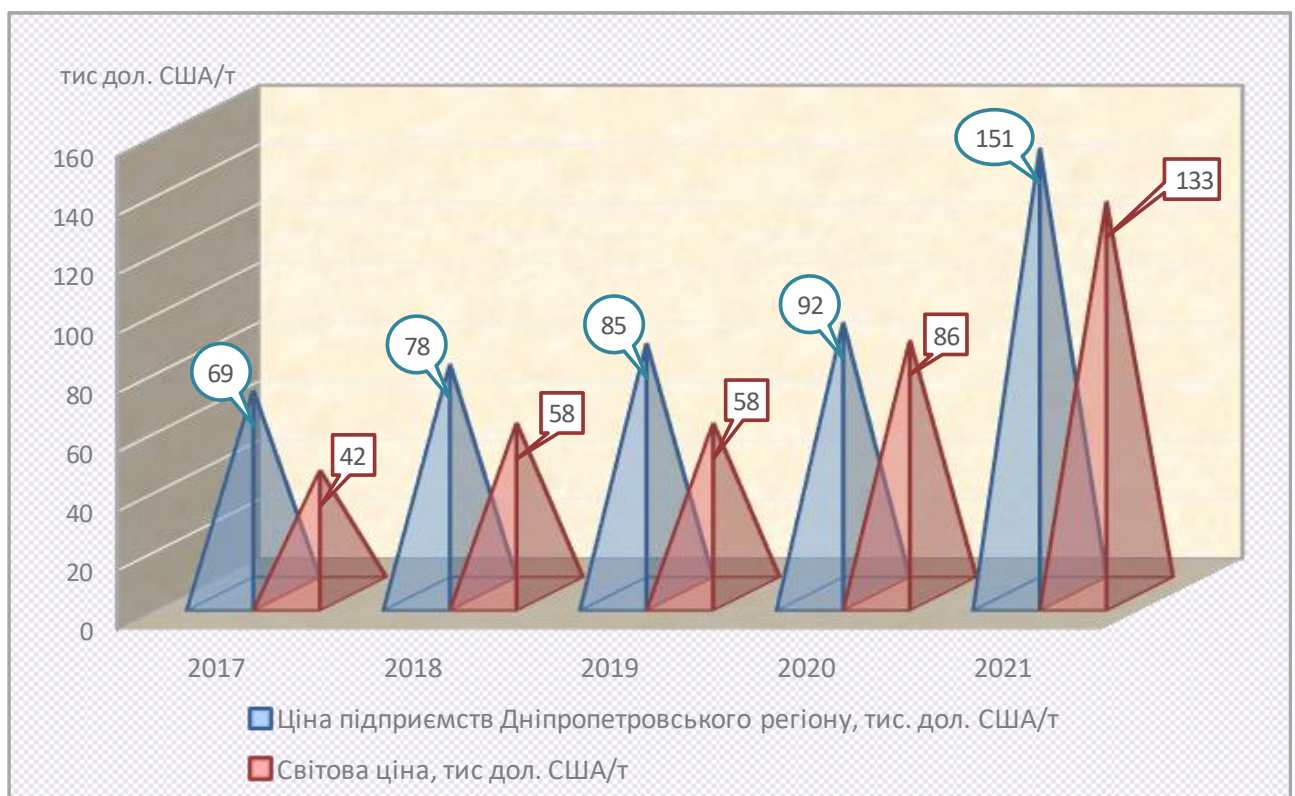

Рис. 2.8. Експортні ціни на залізну руду та залізний концентрат на світовому ринку підприємств Дніпропетровського регіону, 2017–2022 рр., тис. дол. США /т [105]

Як можна побачити з даних рис. 2.8, підприємства Дніпропетровського регіону протягом всього періоду пропонували зазначений товар за вищою за середньоринкову ціну, що вказує на високу якість пропонованого товару.

Для того, щоб додатково дослідити роль та значущість товарного експорту Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів, розрахуємо показники експортної та зовнішньоекономічної квот.

Показник експортної квоти використовують з метою оцінки рівня відкритості – у даному випадку господарства Дніпропетровського регіону та розраховують як відношення річного обсягу експорту підприємств Дніпропетровського регіону та валового регіонального продукту за аналогічний період.

Подібним чином визначають імпорتنу квоту, де у знаменнику визначений показник імпорту Дніпропетровського регіону.

Зовнішньоторговельна квота розраховується як відношення суми річного обсягу експорту та імпорту регіону до валового регіонального продукту за аналогічний період.

Розрахуємо відповідні показники для Дніпропетровського регіону за останні п'ять років, за котрі оприлюднена подібна інформація в 2017–2021 рр. у табл. 2.8 [52].

Таблиця 2.8

**Розрахунок експортної квоти для Дніпропетровського регіону
за 2017–2021 рр.**

Рік	Експорт, млн дол. США	ВРП, млн грн.	ВРП, млн дол. США	Експортна квота, %	Δ
2017	7 052,8	313 527	11 788,2	59,829	
2018	7 722,6	369 356	13 579,0	56,872	-2,957
2019	7 907,2	390 325	15 102,2	52,358	-4,514
2020	7 591,6	398 732	14 791,1	51,326	-1,032
2021	12 163,8	582 363	21 342,8	56,993	5,667

Розрахунок валового регіонального продукту у млн дол. США зроблений самотужки із використанням річного офіційного курсу долару США за даними НБУ.

Отже, за даними табл. 2.8, експортна квота Дніпропетровського регіону скоротилася протягом 2017–2021 рр. на 2,84 процентні пункти, причому, скорочення спостерігалось протягом періоду 2017–2020 рр., а у 2021 р. відбулося зростання показнику експортної квоти з 51,33 % до 57 %, завдяки зростанню обсягів як товарного експорту підприємств регіону, так і валового регіонального продукту у валютному вимірі – через пожвавлення ділової активності після декількох хвиль коронавірусу нового типу.

У табл. 2.9 наведено дані щодо імпоротної квоти Дніпропетровського регіону за 2017–2021 рр. [52].

Таблиця 2.9

Розрахунок імпоротної квоти Дніпропетровського регіону у 2017–2021 рр.

Рік	Імпорт, млн дол. США	ВРП, млн дол. США	Імпортна квота, %	Δ
2017	4 609,6	11 788,2	39,10	-
2018	5 264,9	13 579,0	38,77	-0,33
2019	5 522,2	15 102,2	36,57	-2,21
2020	4 634,2	14 791,1	31,33	-5,23
2021	5 872,3	21 342,8	27,51	-3,82

Що стосується розрахованого показнику імпоротної квоти Дніпропетровського регіону – то він також, як і показник експортної квоти для регіону, виявив скорочення протягом 2017–2021 рр. Його загальна зміна становила -11,59 процентних пункти за період.

Якщо порівнювати, імпортна квота Дніпропетровського регіону протягом всього періоду була меншою за експортну, та темп її скорочення був більшим за темп скорочення експортної квоти. Зазначене вказує, що підприємства області більше заробляли валюти експортом, ніж сплачували її за імпортовані товари – що підтверджує проведений раніше розрахунок платіжного сальдо за торгівлею товарами.

На рис. 2.9 унаочнимо динаміку зміни експортної та імпорتنної квот для Дніпропетровського регіону у 2017–2021 рр.

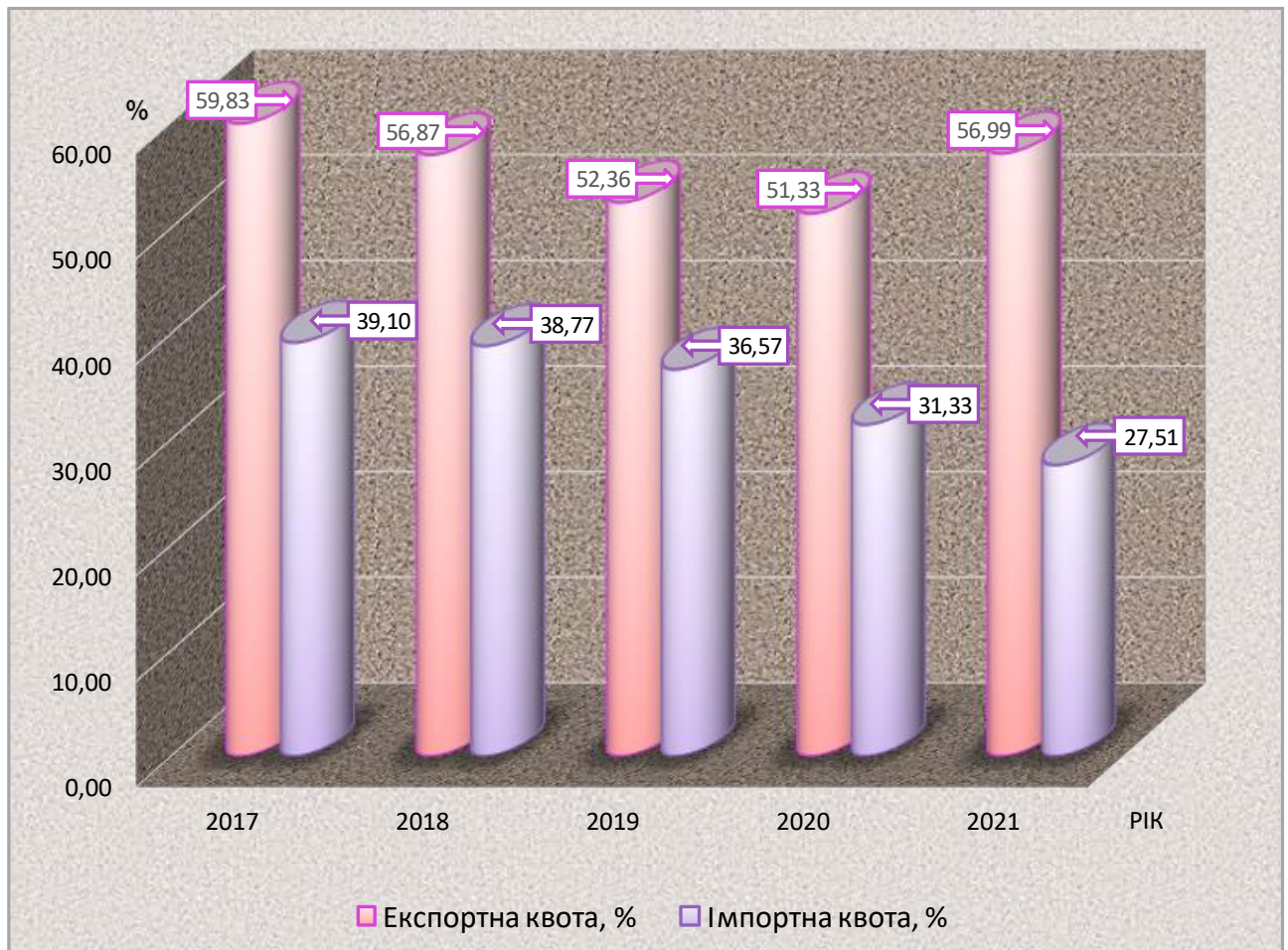

Рис. 2.9. Динаміка експортної та імпорتنної квот Дніпропетровського регіону у 2017–2021 рр., %

Як зазначалося вище, протягом всього періоду показники експортних квот Дніпропетровського регіону перевищували показники імпорتنних. Водночас протягом періоду «розрив» між квотами зріс – у 2017 р. експортна квота квот Дніпропетровського регіону перевищувала імпорتنну на 20,73 процентні пункти, у 2021 році різниця на користь експортної квоти становила 29,5 процентні пункти [52].

Мінімальна різниця між квотами спостерігалася у 2019 р., що спричинено відповідним мінімальним розривом між показниками експорту та імпорту регіону.

У табл. 2.10 наведений розрахунок зовнішньоторговельної квоти для Дніпропетровського регіону за досліджуваний період [52].

Таблиця 2.10

**Розрахунок зовнішньоторговельної квоти для Дніпропетровського регіону
у 2017–2021 рр.**

Рік	Експорт, млн дол. США	Імпорт, млн дол. США	ВРП, млн дол. США	Зовнішньо- торговельна квота, %	Δ
2017	7 052,8	4 609,6	11 788,2	98,93	*
2018	7 722,6	5 264,9	13 579,0	95,64	-3,29
2019	7 907,2	5 522,2	15 102,2	88,92	-6,72
2020	7 591,6	4 634,2	14 791,1	82,66	-6,27
2021	12 163,8	5 872,3	21 342,8	84,51	1,85

Динаміку зміни зовнішньоторговельної квоти наведено на рис. 2.10.

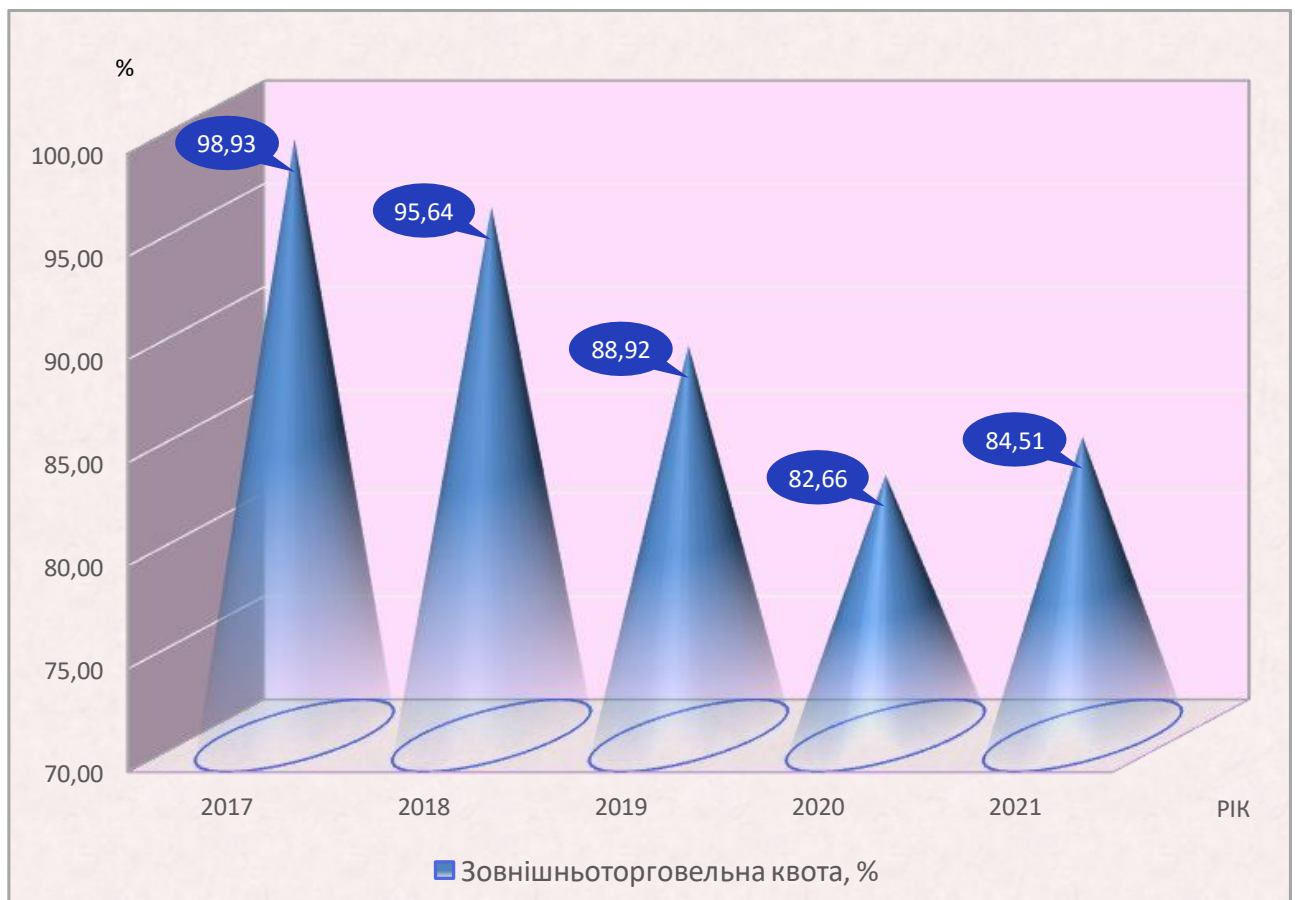

Рис. 2.10. Динаміка зовнішньоторговельної квоти Дніпропетровського регіону
у 2017–2021 рр., %*

Отже, протягом 2017–2021 рр. динаміка зовнішньоторговельних квот у Дніпропетровському регіоні була від’ємною фактично по всьому періоді, за виключенням часового проміжку 2020–2021 рр., коли відбулося певне зростання зовнішньоторговельної квоти регіону. Однак слід зазначити, що отримані значення показників зовнішньоторговельних квот свідчать про дуже велику відкритість економіки Дніпропетровського регіону та її значну залученість у міжнародні торговельні процеси.

Так, максимальний показник зовнішньоторговельної квоти спостерігався у 2017 р. та становив 98,93 %, а мінімальний показник зовнішньоторговельної квоти регіону спостерігався у 2020 році та дорівнював 82,66 %. Незважаючи на те, що зазначене скорочення є суттєвим та визначає скорочення у 14,42 процентних пункти, навіть під час пандемії коронавірусу COVID-19, господарство Дніпропетровського регіону створювало міжнародний товарооборот, який складав 82,66 % його валового регіонального продукту регіону у перерахунку в долари США.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що світова економіка у значній мірі залежить від зовнішньої торгівлі, за підсумками 2021 р. зовнішньоторговельний оборот Дніпропетровського регіону становив майже 83 % від обсягу ВРП, що свідчить про значну відкритість регіональної економіки та її залученість до світових товарних ринків.

2.3. Дослідження конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів

За результатами проведених досліджень сучасного стану та тенденцій розвитку товарного ринку та товарного експорту Дніпропетровського регіону, слід оцінити регіональну конкурентоспроможність на світовому ринку товарів, яку можна визначити як спроможність нашої області виробляти товари, які відповідають вимогам світового ринку з одночасною підтримкою стабільного рівня прибутків.

Попередні результати проведеного аналізу свідчать, що Дніпропетровський регіон є цілком конкурентоспроможним за світовому товарному ринку, однак до результатів вищенаведеного аналізу слід також додати аналіз, котрий показує, експорт яких товарів найбільше впливає на конкурентоспроможність Дніпропетровської області.

Для цього як підсумковий показник, що характеризує конкурентоспроможність Дніпропетровського регіону, застосуємо індекс виявлених порівняльних переваг RCA (Revealed Comparative Advantage).

Для розрахунку цього індексу використаємо формулу, що використовується ОЕСР:

$$RCA = \ln \left[\frac{EX_{ij}}{IM_{ij}} : \frac{EX_j}{IM_j} \right], \quad (2.1)$$

де EX_{ij} – експорт товару (товарної групи) i країни j ;

IM_{ij} – імпорт товару i у країну j ;

EX_j – експорт країни j ;

IM_j – імпорт країни j .

Країна має перевагу у зовнішній торгівлі у порівнянні з іншою за умови $RCA > 0$.

Отже, наведемо розрахунок показнику RCA для Дніпропетровського регіону у табл. 2.11 для основних товарів з товарних груп, які експортує регіон у 2017 р. та 2022 р., що розглядалися вище.

Допоміжні розрахункові таблиці, на підставі яких виконані розрахунки, наведені у додатку Г.

На рис. 2.11 представимо графічно порівняльну динаміку індексу RCA регіону [52].

**Індекс виявлених порівняльних переваг RCA Дніпропетровського регіону
у 2017 р. і 2022 р.**

Товари	Роки	
	2017	2022
Чорні метали	0,307	0,630
Вироби з чорних металів	1,525	1,655
Руди, шлак і зола	0,486	1,071
Жири та олії тваринного або рослинного походження	-1,125	-0,792
Продукти неорганічної хімії	0,707	-3,044
Добрива	4,795	2,321
Залізничні локомотиви	1,952	1,962
Реактори ядерні, котли, машини	-0,504	-0,495
Зернові культури	-1,830	-1,969
Мед	-1,447	-2,850

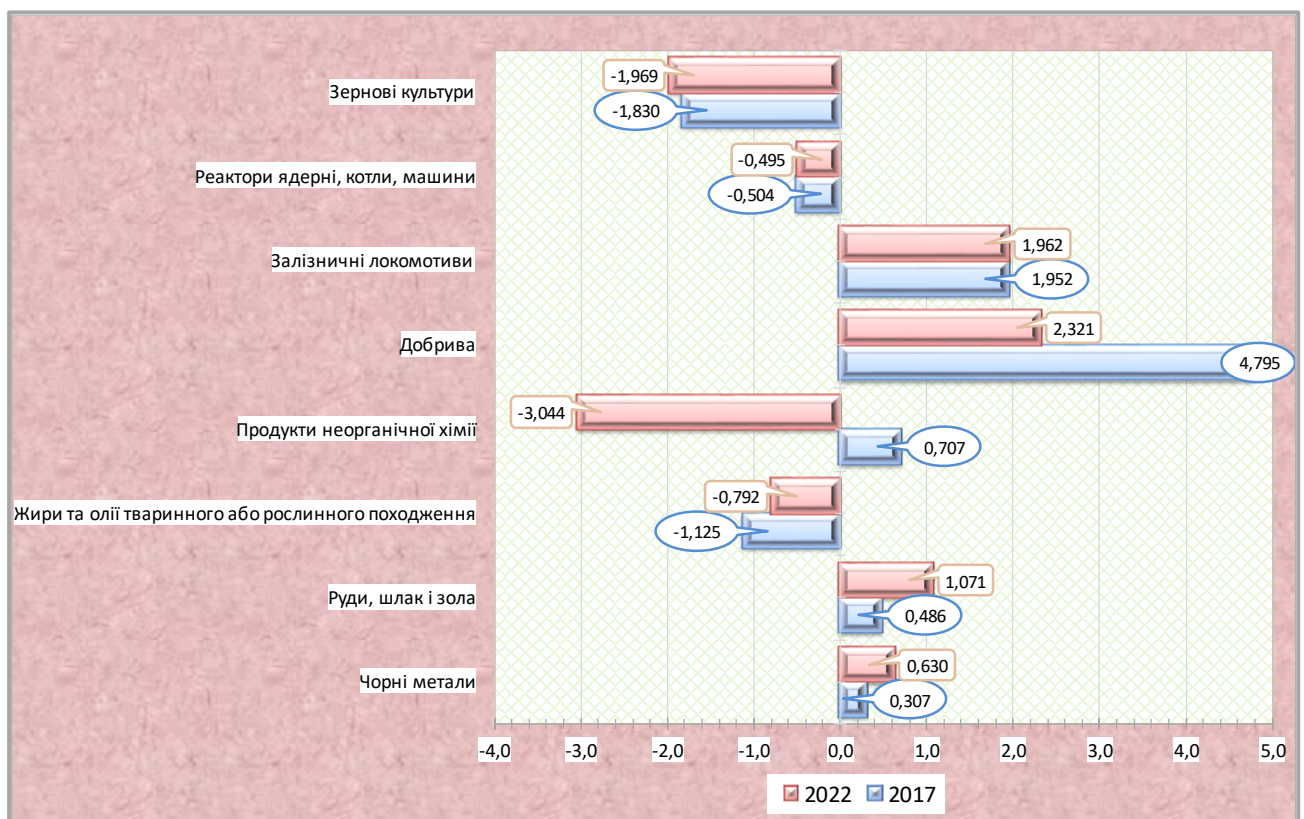

Рис. 2.11. Динаміка індексу RCA товарів Дніпропетровського регіону
у 2017 і 2021 рр.

Як можна побачити, найбільшу значущість в експорті регіону за індексом RCA у 2022 р. мають добрива, які за підсумками року отримали показник RCA 2,321; для порівняння, за підсумками 2017 р. показник RCA для добрив також був значущим та становив 4,795. Протягом періоду відбулося скорочення значущості цих товарів у товарному експорті регіону.

Наступними значущими товарами у торгівлі Дніпропетровського регіону, які у 2022 році отримали високе значення RCA є залізничні локомотиви, які отримали значення RCA 1,962. Даний товар протягом періоду наростив свою значущість з точки зору виявлених порівняльних переваг, оскільки значення RCA у 2017 р. становило 1,952, що також вказує на наявність значних порівняльних переваг.

Також значення $RCA > 0$ спостерігалось для руд, шлаку та золи: 0,486 та 1,071 у 2017 р. та 2022 р. відповідно.

Слід зазначити, що у 2017 році порівняльні переваги мали також чорні метали (0,307), причому за підсумками 2022 р. цей товар збільшив свою значущість у торгівлі регіону та отримав значення RCA 0,630, що є більшим за рівень 2017 р. За іншими досліджуваними товарами спостерігаються від'ємні значення RCA.

Таким чином, найбільшу конкурентоспроможність Дніпропетровський регіон отримав саме за експортом промислових товарів – попри наявну тенденцію щодо зростання ролі аграрної продукції. Причому безумовно позитивним аспектом є лідерство за експортом товарів, що характеризуються значним рівнем доданої вартості.

Отже, наведене свідчить про конкурентоспроможність Дніпропетровського регіону на світовому ринку.

Далі, ґрунтуючись на результатах отриманого дослідження, побудуємо багатокутник конкурентоспроможності, який дозволить отримати перелік факторів, які найбільш позитивно впливають на конкурентоспроможність Дніпропетровського регіону на світовому ринку. Побудова багатокутника конкурентоспроможності для Дніпропетровського регіону здійсимо у

наступній послідовності. Першим кроком у формуванні профілю конкурентоспроможності регіону є експертний вибір оціночних критеріїв, за якими буде оцінюватись його поточна конкурентоспроможність кластера. При цьому параметри для оцінки конкурентоспроможності регіону, як передбачається, включатимуть наступні:

- виявлені порівняльні переваги;
- експорт продукції з високою доданою вартістю;
- кількість експортерів;
- диверсифікація експортних поставок за номенклатурою та країнами;
- база оподаткування організацій-експортерів;
- стан інвестування у експортоорієнтовані виробництва;
- інноваційна активність суб'єктів господарювання;
- стимулювання зовнішньоторговельної активності регіону;
- транспортно-логістична інфраструктура регіону;
- фінансова інфраструктура регіону [67].

Потім для кожного параметра визначимо його питому вагу для інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіону.

У табл. 2.12 запропоновані вагові значення визначених параметрів у інтегральній оцінці конкурентоспроможності.

Таблиця 2.12

Параметри оцінки конкурентоспроможності Дніпропетровського регіону та їх вагові значення в інтегральній оцінці конкурентоспроможності

Параметр конкурентоспроможності	Вага
Виявлені порівняльні переваги	0,2
Експорт продукції з високою доданою вартістю	0,14
Кількість експортерів	0,05
Диверсифікація експортних поставок за номенклатурою та країнами	0,08
База оподаткування організацій-експортерів	0,07
Стан інвестування у експортоорієнтовані виробництва	0,09
Інноваційна активність суб'єктів господарювання	0,12

Продовж. табл. 2.12

Параметр конкурентоспроможності	Вага
Стимулювання зовнішньоторговельної активності регіону	0,07
Транспортно-логістична інфраструктура регіону	0,1
Фінансова інфраструктура регіону	0,08
Разом	1

Подальша побудова багатокутника реалізується за рахунок присвоєння експертних оцінок вибраним параметрам. Отримані оцінки присвоюються за шкалою від 1 до 10; при цьому значенню 1 відповідає мінімальний рівень оцінки конкурентоспроможності регіону за даним параметром; 10 – максимальний рівень конкурентоспроможності (наближений до світових стандартів). Після надання експертних оцінок поточним значенням параметрів конкурентоспроможності регіону здійснюється розрахунок зваженого рейтингу вибраних параметрів шляхом множення вагових значень параметрів оцінки на бали конкурентоспроможності, визначені експертним шляхом (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Оцінки конкурентоспроможності Дніпропетровського регіону

Параметр конкурентоспроможності	Оцінка	Вага	Зважена оцінка
Виявлені порівняльні переваги	6	0,2	1,2
Експорт продукції з високою доданою вартістю	7	0,14	0,98
Кількість експортерів	8	0,05	0,4
Диверсифікація експортних поставок за номенклатурою та країнами	6	0,08	0,48
База оподаткування організацій-експортерів	7	0,07	0,49
Стан інвестування у експортоорієнтовані виробництва	5	0,09	0,45
Інноваційна активність суб'єктів господарювання	4	0,12	0,48
Стимулювання зовнішньоторговельної активності регіону	5	0,07	0,35
Транспортно-логістична інфраструктура регіону	7	0,1	0,7
Фінансова інфраструктура регіону	7	0,08	0,56
Разом		1	6,09

За отриманими оцінками побудуємо багатокутник конкурентоспроможності регіону у вигляді кругової діаграми з урахуванням вагових коефіцієнтів параметрів конкурентоспроможності (рис. 2.12) – таким чином результати аналізу наочно відображають наявні конкурентні переваги регіону.

Рис. 2.12. Багатокутник конкурентоспроможності Дніпропетровського регіону

Отримана оцінка рівня конкурентоспроможності регіону у його товарному експорті на світовому ринку показала, що найкращою є ситуація з виявленими порівняльними перевагами, які свідчать, що Дніпропетровський регіон дійсно є конкурентним на світовому товарному ринку та є одним із найбільш важливих аспектів проведеної оцінки.

Дніпропетровський регіон має також доволі позитивні оцінки за показниками експорту продукції з високою доданою вартістю, кількістю експортерів та базою оподаткування організацій-експортерів, оскільки характеризується значними надходженням підприємств від експортної діяльності та відповідними відрахуваннями до бюджету.

Крім того, Дніпропетровський регіон позитивно характеризується наявністю транспортно-логістичної інфраструктури та фінансової інфраструктури. Найгірші оцінки отримали параметри, пов'язані із інноваціями та інвестиціями у виробництво експортних товарів.

Таким чином, побудований багатокутник конкурентоспроможності може стати важливим інструментом у процесі моніторингу конкурентоспроможності регіону, оскільки він дозволяє у наочній та концентрованій формі оцінити рівень конкурентоспроможності регіону та його товарної продукції, що експортується та обрати найбільш пріоритетні напрямки розвитку, здатні підвищити конкурентоспроможність.

Підсумуємо проведений аналіз, проведений у даному та попередніх параграфах, дослідженням сильних та слабких сторін Дніпропетровського регіону з точки зору його конкурентоспроможності на світовому товарному ринку (табл. 2.14).

Таким чином, безперечно, Дніпропетровський регіон має сильні сторони, які забезпечують йому конкурентну перевагу на світовому ринку. Слабкою стороною регіону з точки зору забезпечення його конкурентних позицій на світовому ринку є обмеження інвестицій у промисловий та аграрний потенціал та недостатність впровадження інновацій у цій сфері.

Крім того, спостерігається обмежене застосування формалізованого механізму антикризового управління в умовах воєнних дій. Це ускладнює моніторинг та контроль за конкурентоспроможністю регіону в цілому.

Таблиця 2.14

Матриця SWOT-аналізу Дніпропетровського регіону

	Можливості	Загрози
	<p>1) вихід на нові товарні ринки та окремі сегменти – особливо це стосується аграрної продукції;</p> <p>2) розширення асортименту товарів, що експортується;</p> <p>3) підвищення якості товарів на експорт;</p> <p>4) зростання частки світового ринку;</p> <p>5) залучення додаткових фахівців стратегічного менеджменту та маркетингу до управління стратегічними організаціями, що працюють на експорт у регіоні</p>	<p>1) нестабільна економічна ситуація, що пов'язана із повномасштабним російським вторгненням та ракетним терором, що спрямований на життєво важливу інфраструктуру;</p> <p>2) обмеження експортної діяльності через блокаду морських портів окупантами;</p> <p>2) зростаючий конкурентний тиск на світових ринках;</p> <p>3) зростання цін на сировину та матеріали, дефіцит енергоресурсів внаслідок воєнних дій та ракетних атак</p>
<p>Сильні сторони</p> <p>1) висока кваліфікація персоналу, що працюють на експортних підприємствах;</p> <p>2) репутація експортерів Дніпропетровського регіону на світових ринках;</p> <p>3) оптимальне співвідношення ціни та якості товарів, що експортуються;</p> <p>4) власні логістичні потужності</p> <p>5) гнучкі ціни через девальвацію національної валюти</p> <p>6) отримання доходів у валюті</p>	<p>1. Накопичений досвід, висока кваліфікація персоналу дозволять відповідати негативним тенденціям та викликам ринку.</p> <p>2. Висока якість товарів та гнучкі ціни дозволять експортерам утримувати позиції на ринку.</p>	<p>1. В умовах загального зростання цін на світових ринках експортери регіону здатні запропонувати товари високої якості за помірними цінами.</p> <p>2. Відкриття нових бізнес-напрямків: вихід на зовнішні ринки із особливою пропозицією (екоодяг, екопродукти, унікальні продукти)</p>
<p>Слабкі сторони</p> <p>1) значна застарілість основних фондів у промисловості</p> <p>2) немає чітко окреслених стратегічних напрямків здійснення експортної діяльності в умовах війни;</p> <p>3) високий рівень витрат;</p> <p>4) висока енергоємність виробництв</p>	<p>1. Можливість нарощування експортних поставок здатна запобігти негативному впливу ринкової кон'юнктури.</p> <p>2. Інституціоналізація механізму антикризового управління дозволить визначити стратегічні напрямки розвитку та зміцнити конкурентне становище</p>	<p>1. Розробка стратегії, зниження витрат, підвищення прибутковості для підприємств-експортерів регіону здатні знизити втрати від впливу негативних чинників зовнішнього середовища.</p>

Сьогодні експортери Дніпропетровського регіону працюють скоріш за фактичною ситуацією, яка складається на ринку, та діють здебільшого ситуативно, відповідаючи на виклики воєнного часу. Хоча при цьому проведений аналіз конкурентоспроможності засвідчив, що управлінські рішення, які приймають підприємства регіону в таких складних умовах, слід оцінювати в цілому позитивно.

РОЗДІЛ 3

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ НА СВІТОВИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

3.1. Пропозиції щодо стратегічних напрямів державної регіональної політики зміцнення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону

При визначенні стратегічних цілей розвитку регіону доцільно розглядати комбінації SWOT-факторів, взаємний вплив яких є суттєвим.

Виходячи з наведеного вище аналізу сучасного стану Дніпропетровського регіону, зростання його конкурентних позицій на світовому ринку товарів неможливе без вирішення наступних проблем:

- інфраструктурні деформації економіки. Дуже велику частку у ВВП області посідають підприємства гірничодобувної та металургійної галузей. При цьому виснажуються природні ресурси, корисні копалини, забруднюється навколишнє середовище, але прибуток від діяльності цих підприємств отримують обмежене коло власників, які мешкають у столиці або навіть поза межами України;

- занепад агропромислового комплексу та сільських районів у цілому. Дуже високий рівень забруднення ґрунтів та водних ресурсів не дозволяє повного мірою вести екологічно чисте сільськогосподарське виробництво і, відповідно, втрачається можливість виходу з сільгосппродукцією на ринки країн Європи. Тваринницький комплекс взагалі майже знищений – в області на цей час спостерігається рекордно низьке поголів'я великої рогатої худоби. За нестачі робочих місць і соціально-побутових умов молодь з сіл виїжджає до міст, або навіть, за кордон. Села поступово вимирають;

- скорочення населення як внаслідок істотного спаду чисельності населення – старіння, депопуляція, так і внаслідок механічної міграції – молоді талановиті люди прагнуть виїхати працювати за кордон; значна частина

працездатного населення виїжджають на тимчасову роботу до Польщі, Чехії та інших країн;

- фізично зношена інженерна інфраструктура. Стан більшості доріг є незадовільним, особливо це стосується доріг місцевого значення. Існують випадки, коли до окремих сіл просто неможливо дістатися автотранспортом, внаслідок чого вони фактично є відрізаними від життя. Міські мережі водопостачання є зношеними, наслідком чого є незадовільна якість водопровідної води, кількість аварій вимірюється сотнями на рік, великі зайві втрати води та збільшення її собівартості;

- екологічні проблеми. Незважаючи на те, що в останні роки в області спостерігається тенденція до зменшення антропогенного тиску на довкілля, рівень техногенного навантаження залишається високим. Екологічні проблеми в області пов'язані, насамперед, із підвищеним рівнем забруднення атмосферного повітря та ґрунтів у більшості районів області [44, с. 175].

Інтегруючим пріоритетом для всіх регіонів можуть бути питання досягнення балансу між конкуренцією регіонів та співпрацею між ними. Конкуренція регіонів за ресурси, за ринки збуту товарів, за фінансові кошти державного бюджету сприятиме у загальному підсумку поліпшенню показників соціально-економічного розвитку регіонів.

Пріоритети регіонального розвитку Дніпропетровщини можуть мати такі сутнісні характеристики:

- інноваційний характер – які принципово нові технології та розробки будуть упроваджені у результаті реалізації пріоритету, наскільки використовуватимуться нові організаційні механізми стимулювання регіонального розвитку (зокрема кластери);

- ресурсна ефективність (у першу чергу – енергоефективність), наскільки реалізація пріоритету дозволить зменшити споживання певного виду ресурсу;

- вирішення проблем розселення і працевлаштування – скільки може бути створено робочих місць та яким буде коефіцієнт їх навантаження;

- екологічна дружність – наскільки реалізований пріоритет буде погіршувати екологічну ситуацію та як/чи можна цього уникнути;
- поліпшення стану розвитку інфраструктури – скільки транспортних комунікацій буде побудовано / вдосконалено у результаті реалізації пріоритету;
- соціальний ефект – наскільки поліпшиться рівень життя населення;
- сутність пріоритету – пріоритет є простим віддзеркаленням загальнонаціонального пріоритету чи його подальшим розвитком і вдосконаленням;
- масштаб охоплення пріоритету – пріоритет є наскрізним для ієрархії рівнів управління (держава – регіон – територія) чи локальним (для певного регіону або для групи регіонів, для окремої території);
- термін дії реалізованого пріоритету і наслідки – довгостроковий вибуховий ефект, середньострокова інерційність, короткотермінове задоволення внутрішніх потреб регіону [52].

Основними (базовими) конкурентними перевагами Дніпропетровського регіону є:

- високий промисловий потенціал;
- зручне географічне розташування;
- унікальні природні та людські ресурси;
- сільське господарство;
- інтелектуальний потенціал;
- водні ресурси;
- лідерство, активність органів влади;
- активність мешканців та підприємців

Ключовими для Дніпропетровщини можна визначити такі стратегічні напрями (орієнтири) соціально-економічного зростання, на основі яких будуть сформовані перспективи зростання конкурентних позицій регіону на світовому ринку товарів (табл. 3.1) [52]:

**Стратегічні напрями (орієнтири) соціально-економічного зростання
Дніпропетровського регіону**

Напря́м	Зміст напрямку
Запровадження інноваційної (кластерної) моделі розвитку економіки регіону	<ul style="list-style-type: none"> – Сприяння інноваціям. – Створення та подальший розвиток хімічного, сільськогосподарського, металургійного, машинобудівного кластерів. – Запровадження нових форм міжнародного та державно-приватного співробітництва й партнерства.
Сприяння пріоритетному розвитку інноваційних наукомістких технологій та виробництв	Акцент на випереджаючому розвитку «економіки знань»
Створення комфортного бізнес-середовища для розвитку всіх форм та сфер підприємницької діяльності	Подолання дисбалансів щодо переважання видобувних та сировинних виробництв
Сприяння розвитку переробних підприємств	Випуск продукції кінцевого споживання з високою доданою вартістю у сільськогосподарській, металургійній, машинобудівній галузях економіки, сприяння розвитку аерокосмічної галузі.
Розвиток сільських територій	Створення агропромислових кластерів
Поліпшення екологічного стану навколишнього середовища	Створення екологічного кластера
Розвиток транспортної інфраструктури	Створення транспортного кластера

– запровадження інноваційної (кластерної) моделі розвитку економіки регіону, зокрема: сприяння інноваціям, створення та подальший розвиток хімічного, сільськогосподарського, металургійного, машинобудівного кластерів, запровадження нових форм міжнародного та державно-приватного співробітництва й партнерства. Для цього слід здійснити перебудову металургійної галузі, щоб її продукція за всіма характеристиками – якість, асортимент, собівартість – була конкурентоспроможною на світових ринках. Це є можливим за умови технологічної та організаційної перебудови промислового комплексу, створення металургійного кластера;

– сприяння пріоритетному розвитку інноваційних наукомістких технологій та виробництв, акцент на випереджаючому розвитку «економіки знань». З цією метою доцільно забезпечити випереджаючий розвиток ІТ-

сектору в економіці області (Дніпропетровщина займає одно з перших місць в Україні за розвитком ІТ). Для цього є добрі передумови: високий ступінь охоплення території області мобільним інтернетом навіть у сільських районах; висока кількість ЗВО, що навчають затребуваним ІТ-спеціальностям; привабливість Дніпропетровщини для іноземних інвесторів; власний промисловий комплекс, який є споживачем ІТ-послуг; налагоджені зв'язки з іноземними інвесторами, наприклад, дочірнє підприємство корпорації Microsoft у м. Дніпрі;

– створення комфортного бізнес-середовища для розвитку всіх форм та сфер підприємницької діяльності. Для подолання дисбалансів у економіці Дніпропетровщини щодо переважання видобувних та сировинних виробництв органи публічного управління обласного рівня, міст та ОТГ мають проводити політику залучення інвестицій, спрямовану, насамперед, на розвиток інноваційних, високотехнологічних та наукоємних виробництв, упроваджувати відбір інвестиційних пропозицій на конкурсній основі;

– сприяння розвитку переробних підприємств із випуску продукції кінцевого споживання з високою доданою вартістю у сільськогосподарській, металургійній, машинобудівній галузях економіки, а також сприяння розвитку аерокосмічної галузі;

– для розвитку сільських територій Дніпропетровщині доцільно створювати агропромислові кластери, завдяки чому буде вирішуватися комплекс проблем – підготовка сільськогосподарських угідь, упровадження передових технологій рослинництва і тваринництва, переробка первинної продукції агропромислового виробництва (сировини) на продукцію кінцевого споживання, що має високу додану вартість та буде конкурентоспроможною на вітчизняному та європейському ринках. Особливу увагу необхідно приділити відродженню тваринництва як галузі сільгоспвиробництва, продукція якої має більшу додатну вартість, має стабільний попит на ринку та нечітко виражену сезонність, дозволяє створити достатню кількість постійних робочих місць з гідною зарплатою у сільській місцевості. Відродження агропромислового

комплексу та забезпечення його конкурентоспроможності буде головним важелем вирішення соціально-побутових потреб сільського населення та відродження села;

– поліпшення екологічного стану навколишнього середовища. Для цього необхідний комплексний підхід до ліквідації звалищ твердих побутових відходів, а також джерел забруднення ґрунтів та водних ресурсів регіону, що може бути виконано шляхом створення екологічного кластера, до якого будуть входити: науково-дослідні установи, контролюючі організації, підприємства з виробництва фільтрів для води та пилю, збирання, утилізації, перероблення та вторинного використання сировини, отриманої з відходів, та інші.

– розвиток транспортної інфраструктури області, зокрема: капітальний ремонт та розвиток автодорожньої інфраструктури (державного, обласного та місцевого значення), підтримка у належному стані інфраструктури залізничного транспорту, відновлення річкового транспорту, розвиток авіаційного транспорту. Розвиток транспортного кластера, який буде поєднувати підприємства автомобільного, водного, залізничного та авіатранспорту, обслуговуючу інфраструктуру, авто-, річкові- та авіатермінали, мережі АЗС та інше [64].

Результатом запропонованих змін повинно стати мультиплікативне зростання обсягів реалізації продукції, валової доданої вартості, збільшення частки інноваційної продукції, експортних надходжень, поліпшення зовнішньоторговельного балансу, зростанні зайнятості та середньої заробітної плати.

Підвищення конкурентоспроможності економіки регіону у цілому може відбуватися через забезпечення рівномірного, диверсифікованого, максимально захищеного від нестабільності ринку, на засадах сталості, висхідного розвитку економіки. Впровадження принципів високої ефективності, наукоємності виробництва, дружнього ставлення до навколишнього середовища сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіону у цілому та може бути досягнуте через подолання нерівномірності економічного розвитку [75].

Посилення економічної конкурентоспроможності забезпечуватимуть:

- підтримка малого та середнього підприємництва у монопрофільних містах;
- забезпечення залучення Інвестицій до периферійних районів області;
- підвищення рівня інноваційності виробництв на засадах комерціалізації наукових розробок;
- інфраструктурне забезпечення економіки області;
- загальне поліпшення інвестиційного клімату;
- упровадження сучасних методів управління територією.

Реалізація зазначених вище пропозицій сприятиме досягненню таких показників соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону, які створять передумови подальшого покращення його конкурентних позицій на світовому ринку товарів (табл. 3.2) [52].

Таблиця 3.2

**Основні показники економічного та соціального розвитку
Дніпропетровського регіону на період до 2027 року**

Показник	2021 рік	2023 рік	2027 рік
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах (млрд грн.)	391,4	411,0	452,1
% до 2020 року	100,0	105,0	115,5
Валова продукція сільського господарства за всіма категоріями господарств (млн грн.)	42637,9	43064,3	43610,7
% до 2020 року	100,4	101,4	100,1
Обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах (млн грн.)	69000,0	73000,0	81000,0
% до 2020 року	102,0	108,0	120,0
Обсяг прямих іноземних інвестицій за наростаючим підсумком (млн дол. США)	4673,5	4791,0	5190,9
% до 2020 року	100,5	103,0	111,6
Обсяг зовнішньоторговельного обороту (млн дол. США)	18200,0	21700,4	26714,4
% до 2020 року	108,8	129,7	159,7
Надходження податкових та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів (млрд грн.)	76,8	84,3	97,0
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) (млрд грн.)	31,9	35,0	40,3

Для посилення економічної конкурентоспроможності Дніпропетровського регіону доцільно впровадити уніфіковану систему показників та кількісні індикатори її реалізації, а саме:

- частка продукції наукоємних та інноваційних виробництв у валовому регіональному продукті області та у об'ємах експорту;
- об'єм контрактів у космічній галузі, у тому числі із закордонними партнерами;
- валовий обсяг продукції металургійного комплексу області;
- частка продукції металургійного комплексу в експорті області;
- валовий обсяг продукції сільгоспвиробництва;
- валовий обсяг продуктів харчування;
- поголів'я великої рогатої худоби;
- кількість фермерських господарств;
- кількість новостворених підприємств у монофункціональних містах;
- частка інноваційно-орієнтованих підприємств у регіоні;
- розмір і напрями середньорічних інвестицій.

Таким чином, у сучасних складних умовах повномасштабної російської агресії практично у всіх сферах соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону є потенціальні можливості для підвищення його конкурентоспроможності, серед яких особливого значення набувають ключові сфери, що можуть зменшити економічний дисбаланс та забезпечити розвиток наукоємних та інноваційних виробництв у регіоні:

- інтенсифікація виробництв;
- підвищення конкурентоспроможності продукції на світових ринках;
- розвиток експортного потенціалу.

Саме такі напрями є найбільш перспективним та доступними для Дніпропетровщини у силу накопиченого наукового потенціалу, кадрових та ресурсних можливостей.

3.2. Впровадження цифрового моделювання управління ризиками як оцінки ефективності інвестицій у конкурентоспроможність регіону

Зазначені у попередньому підрозділі стратегічні напрями державної регіональної політики, спрямованої на зміцнення конкурентних позицій Дніпропетровського регіону, передбачають, у першу чергу, інвестування в економічний, соціальний та цифровий розвиток. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, що триває вже майже 2 роки, зазначені інвестиції супроводжуються значним ризиком, який має бути системно оцінений при виробленні публічної політики управління конкурентоспроможністю регіону – як Дніпропетровського регіону, так і інших регіонів України.

Управління ризиком відіграє особливу роль у публічному управлінні, що є специфічним для сфери діяльності, де неможливо запобігти випадковості та конфліктності, які виникають із різноманітних причин: політичних подій, податкового регулювання, законодавчих змін, коливань цін і курсів валют, конкуренції, невиконання договірних зобов'язань, природних явищ та багатьох інших факторів.

У зв'язку з цим на кожному етапі управлінської діяльності необхідні обов'язкові оцінки ризиків, націлені на прогнозування кінцевих результатів і вибір оптимальних стратегій в умовах невизначеності, щоб перетворити невизначеність на можливість.

На сьогодні багатьма українськими та зарубіжними науковцями проводяться різнопланові дослідження стосовно ризик-менеджменту та управління ризиками.

Єдиного механізму управління ризиками не існує, тому що завжди необхідно враховувати особливості конкретного ризику, його специфіку, вплив внутрішнього та зовнішнього середовищ, питання правового характеру та багато інших факторів. Саме тому в публічно-управлінській діяльності так важливо правильно ідентифікувати ризикові ситуації, коректно прогнозувати

результати обраних альтернатив, адекватно з кількісної сторони оцінювати ризики, системно й грамотно управляти ними [70].

Основною пропозицією, яку ми вважаємо доцільною до впровадження у державній регіональній політиці, є розробка цифрової моделі управління ризиком в публічно-управлінській діяльності для оцінки ефективності інвестицій та уникнення ризику банкрутства при інвестуванні за рахунок узятото під процент кредиту. Ця модель має застосовуватися під час кредитування підприємств-експортерів регіону з метою зміцнення їх конкурентних позицій на світових товарних ринках – оскільки в складних економічних умовах кошти, вкладені у підприємство, мають бути надійно захищені від втрат через банкрутство.

З математичної точки зору модель заснована на використанні нерівності Чебишева, узагальненої з урахуванням закону розподілу випадкової величини ефективності інвестицій.

Нерівність Чебишева може бути застосована у практиці управління ризиком для оцінки ймовірності банкрутства. Якщо R – випадкова величина ефективності інвестицій, здійснюваних за рахунок кредиту, взятого під відсоток r_s , то за нерівністю Чебишева ймовірність банкрутства P_b визначається у вигляді:

$$P_b \begin{cases} \leq \left(\frac{\sigma_R}{m_R - r_s} \right)^2 & \text{при } m_R - r_s \geq \sigma_R, \\ = 1 & \text{при } m_R - r_s \leq \sigma_R \end{cases} \quad (3.1)$$

де m_R – математичне сподівання ефективності інвестицій;

σ_R – середнє квадратичне відхилення.

За умови відомого нормального розподілу випадкової величини ефективності інвестицій R зі співвідношення (3.1) отримуємо формулу для ймовірності банкрутства [70]:

$$P_b = 1 - 2\Phi\left(\frac{m_R - r_s}{\sigma_R}\right), \quad (3.2)$$

де Φ – функція Лапласа.

Кількісний аналіз ризикової моделі (3.2) проведено в математичному редакторі Maple 18.

1. Оцінка функції ймовірності банкрутства без і з урахуванням закону розподілу випадкової величини ефективності інвестицій R .

Функція ймовірності банкрутства (3.2) при фіксованому значенні відсотку за кредитом r_s (при розрахунках умовно прийнято $r_s = 10\%$) проілюстрована на рис. 3.1 б). Для порівняння, на рис. 3.1 а) показана функція ймовірності банкрутства (3.1), знайдена при $r_s = 10\%$ без урахування закону розподілу випадкової величини ефективності інвестицій R .

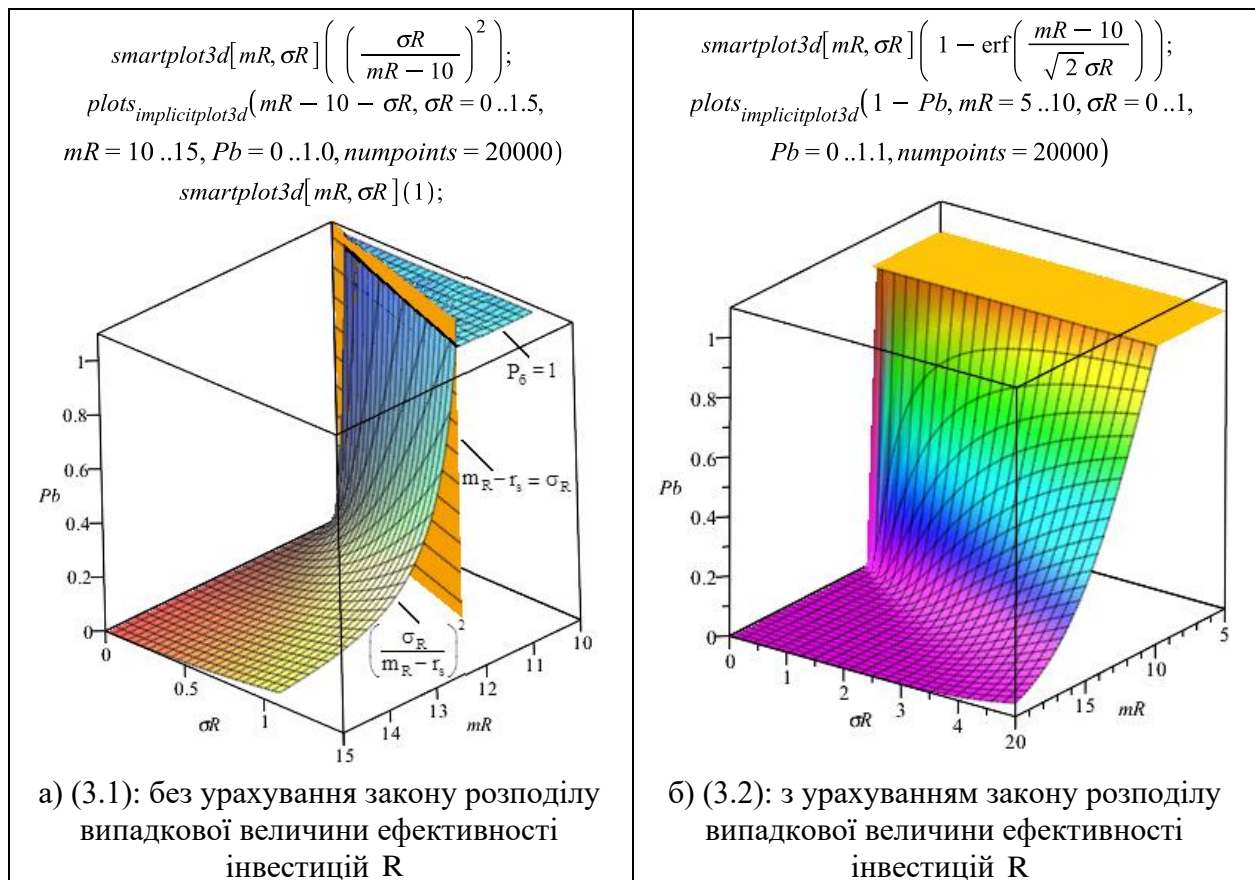

Рис. 3.1. Функція ймовірності банкрутства при фіксованому значенні відсотку за кредитом $r_s = 10\%$

2. Кількісна оцінка мінімального ризику банкрутства.

При мінімальному ризику банкрутства, тобто $P_b \rightarrow 0$, і значенні відсотку за кредитом $r_s = 10\%$ чисельний розв'язок і його графічна інтерпретація наведені на рис. 3.2, де $\text{erf}(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-t^2} dt$ – функція помилок. Отже, в даному випадку мінімальна ймовірність банкрутства визначається таким чином:

$$\text{erf}(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-t^2} dt$$

випадку мінімальна ймовірність банкрутства визначається таким чином:

$$P_{b \min} = 0,7772 \cdot 10^{-17} \rightarrow 0 \text{ при } m_R = 12,4517, \sigma_R = 0,3043. \quad (3.3)$$

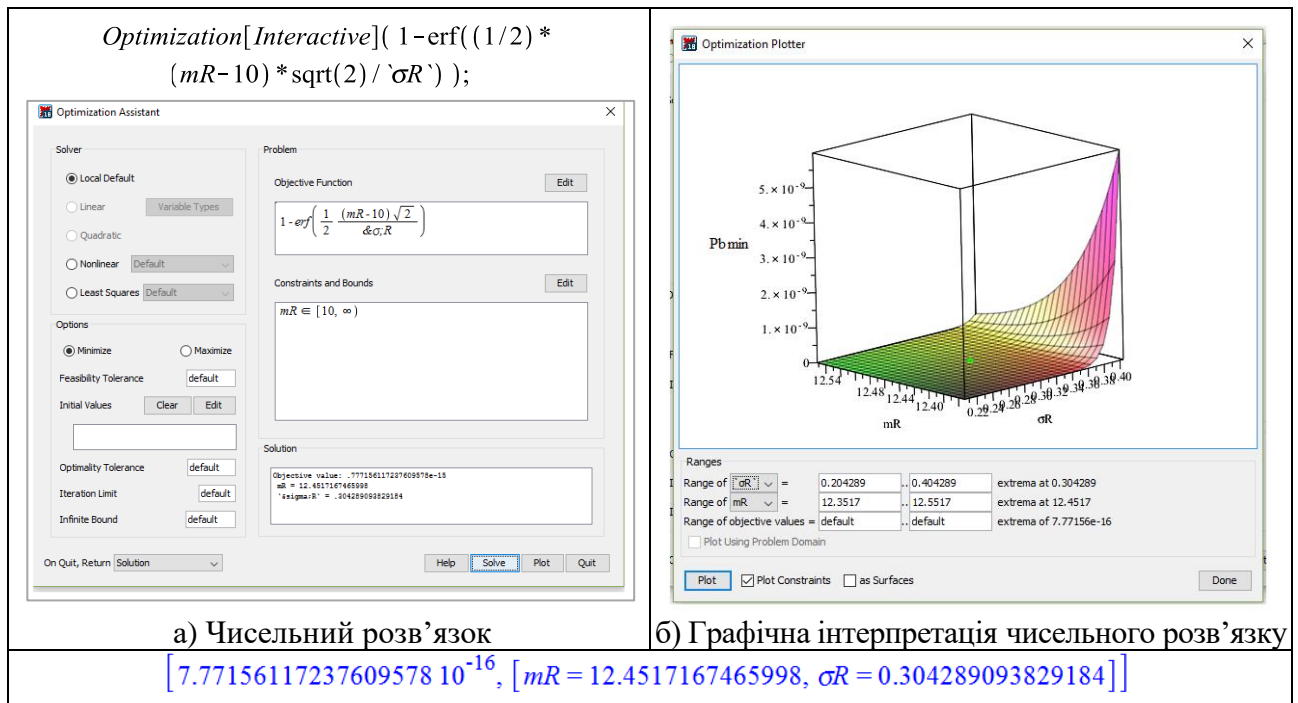

Рис. 3.2. Кількісна оцінка мінімального ризику банкрутства

3. Оцінка зв'язку $\sigma_R = f(m_R)$ математичного сподівання ефективності інвестицій m_R та їх середнього квадратичного відхилення σ_R при мінімальній ймовірності ризику і фіксованому (заданому) відсотку за кредитом r_s .

На рис. 3.3. надано графічне представлення функції $\sigma_R = f(m_R)$ для різних значень r_s , що відповідає мінімальній ймовірності ризику.

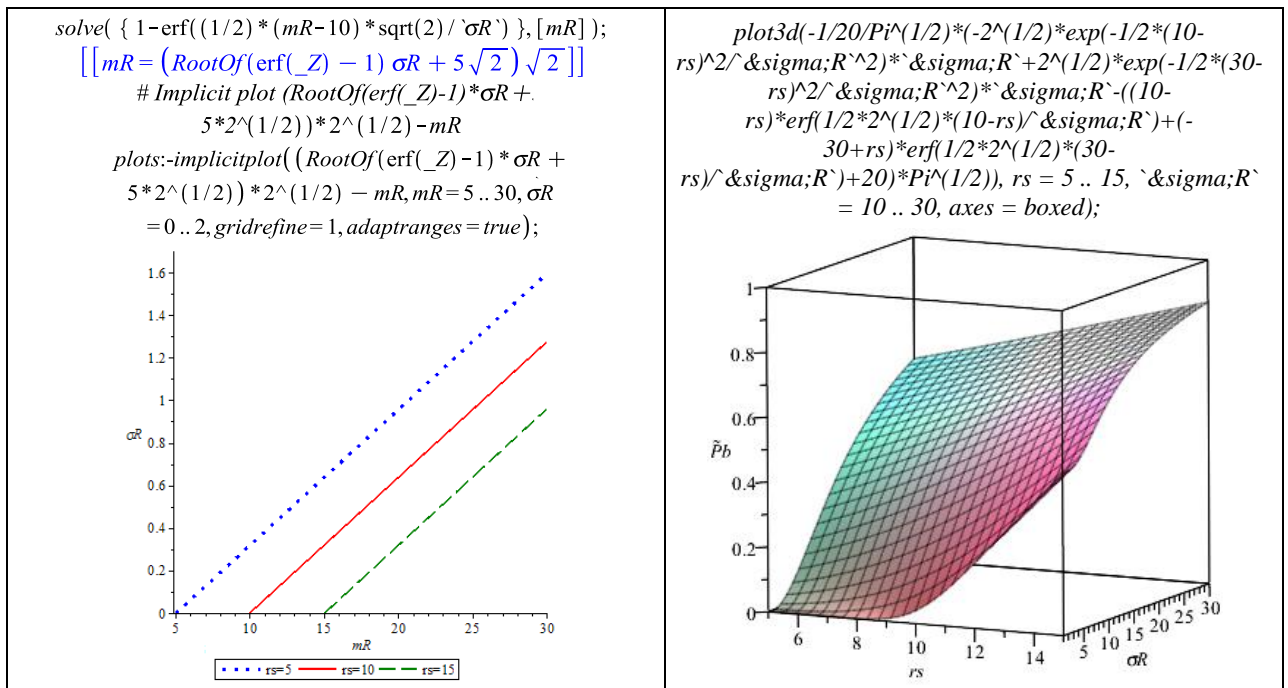

Рис. 3.3. Функція $\sigma_R = f(m_R)$ для різних значень r_s і $P_{b \min}$

Рис. 3.4. Функція осередненої величини ймовірності банкрутства \tilde{P}_b

4. Знаходження осередненої величини ймовірності банкрутства \tilde{P}_b .

На рис. 3.4 надано графік функції осередненої величини ймовірності банкрутства \tilde{P}_b при зміні математичного сподівання ефективності інвестицій у проміжку $10 \leq m_R \leq 30$.

Як очевидно слідує з рис. 3.4, осереднена величина ймовірності банкрутства швидко зростає при збільшенні середнього квадратичного відхилення σ_R і досягає критичного значення $\tilde{P}_b = 0,8700$. При цьому критичне значення ймовірності \tilde{P}_b закономірно збільшується зі зростанням величини відсотку за кредитом r_s .

В загальному вигляді осереднена величина ймовірності банкрутства \tilde{P}_b при зміні математичного сподівання ефективності інвестицій у проміжку $m_{R0} \leq m_R \leq m_{R1}$, тобто

$$\tilde{P}_b = \frac{1}{m_{R1} - m_{R0}} \int_{m_{R0}}^{m_{R1}} \left[1 - 2\Phi\left(\frac{m_R - r_s}{\sigma_R}\right) \right] dm_R, \quad (3.4)$$

описується аналітичним співвідношенням:

$$\tilde{P}_b = \frac{\sqrt{2} \sigma_R (e^{-\alpha_1^2} - e^{-\alpha_0^2}) + (m_{R1} - r_s) \operatorname{erf}(\alpha_1) - (m_{R0} - r_s) \operatorname{erf}(\alpha_0) + (m_{R1} - m_{R0})}{(m_{R0} - m_{R1}) \sqrt{\pi}}, \quad (3.5)$$

де

$$\alpha_0 = \frac{m_{R0} - r_s}{\sqrt{2} \sigma_R}; \quad \alpha_1 = \alpha_0 (m_{R0} \rightarrow m_{R1}). \quad (3.6)$$

5. Оцінка максимального ризику банкрутства.

Кількісний та якісний характер функції максимального ризику, тобто максимальної ймовірності банкрутства $P_b \rightarrow 1$, при значенні відсотку за кредитом $r_s = 10\%$ проілюстровано на рис. 3.5.

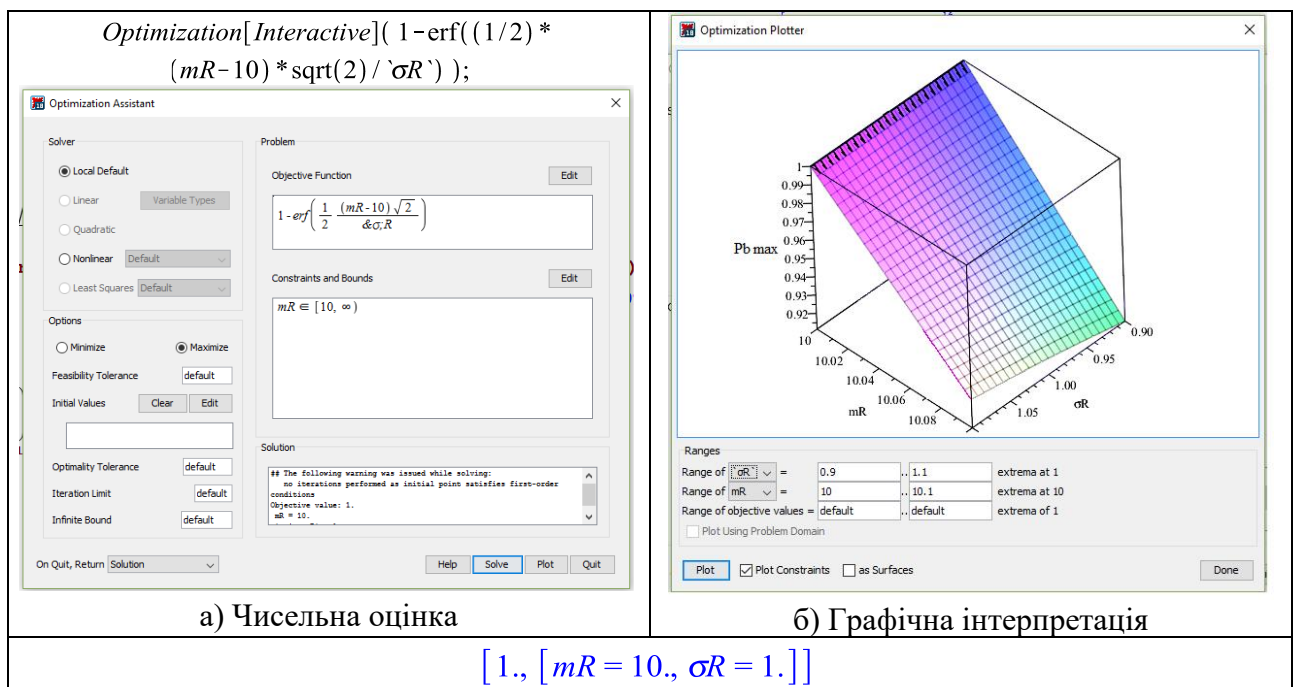

Рис. 3.5. Кількісний та якісний характер функції максимального ризику

Як видно з рис. 3.5, при значеннях $m_R \sim r_s$ максимальна ймовірність банкрутства прогнозовано наближається до граничного значення $P_{b \max} \rightarrow 1$.

Для функції ймовірності уникнення банкрутства P_{ub} отримуємо зі співвідношень (3.1), (3.2) відповідно вирази:

– без урахування закону розподілу випадкової величини ефективності інвестицій:

$$P_{ub} \begin{cases} \geq 1 - \left(\frac{\sigma_R}{m_R - r_s} \right)^2 & \text{при } m_R - r_s \geq \sigma_R; \\ = 0 & \text{при } m_R - r_s \leq \sigma_R \end{cases} \quad (3.7)$$

– за умови нормального розподілу випадкової величини ефективності інвестицій:

$$P_{ub} = 2\Phi\left(\frac{m_R - r_s}{\sigma_R}\right). \quad (3.8)$$

Очевидно, що аналіз співвідношень (3.7), (3.8) може бути проведений по аналогічній розробленій вище схемі для функції ймовірності банкрутства P_b .

Таким чином, підводячи підсумки:

1. Урахування закону розподілу випадкової величини ефективності інвестицій значущо впливає на ймовірність банкрутства (уникнення банкрутства). Отже, для уникнення ризику банкрутства при інвестуванні за рахунок узятого під процент кредиту й оцінки ефективності інвестицій доцільним є урахування їх закону розподілу.

2. Побудована цифрова модель управління ризиком дає можливість з використанням сучасних цифрових технологій:

- змоделювати ризикову ситуацію стосовно ефективності інвестицій;
- дати їй адекватну кількісну оцінку;
- вибрати оптимальну стратегію задля зменшення ризику до прийнятних меж.

Отже, впровадження цифрового моделювання управління ризиками дозволить удосконалити державну регіональну політику стимулювання та підтримки підприємств-експортерів як Дніпропетровського регіону, так й інших регіонів країни.

ВИСНОВКИ

Складемо узагальнюючі висновки за підсумками дослідження щодо напрямів покращення публічного управління конкурентоспроможністю Дніпропетровського регіону України із застосуванням цифрового моделювання.

1. Дослідження показали, що в економічній літературі прийнято виділяти такі рівні конкурентоспроможності:

- конкурентоспроможність товару;
- конкурентоспроможність товаровиробника;
- галузева конкурентоспроможність;
- регіональна конкурентоспроможність;
- конкурентоспроможність країни.

Всі ці рівні конкурентоспроможності тісно пов'язані прямим зв'язком, адже конкурентоспроможність на макроекономічному рівні (рівні регіону, країни) зазвичай визначається конкурентоспроможністю на мікроекономічному рівні (рівні товару, фірми, галузі).

Відповідно, конкурентоспроможність регіону визначається як здатність регіональної системи створювати та реалізовувати конкурентні переваги в усіх сферах людської діяльності – соціальній, економічній та екологічній, забезпечуючи сталий розвиток для себе та країни в цілому. У роботі визначені також фактори конкурентоспроможності регіону та взаємозв'язки цих факторів у процесі формування реальної та потенційної конкурентоспроможності.

2. Вивчення впливу Угоди ЗВТ+ на формування регіональних конкурентних переваг визначило, що йдеться передусім про те, що українські регіони отримають ділове середовище, в якому матимуть можливість ефективно планувати та розвивати бізнес. Оскільки нові закони і правила мають бути прозорими і зрозумілими та запроваджуватися відповідно до європейських стандартів, існуватиме менше можливостей для зловживань, у першу чергу корупції, які збільшать витрати для законного бізнесу. Зокрема, йдеться про:

- лібералізацію митного режиму для більшості українських товарів;
- кращий доступ до великого ринку на рівних умовах конкуренції;
- доступ до державних закупівель в країнах ЄС;
- збільшення обсягу виробництва товарів у регіонах завдяки Угоді ЗВТ+, що розширює зовнішній ринок для експорту вітчизняних товарів;
- покращення доступу до ринків третіх країн;
- фундамент для проведення подальших реформ.

Водночас, зазначене не означає, що переваги ЗВТ+ будуть реалізовані автоматично. Органи влади на всіх рівнях та бізнес повинні працювати разом, щоб забезпечити впровадження цієї угоди.

3. У роботі розглянуто процес здійснення експортних поставок на світовий ринок товарів відповідно до вітчизняного законодавства. Як висновок, слід відмітити, що сучасна митна політика України є недосконалою і в експортній діяльності має місце низка правопорушень:

- переміщення товарів з приховуванням інформації від фіскальних органів або шляхом контрабанди;
- велика кількість правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- невідповідність існуючої системи митного контролю сучасним стандартам пропускної спроможності;
- наявністю певних шахрайських і корупційних схем у системі державного управління митною справою;
- великим обсягом тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

4. Проведений аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку товарного ринку Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів показав:

- зовнішньоторговельна діяльність Дніпропетровської області є значущою та активною – попри те, що через повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 р. відбулося скорочення обсягу експорту Дніпропетровського регіону майже впововину; скорочення також відбулося і

для імпорту. При цьому важливо відмітити, що перевищення експорту над імпортом спостерігалось протягом усього періоду, що вказує на розвиненість місцевих виробників: протягом всього періоду регіоном продавалось більше товарів, ніж ввозилося – кошти надходили до регіону з-за кордону;

– протягом усього досліджуваного періоду 2017–2022 рр. Дніпропетровський регіон утримує лідерство за обсягами експорту, поступаючись лише столиці. Тенденція зберіглася і після початку повномасштабного вторгнення – як за підсумками січня 2023 року, так і за підсумками I кварталу 2023 року в цілому;

– географічна спрямованість зовнішньої торгівлі Дніпропетровського регіону свідчить про значну взаємопов'язаність його економіки зі світовою економікою. Аналіз структури торгівлі показав, що пріоритетними для нашого регіону були країни Азії, зокрема, Китай; на другому місці – країни ЄС, на які протягом усього періоду приходилося понад третину всієї зовнішньої торгівлі. За динамікою зростання спостерігається аналогічна тенденція: найзначніше зростання за обсягами торгівлі у регіоні виявили країни Азії, потім – країни ЄС;

– найзначнішою за обсягом реалізації товарною групою у загальному експорті Дніпропетровського регіону є група Недорогоцінні метали та вироби з них. За цією групою регіон у 2022 році отримав 48,15 % загальної вартості експорту зазначеної групи товарів в цілому по країні.

Таким чином, роль Дніпропетровського регіону у формуванні експортних надходжень нашої країни в умовах неспровокованого вторгнення російської федерації є дуже важливою. Слід підкреслити, що вторгнення також значно і негативно відбилося і на економіці Дніпропетровського регіону – водночас, він залишається одним із найзначніших виробників та експортерів.

5. Проведено аналіз експорту товарів Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів:

– дослідження, за якими товарами та товарними групами Україна отримала найвагоміші світові позиції за обсягом товарного експорту, встановило, що поступово відбувається відходження від сировинного експорту

на користь аграрному. Однак Дніпропетровський регіон все ще дотримується більш застарілої структури товарного експорту, чим відрізняється від загальнонаціонального експорту;

- ключовим експортним товаром, який Дніпропетровський регіон постачає на світовий ринок, є руди та залізні концентрати. У роботі наведено динаміку цін на світовому ринку і показано, що підприємства Дніпропетровського регіону протягом усього періоду пропонували цей товар за ціною, вищою за середньоринкову, що вказує на високу якість зазначеного товару;

- проведений розрахунок показників експортної та зовнішньоекономічної квот Дніпропетровського регіону показав, що економіка регіону у значній мірі залежить від зовнішньої торгівлі. За підсумками 2021 р. зовнішньоторговельний оборот Дніпропетровського регіону становив майже 83 % від обсягу ВРП, що свідчить про значну відкритість регіональної економіки та її залученість до світових товарних ринків.

6. Проведене дослідження конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів привело до таких висновків:

- розрахунок індексу виявлених порівняльних переваг RCA (Revealed Comparative Advantage) для Дніпропетровського регіону показав, що найбільшу конкурентоспроможність Дніпропетровський регіон має саме за експортом промислових товарів – попри наявну тенденцію щодо зростання ролі аграрної продукції. Причому безумовно позитивним аспектом є лідерство за експортом товарів, що характеризуються значним рівнем доданої вартості. Отримані результати свідчать про конкурентоспроможність Дніпропетровського регіону на світовому ринку;

- у роботі побудовано багатокутник конкурентоспроможності, який дозволяє унаочнити перелік факторів, які найбільш позитивно впливають на конкурентоспроможність Дніпропетровського регіону на світовому ринку. Встановлено, що регіон має досить високі оцінки за показником надходжень підприємств від експортної діяльності та відповідними відрахуваннями до

бюджету. Крім того, Дніпропетровський регіон позитивно характеризується наявністю транспортно-логістичної та фінансової інфраструктури. Найгірші оцінки отримали параметри, пов'язані з інноваціями та інвестиціями у виробництво експортних товарів;

– проведений SWOT-аналіз показав, що Дніпропетровський регіон, безперечно, має сильні сторони, які забезпечують йому конкурентну перевагу на світовому ринку. Слабкою стороною регіону з точки зору забезпечення його конкурентних позицій на світовому ринку є обмеження інвестицій та інновацій у промисловий та аграрний потенціал. Крім того, спостерігається обмежене застосування формалізованого механізму антикризового управління в умовах воєнних дій, що ускладнює моніторинг та контроль за конкурентоспроможністю регіону в цілому.

7. За підсумком проведеного аналізу було окреслено перспективи зростання конкурентних позицій Дніпропетровського регіону на світовому ринку товарів. Вважаємо за доцільне запропонувати як ключові для Дніпропетровщини такі стратегічні напрями (орієнтири) соціально-економічного зростання, на основі яких будуть сформовані перспективи зростання конкурентних позицій регіону на світовому ринку товарів:

- запровадження інноваційної (кластерної) моделі розвитку економіки регіону;
- сприяння пріоритетному розвитку інноваційних наукомістких технологій та виробництв;
- створення комфортного бізнес-середовища для розвитку всіх форм та сфер підприємницької діяльності;
- сприяння розвитку переробних підприємств;
- розвиток сільських територій;
- поліпшення екологічного стану навколишнього середовища;
- розвиток транспортної інфраструктури.

Посилення економічної конкурентоспроможності забезпечуватимуть:

- підтримка малого та середнього підприємництва у монопрофільних містах;
- забезпечення залучення інвестицій до периферійних районів області;
- підвищення рівня інноваційності виробництв на засадах комерціалізації наукових розробок;
- інфраструктурне забезпечення економіки області;
- загальне поліпшення інвестиційного клімату;
- упровадження сучасних методів управління територією.

8. В магістерській роботі розроблено й обґрунтовано доцільність використання в публічно-управлінській діяльності цифрової моделі оцінки ризику для визначення ефективності інвестицій та уникнення ризику банкрутства при інвестуванні за рахунок взятого під процент кредиту.

Така модель доцільна для використання під час кредитування підприємств-експортерів регіону – з метою зміцнення їх конкурентних позицій на світових товарних ринках, оскільки в складних економічних умовах кошти, вкладені у підприємство, мають бути надійно захищені від втрат через банкрутство.

Побудована на основі сучасних цифрових технологій цифрова модель оцінки ризику дає можливість:

- змоделювати ризикову ситуацію стосовно ефективності інвестицій;
- дати їй адекватну кількісну оцінку;
- вибрати оптимальну стратегію задля зменшення ризику до прийнятних меж – що в свою чергу дозволить удосконалити державну регіональну політику стимулювання та підтримки підприємств-експортерів України.

Доцільність практичного використання розробленої моделі тим більш актуалізується в сучасних умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, що триває вже майже 2 роки. Вкладення інвестицій супроводжується

значним ризиком, який має бути системно оцінений при виробленні публічної політики управління конкурентоспроможністю регіону.

Побудова моделі в цифровому форматі дозволяє варіювати початкові дані стосовно параметрів інвестування і тим самим дає можливість вибрати оптимальний варіант вкладення інвестицій, розширюючи при цьому сферу практичного застосування моделі, роблячи її придатною для використання як в Дніпропетровському, так і в інших регіонах України.

Таким чином, у сучасних складних умовах повномасштабної російської агресії практично у всіх сферах соціально-економічного розвитку Дніпропетровського регіону є потенціальні можливості для підвищення його конкурентоспроможності завдяки виваженій публічній політиці, що базується на кількісному обґрунтуванні управлінських рішень, які приймаються з використанням сучасних цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алавердян Л. М. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7005> (дата звернення: 29.11.2023).
2. Антонюк К. І., Буй Ю. В. Розбудова інституціональної інфраструктури підтримки соціальних інновацій для забезпечення сталого розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 67–78.
3. Арапова О., Песчанська В., Смородінова А. Державне стимулювання експорту українських підприємств. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2014. № 9. С. 4–13.
4. Белоусова Л. І. Розбудова економіки України у повоєнний час: нариси. *Часопис економічних реформ*. 2022. № 2 (46). С. 6–12.
5. Бойко В. О. Сучасний стан міжнародної торгівлі України як основної форми міжнародного бізнесу. *Фінансовий простір*. 2022. № 1 (45). С. 49–57.
6. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону. URL: www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/konkuren_regionu.doc (дата звернення: 12.11.2023).
7. Бріченко І. Г., Югас Е. Ф. Концепти визначення конкурентоспроможності регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2011. Спецвипуск 33. Ч. 4. С. 67–71.
8. Бугай В. З., Сидоренко В. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2019. № 14. С. 33–38.
9. Бурдяк О. В. Конкурентоспроможність регіонів як необхідна передумова зростання конкурентоспроможності країни. URL: <http://intkonf.org/burdyakov-konkurentospromozhnist-regioniv-yakneobhidna->

peredumova-zrostannyakonkurentospromozhnosti-krayini/ (дата звернення: 04.11.2023).

10. Варналій С. З. Конкуренція і підприємництво : монографія. Київ : Знання України, 2015. 464 с.

11. Варцаба В. І. Стратегічний потенціал регіонального економічного розвитку: системний ракурс. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2019. Вип. 3 (68). С. 44–55.

12. Вітлінський В. В., Скіцько В. І. Ризик-менеджмент ланцюгів постачання в умовах цифрової економіки. *Бізнес-інформ*. 2018. № 4. С. 384–392.

13. Глосарії Trade Facilitation Implementation Guide. URL: <https://tfig.unece.org/contents/glossary.htm> (дата звернення: 04.11.2023).

14. Головня Ю. І. Конкурентне позиціонування регіонів у просторовому розвитку України. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2 (12). Т. 2. С. 48–53.

15. Горбенко Р. О. Про можливості післявоєнної економіки. URL: <https://sluganarodu.com/ruslan-horbenko-pro-mozhlyvostipisliavoiiennoi-ekonomiky/> (дата звернення: 29.11.2023).

16. Давиденко Г. Сутність та економічна природа стандартів міжнародної торгівлі в сучасних дослідженнях. URL: <https://cutt.ly/NBrFo2o> (дата звернення: 12.11.2023).

17. Давиденко Г. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2020. № 9–10. С. 5–10.

18. Дегтярьова І. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IU.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

19. Дегтярьова І. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/20091/doc_pdf/Degtyareva_IU.pdf (дата звернення: 30.11.2023).

20. Діденко Є., Даниленко А. Процес досягнення підприємством конкурентних переваг. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5265> (дата звернення: 04.11.2023).
21. Експертна дискусія «Стратегія повоєнного відновлення України». URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny> (дата звернення: 18.11.2023).
22. Експортна стратегія України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2017 р. № 1017-р. Редакція від 17 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
23. Зовнішня торгівля товарами та послугами Дніпропетровської області у 2021 році. URL: <https://dia.dp.gov.ua/zovnishnya-torgivlya-tovarami-ta-poslugami-dnipropetrovsko%D1%97-oblasti-u-2021-roci/> (дата звернення: 27.11.2023).
24. Іртищева І. О., Надточіи І. І., Мураховська Л. П. Регіональне управління бізнес-процесами в умовах децентралізації влади в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6. № 2. С. 48–55.
25. Квач Я. Еволюція міжнародної торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 4. С.47–56.
26. Кібік О. М. Міжнародна економіка : навч.-метод. посіб. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 85 с.
27. Кібік О. М., Котлубай В. О., Хаймінова Ю. В. Стратегічні інструменти державної підтримки розвитку експортного потенціалу України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 31–37.
28. Кібік О. М., Подцерковний О. П., Котлубай В. О. Економіко-правові засоби стимулювання експорту в Україні на євроорієнтованих засадах : монографія. Одеса : Фенікс, 2017. 298 с.

29. Кібік О. М., Подцерковний О. П., Котлубай В. О. Організаційно-правові передумови інтенсифікації експортної діяльності в Україні. *Наукові праці НУ «Одеська юридична академія»*. 2015. № 17. С. 70–105.
30. Ковальська Л. Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіонів держави. URL: http://www.nbuv.gov.ua/.../zbirnuk_RE_2_98.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
31. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 272 с.
32. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : навч. посіб. URL: http://pidruchniki.ws/15410104/ekonomika/pryami_inozemni_investitsiyi (дата звернення: 28.11.2023).
33. Комарницький Д. С. Правове регулювання експортної діяльності в Україні. *Правове регулювання економіки*. 2018. № 17. С. 249–259.
34. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. 470 с.
35. Кузьмін О. Є. Управління конкурентоспроможністю підприємства: теоретичні засади, проблеми і прикладні аспекти. Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2016. С. 116–120.
36. Куцик П. О. Глобальна економіка: принципи, становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. 594 с.
37. Куцик П. О., Ковтун О. І., Башнянин Г. І. Глобальна економіка: принципи, становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : Вид-во ЛКА, 2015. 594 с.
38. Лагунова І. А. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1 (53). С. 44–51.
39. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Львів : ЛКА, 2016. 420 с.

40. Маслівець Г. Ю., Гринчук Н. М. Удосконалення механізму системи управління конкурентоспроможністю регіону. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33 (72). № 4. С. 39–44.

41. Маслівець Г. Ю., Ігнатенко О. С. Вплив інформаційного складника на управління конкурентоспроможністю регіону. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2021. Вип. 25. С. 50–55.

42. Митний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

43. Митний тариф України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697%D0%B0-20#n3> (дата звернення: 27.11.2023).

44. Міжнародна торгівля та розвиток: доповідь Генерального Секретаря ООН. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/a72d274_ru.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

45. Міжнародна торгівля: конспект лекцій : навч. посіб. / уклад. Т. Є. Моїсеєнко. Київ : КІІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 287 с.

46. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. 602 с.

47. Мокий А. І. Зовнішні та внутрішньосистемні загрози економічній безпеці України. *International Relations, Part «Economic Sciences»*. 2020. № 23. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/4058 (дата звернення: 30.11.2023).

48. Набок І. І. Міжнародна торговельно-економічна діяльність України. URL: <http://surl.li/dezsa> (дата звернення: 29.11.2023).

49. Новікова К. В. Конкурентоспроможність підприємств: сутність та зміст. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. 2017. № 34. С. 201–207.

50. Огляд заходів щодо цифрової трансформації та відновлення економічного розвитку України в умовах війни. URL:

<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-zakhodiv-shchodo-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ta-vidnovlennya> (дата звернення: 01.12.2023).

51. Офіційний сайт UNCTAD. URL: <https://unctad.org/> (дата звернення: 29.11.2023).

52. Офіційний сайт ГУС у Дніпропетровській області. URL: <http://www.dnprstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.11.2023).

53. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2023).

54. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 28.11.2023).

55. Офіційний сайт ОЕСР. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 29.11.2023).

56. Офіційний сайт Світового Банку. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 27.11.2023).

57. Пахуча Е. В. Місце і розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 118–123.

58. Пирог О. В., Катан Л. І. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Aprer/2018_4_2/63.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

59. Подзізей О. Сутність та зміст конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах інклюзивного розвитку. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2020. № 4. С. 63–70.

60. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності : Закон України від 20 груд. 2016 р. № 1792-VIII. Редакція від 07 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення: 28.11.2023).

61. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-ХІІ. Редакція від 04 берез. 2023 р. URL: <http://surl.li/hjktb> (дата звернення: 26.11.2023).
62. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 156-VIII. Редакція від 21 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 28.11.2023).
63. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 29.11.2023).
64. Проєкт «росія заплатить». URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment> (дата звернення: 28.11.2023).
65. Прямі збитки України від війни вже склали понад \$94 млрд. Загальні втрати економіки – \$600 млрд. URL: <https://hromadske.ua/posts/pryami-zbitki-ukrayinivid-vijni-vzhe-sklali-ponad-dollar94-mlrd-zagalnivtrati-ekonomiki-dollar600-mlrd> (дата звернення: 30.11.2023).
66. Рибак І. Місце України в системі міжнародної торгівлі. *ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки*. 2020. № 9. С. 13–16.
67. Романко О. П. Технологія управління конкурентоспроможність регіону. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6185> (дата звернення: 30.11.2023).
68. Саркісян Л. Г., Іщук Ю. А. Особливості розширення зовнішньоекономічних зв'язків України в контексті глобалізації. *Економіка і організація управління*. 2016. № 4 (24). С. 245–253.
69. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 268 с.
70. Старушенко Г. А., Фургало Д. Ю. Цифрова модель ризик-менеджменту оцінки ефективності інвестицій. Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 26 січня 2023 р. / за заг. ред. І. Жуховського, З. Шарлович, О. Мандич. Міжнар. акад. прикладних наук

(Польша) – Держ. біотехнологічний ун-т (Україна). – Ломжа : MANS w Łomży, 2023. Ч. 3. С. 236–243. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/29833/1/Zbiór_prac_3_2023-236-243.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

71. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 29.11.2023).

72. Сучасні форми конкурентної взаємодії суб'єктів господарювання: монографія / за заг. ред. Ж. В. Поплавської. Львів : ТОВ «Галицька видавнича спілка». 2019. 201 с.

73. Тимофієва С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 512–515.

74. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : монографія / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 316 с.

75. Тульчинська С. О., Погребняк А. Ю., Медведєва А. Д. Управління конкурентоспроможністю промислових комплексів регіонів. URL: <http://surl.li/hcjpg> (дата звернення: 02.11.2023).

76. Управління конкурентоспроможністю підприємств у сучасних умовах: колективна монографія / за заг. ред. М. В. Шарко. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2016. 177 с.

77. Філонич В. С., Праченко Т. О., Носирев О. О. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету*. 2008. Т. 11. № 1. С. 5–9.

78. Хрущ Н. А. Конкурентні стратегії: процеси створення та реалізації: монографія / за наук. ред. Н. А. Хрущ. Київ : Освіта України, 2016. 316 с.

79. Цебро Я. І. державне управління конкурентоспроможністю регіону. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2014. № 4 (48). С. 98–103.

80. Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч. 3. С. 32–38.

81. Чернявська Т. А. Зарубіжний досвід розвитку міжнародної торгівлі в забезпеченні національної економічної самодостатності. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/7.1/298.pdf> (дата звернення: 29.11.2023).

82. Шевченко О. М., Солод В. С. Глобалізація та аналіз її впливу на економічні процеси в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 1105–1108.

83. Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com/> (дата звернення: 28.11.2023).

84. GDP (current US \$) Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA> (дата звернення: 27.11.2023).

85. Global aspects of national economy development in the conditions of transformational changes : collective monograph / L. O. Aleschenko et al. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2021. 248 p.

86. How the war in Ukraine is affecting international trade and emerging economies/ URL: <https://www.cbi.eu/news/how-war-ukraine-affecting-international-trade-and-emerging-economies> (дата звернення: 18.11.2023).

87. Index of economic freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (дата звернення: 25.11.2023).

88. KOF Globalization Index-100 most globalized countries. URL: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/> (дата звернення: 12.11.2023).

89. The World Trade Organization (WTO). URL: <https://www.wto.org> (дата звернення: 28.11.2023).

90. Trade Map – International Trade Statistics. Trade statistics for international business development. URL: <http://surl.li/hjkpl> (дата звернення: 02.12.2023).

91. Walker M. Ukraine's Economy Stabilizes, a Boost Alongside Rapid Military Gains. *The Wall Street Journal*. 2022. URL: <https://www.wsj.com/articles/ukraine-economy-stabilizes-military-gains-11663078436> (дата звернення: 28.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Інтерпретація поняття «конкурентоспроможність регіону»
у науковій літературі**

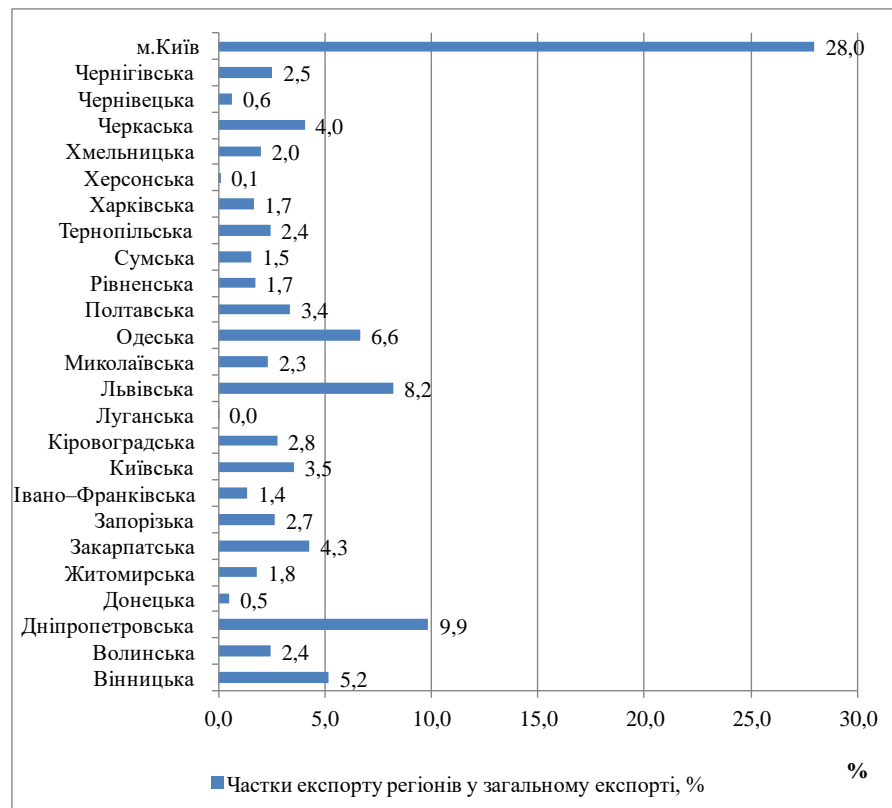
Автор	Визначення поняття
Алимов О. М.	Продуктивність використання регіональних ресурсів, в першу чергу, робочої сили та капіталу, відносно інших регіонів, що є результатом зростання валового регіонального продукту, а також його динамікою
Міжнародний Інститут розвитку менеджменту (IMD-Lausanne).	Здатність регіону (його населення, бізнесу і влади) перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні та рівні життя населення.
Porter M.	Конкурентоспроможність регіону визначається рівнем продуктивності праці, оскільки висока продуктивність гарантує високий рівень заробітної плати, стабільність національної валюти, прибутковість капіталу та, як результат, підвищення стандартів життя населення
Кожевникова В. Д.	Здатність регіону виробляти і реалізовувати на ринку конкурентний набір продукції (товарів і послуг), який повинен бути кращим порівняно з відповідною продукцією інших регіонів
Агафоненко О. Ю.	Підвищення конкурентоспроможності регіону полягає у формуванні такої бізнес-моделі регіону, яка б, з одного боку, давала змогу розвивати перспективні сектори, де існують передумови для конкурентної переваги, але наявні місцеві ресурси не використовуються повною мірою для виробництва продукції із високою доданою вартістю, на яку існують адекватний попит і ринки збуту, а з іншого – як наслідок першого – отримувати на цій основі достатні обсяги фінансових ресурсів як для розвитку бізнесу, що створює додану вартість, так і для реалізації регіональних проектів та програм (тобто забезпечити фінансову самодостатність регіону). Конкурентоспроможність регіону, на відміну від конкурентоспроможності національної економіки, характеризується непрямою конкуренцією регіонів у межах єдиної економічної системи. Регіон вважається конкурентоспроможним, якщо його участь у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країни є вагомою
Брикова І. В.	Здатність регіону в умовах зовнішньої конкуренції на основі ефективного використання традиційних та створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення в довгостроковій перспективі
Вахович І. М.	Категорія, яка виникає за рахунок активізації внутрішніх можливостей регіону. Це складне економічне явище, адже досить важко визначити проблеми та перспективи розвитку певного економіко-територіального об'єднання, для того, щоб потенційні інвестори могли оцінити доцільність реалізації певних інноваційно-інвестиційних проектів у конкретному регіоні
Праченко Т. О.	Потенційні можливості конкурувати, а конкурентна перевага – як наявність певних вищих характеристик регіону порівняно з іншими. Вона характеризується міжрегіональними відмінностями за рівнем інноваційного розвитку, надходженнями прямих іноземних інвестицій, розвитком малого та середнього підприємництва,

	розвитком інфраструктури, наявністю кваліфікованих кадрів, рівнем продуктивності праці та зайнятості
Шпильова В. О.	Зумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами становище регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), що адекватно характеризують його становище та динаміку розвитку
Рибакова О. В.	Характеризується сукупністю показників функціонування галузей і діяльності виробничих структур, що визначають їх стабільний розвиток і успіх у конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вона оцінюється рівнем конкурентоспроможності окремих його підприємств і їх продукції
Жиляєва Н. М.	Конкурентоспроможність регіону в умовах посилення суперечностей глобалізації виступає як готовність відповідати на виклики глобального середовища; здатність адаптуватися до зміни умов, до пошуку й захисту локальних конкурентних переваг, підтримання або покращення позиції регіону в глобальній конкуренції
Антонюк Г. Я.	Конкурентоспроможність регіону розглядається крізь призму чинників, що впливають на неї. До першої групи належать чинники що випадають зі сфери контролю органів місцевого і регіонального управління: національна політична стабільність, загальнодержавна система оподаткування, тарифи, розвиток трудових ресурсів, стимулювання промисловості тощо. До другої групи належать чинники, які перебувають у компетенції органів місцевого і регіонального управління: партнерство приватного і державного секторів, створення ділових асоціацій (у яких беруть участь муніципалітети), розбудова ефективної місцевої інфраструктури, промислових зон, мереж
Ковальська Л. Л.	Можливості регіону забезпечити конкурентні переваги в продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку не порушуючи економічної безпеки інших регіонів і країни в цілому шляхом суперництва
Дегтярьова І. О.	Конкурентоспроможність регіону визначається утворенням та використанням регіональних конкурентних переваг, взаємовигідних взаємовідносин з вітчизняними і зарубіжними економічними суб'єктами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємництва
Бріченко І. Г.	Конкурентоспроможність регіонального соціально-економічного комплексу є складною соціально-економічною категорією, яка впливає з теорії регіонального розвитку та теорії його просторової побудови. Лише за умов випереджального соціально-економічного зростання та інституціональноорганізаційного вдосконалення всіх складових системи регіону конкурентоспроможність регіону набуває реального значення і може утримуватися в довгостроковому періоді
Пашкова Г. Г.	Позиція регіону в міжнародному рейтингу за результатами реалізації його конкурентних переваг, зумовлених економічними, політичними, соціальними факторами, а також факторами інновацій
Філонич В. С.	Регіональна конкурентоспроможність розглядається як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм
Тульчинська С. О., Погребняк А. Ю.,	Позиція регіону у національному та міжнародному рейтингу за результатами реалізації його конкурентних переваг, що обумовлені

Медведєва А. Д.	економічними, політичними, соціальними факторами, а також інноваціями.
Головня Ю. І.	Виступає як сукупність характеристик сили, швидкості, спритності та висоти. Проявом сили є здатність нарощувати соціально-економічний потенціал; швидкості – просування до мети, швидкість отримання необхідних характеристик та адаптація до змін внутрішнього та зовнішнього середовища регіону; спритності – здатність адаптуватися до мінливих обставинами і забезпечувати на цій основі відповідність параметрів регіональної соціально-економічної системи до умов конкуренції; висоти – здатність забезпечувати лідируючі (порівняно з регіонами-конкурентами) позиції у різних сферах і галузях діяльності. Змістовні характеристики конкурентоспроможності регіону формуються на основі його конкурентних переваг і є об'єктами регіонального економічного управління. Під конкурентними перевагами розуміють реалізовану за допомогою ринкових відносин і визнану (оцінену) ринком можливість суб'єкта зайняти лідируючі позиції у ринковому просторі країни та світу, позиціонуватися у якості лідера.
Беленький П. Ю.	Здатність регіону забезпечити високий рівень життя населення і доходи власникам капіталу, а також ефективно використовувати регіональний економічний потенціал у процесі виробництва товарів і послуг. Конкурентні ж переваги регіону пов'язані із відповідними пріоритетами його розвитку
Мокій А. І., Васильців Т. Г.	Категорію просторово-структурна конкурентоспроможність доцільно тлумачити як композицію просторових, секторальних, галузевих, факторно-ресурсних та структурних характеристик конкурентоспроможності. Композиція (диз'юнкція) чотирьох об'єктних характеристик конкурентоспроможності: 1) просторового (регіону, субрегіону (району), міста, сільського поселення); 2) галузевого або секторального (галузі, сфери, сектора економіки) елементів моделі складу національної соціально-економічної системи; 3) факторних, природно-кліматичних та ресурсних (матеріально-уречевлених, інтелектуальних, інформаційних, фінансових, людського капіталу, природно-кліматичних, обсягів попиту); 4) взаємовідношень між елементами (просторовими, галузевими, ресурсними, факторними) як домінантних параметрів (економічних, інформаційних, ресурсних, інституціональних, у тому числі організаційно-правових) структурної побудови системи.

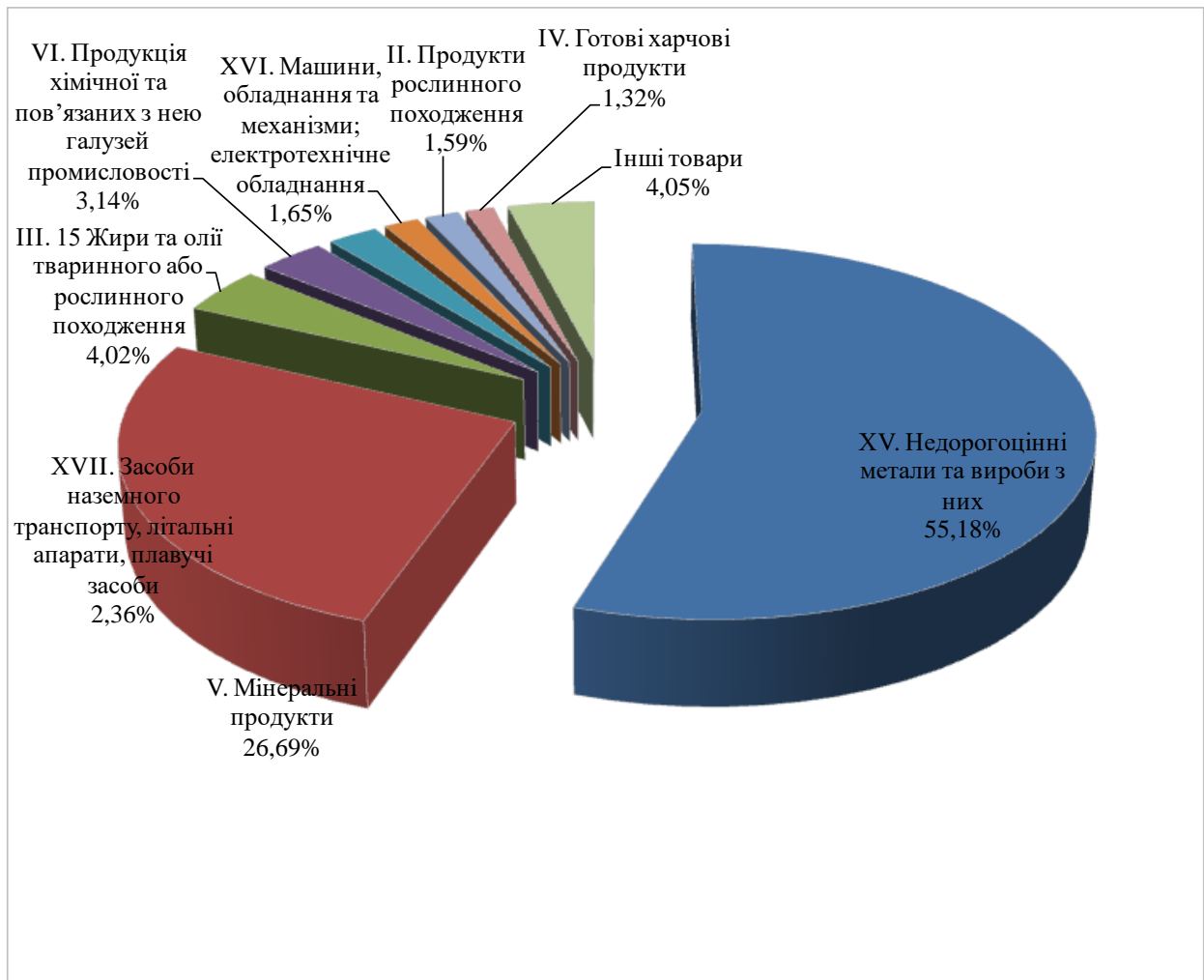
Додаток Б

**Частки товарного експорту регіонів у загальному експорті країни
у січні 2023 року**

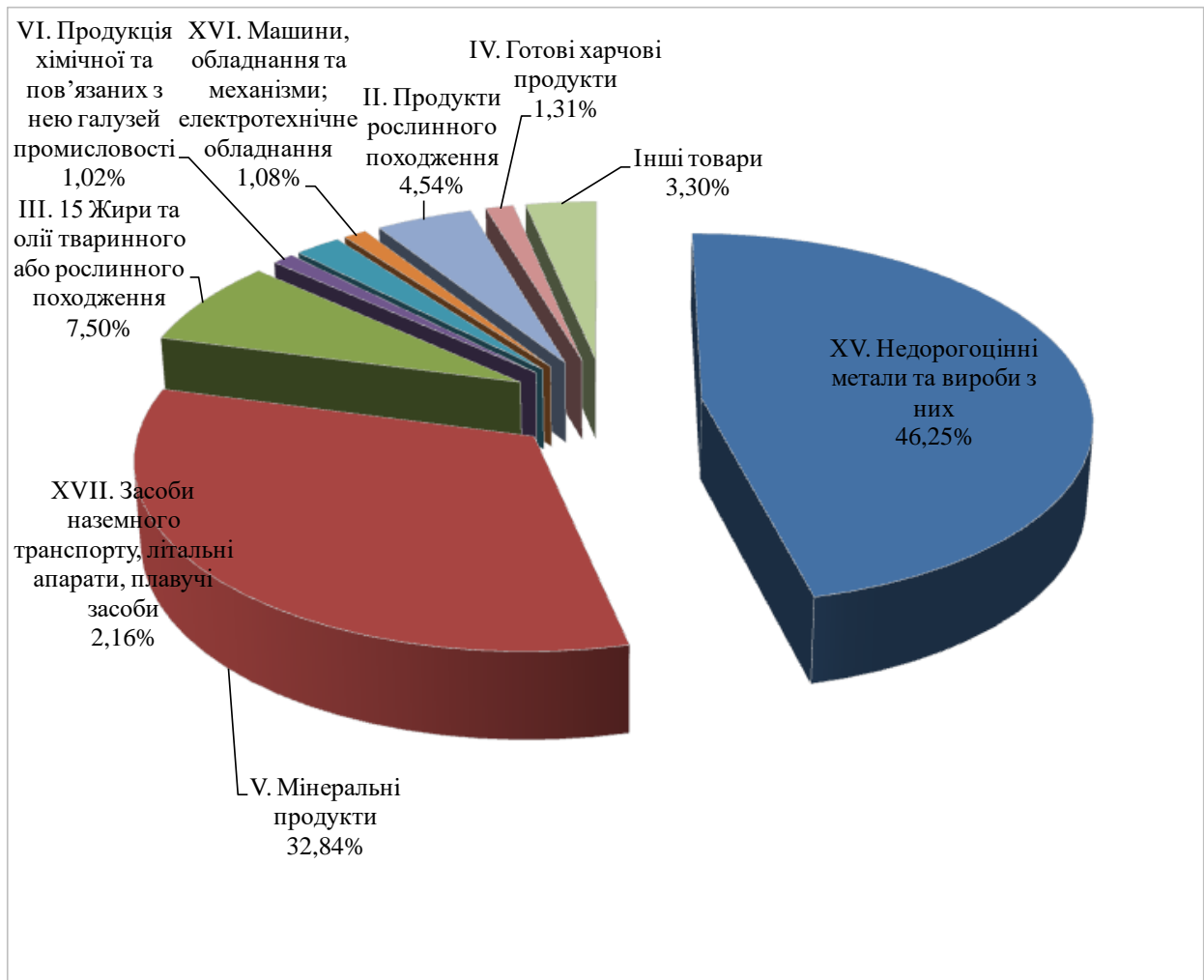

Додаток В

Порівняльна структура товарного експорту регіону у 2017 р. та 2022 р.

2017 р.

2022 р.

Додаток Г

**Допоміжні розрахункові таблиці, на підставі яких виконані розрахунки
індексу RCA товарів Дніпропетровського регіону**

Таблиця Г.1

**Експорт та імпорт товарів Дніпропетровського регіону
у 2017 р. та 2022 рр. для розрахунку RCA, тис. дол. США**

Товари	2017		2022	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Чорні метали	3 267 612,6	314 569,6	2 170 618,3	243 185,3
Руди, шлак і зола	1 636 660,9	203 990,7	1 933 983,1	18 749,3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	283 204,0	50 484,3	468 810,7	51 145,3
Продукти неорганічної хімії	138 868,2	33 240,1	2 457,8	52 884,7
Добрива	55 484,5	4 001,8	34 965,6	16 121,5
Залізничні локомотиви	156 515,3	17 027,0	120 146,8	6 419,0
Реактори ядерні, котли, машини	83 774,3	463 774,3	50 530,6	295 748,1
Зернові культури	64 140,0	10 875,5	145 148,4	17 508,5
Вироби з чорних металів	558 098,5	109 294,0	685 118,7	79 936,4
Мед	14 820,1	10 815,1	6 748,0	63 960,9

**Експорт та імпорт товарів України у 2017 р. та 2022 рр.
для розрахунку РСА, тис. дол. США**

Товари	2017		2022	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Чорні метали	8 666 248,4	1 134 649,1	4 532 500,2	953 350,9
Руди, шлак і зола	2 735 727,6	554 589,9	3 080 548,5	87 166,8
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4 605 666,2	266 616,4	5 949 360,7	293 881,0
Продукти неорганічної хімії	780 569,9	378 958,7	314 959,9	322 791,5
Добрива	129 233,8	1 126 827,3	170 212,0	799 313,2
Залізничні локомотиви	219 663,6	168 261,7	146 818,4	55 783,4
Реактори ядерні, котли, машини	1 728 053,5	5 776 818,0	1 177 798,8	4 200 344,2
Зернові культури	6 501 134,3	176 756,1	9 112 536,5	153 393,2
Вироби з чорних металів	896 540,2	807 163,8	1 051 820,0	642 298,6
Мед	494 207,3	84 884,5	452 522,5	248 225,9